

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra asijských studií

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Analýza řeči postav v japonském překladu románu *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*

Analysis of characters' direct speech in the Japanese translation of the Czech novel *The Good Soldier Švejk: and his fortunes in the world war*

OLOMOUC 2021 Bc. Amálie Chudá

Vedoucí diplomové práce: doc. Mgr. Ivona Barešová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla veškeré použité prameny a literaturu.

V Olomouci 4.5.2021

Amálie Chudá

Anotace

Tato magisterská práce zkoumá přímou řeč postav v Kurisově překladu prvního dílu románu Jaroslava Haška *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*. Román je mimo jiné známý svým bohatým jazykem a hovorovostí, která se vyskytuje především v přímé řeči. Podle japonského lingvisty Kinsuie Satošiho je v japonské literatuře spojitost mezi postavami a jazykem, který tyto postavy používají. Jinými slovy, existuje několik typů postav (podle věku, pohlaví atd.), které stereotypně používají určité jazykové prostředky. Tento jev, který Kinsui (2003) nazývá *jakuwarigo* (*role language*), se vyskytuje nejen v původní japonské tvorbě, ale také v překladech. Cílem práce je zjistit, jaké jazykové prostředky použil Kurisu v překladu řeči jednotlivých postav a zda toto použití odpovídá Kinsuiově definici. Z výsledků analýzy vyplývá, že rysy *jakuwarigo* jsou v japonské kultuře zakořeněné, ačkoliv ve zkoumaném překladu jejich použití v některých případech neodpovídá Kinsuiově teorii. Navíc některé postavy, jejichž řeč v originále obsahuje specifické jazykové prostředky, používají v překladu jazyk bezpříznakový.

Klíčová slova: japonština, překlad, Švejk, *jakuwarigo*, *role language*

Počet stran: 88 (72 bez přílohy)

Počet znaků včetně mezer: 131 109

Počet titulů použité literatury: 48

Počet příloh: 1

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí své práce, doc. Mgr. Ivoně Barešové, Ph.D., za vedení mé práce, za trpělivost a čas, které věnovala jejímu čtení, a za všechny cenné rady a poznámky. Ráda bych také poděkovala Mgr. Takayuki Watanabemu za cenné rady při analýze určitých jazykových jevů.

Obsah

Ediční poznámka	7
Úvod	8
1. Švejka.....	9
1.1 Základní charakteristika díla	9
1.2 Jazyková stránka díla.....	9
1.3 Japonské překlady	11
2. Hovorový jazyk	12
2.1 Hovorová čeština	12
2.2 Hovorová čeština v literatuře	13
2.3 Hovorová japonština.....	13
2.4 Hovorová japonština v literatuře	14
2.5 Překlad hovorového jazyka	15
3. <i>Jakuwarigo</i>	16
3.1 Představení konceptu <i>jakuwarigo</i>	16
3.2 Příklady <i>role language</i>	17
3.2.1 Jazyk profesorů.....	18
3.2.2 Jazyk <i>arujo</i>	18
3.2.3 Mluvčí místních dialektů.....	19
3.2.4 Mužský a ženský jazyk.....	19
3.3 <i>Character language</i>	20
4. <i>Keigo</i> a osobní deixe ve 20. století.....	21
4.1 <i>Keigo</i>	22
4.2 Osobní deixe.....	23
5. Metodologie.....	24
6. Charakteristika mluvy jednotlivých postav	28
6.1 Švejka.....	29

6.2 Feldkurát Katz	35
6.3 Nadporučík Lukáš	39
6.4 Policisté a vojenští důstojníci	42
6.4.1 Bretschneider	47
6.4.2 Doktor Grünstein	48
6.4.3 Plukovník Kraus	49
6.4.4 Strážníci vedoucí Švejka k polnímu kurátovi.....	49
6.4.5 Shrnutí	50
6.5 Vězni, pacienti a řadoví vojáci	50
6.6 Ostatní mužské postavy	54
6.7 Ženská mluva	57
6.7.1 Paní Müllerová	58
6.7.2 Katy	59
6.7.3 Služka	60
6.7.4 Paní Palivcová	61
6.7.5 Baronka	62
6.7.6 Ostatní	63
6.7.7 Shrnutí	64
Závěr.....	65
Resumé	68
Bibliografie.....	69
Příloha 1: Příklady přímé řeči	73

Ediční poznámka

Při přepisu japonských slov a jmen je v této práci použita česká transkripce, jak je definována v publikaci *Problematika české transkripce japonštiny a pravidla jejího užívání* (Barešová a Dytrtová 2014). Japonská jména jsou uváděna v původním pořadí, tedy příjmení–jméno, jsou skloňována a ženská jména nejsou přechylována. Japonské výrazy jsou psány kurzívou a doplněny o zápis v japonštině a český překlad. Pokud není uvedeno jinak, jedná se o mé vlastní překlady. V ukázkách z japonského překladu *Švejka* je ponechán stejný zápis jako v knize, včetně *furigany* a poznámek v textu. Pokud je v této práci psán *Švejk* kurzívou, tak odkazuje na celý román, pokud kurzívou psán není, tak odkazuje přímo na postavu.

Úvod

Téma japonského překladu českých děl je stále aktuální. Podle současného japonského překladatele české literatury Abe Šin'ičiho stoupá v Japonsku počet nakladatelství, která mají zájem vydávat překlady české literatury. (Sauer 2016, s. 25) V této diplomové práci zkoumám způsob překladu hovorové řeči do japonštiny v románu *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* od Jaroslava Haška. Navazuji tím na svou bakalářskou práci (Chudá 2019), ve které jsem zkoumala japonský překlad germanismů v tomtéž románu.

K japonskému překladu českých děl vzniklo v českém prostředí poměrně málo prací. Pokud je mi známo, existuje pouze diplomová práce Veroniky Abbasové (2012), ve které autorka translátologicky analyzovala japonský překlad vybraných českých literárních děl. Dále se ve své bakalářské práci zabývala Ivana Kubíčková (2013) překladem *Broučků*. Překladem *Švejka* se částečně zabýval ve svém článku Lukáš Bruna (2017). Ten však nezkoumal jazykovou stránku překladu, ale spíš jeho vliv v Japonsku. Bruna navíc pracoval se starším překladem, který pořídil Cudži Cunehiko z němčiny. V této práci pracuji s překladem Kurisu Keie (1996), který byl pořízen přímo z českého originálu.

Zaměření na hovorový jazyk je s ohledem na jazykovou stránku románu nasnadě. Haškův styl je proslulý používáním specifických jazykových prostředků, jako příklad lze uvést slang, germanismy, vulgarismy, onikání, nářečí či obecnou češtinu. Většinu těchto jevů lze považovat právě za prvky hovorové češtiny, která se ve *Švejkovi* vyskytuje nejvíce v přímé řeči postav. Tato bohatost Haškova jazyka je výraznou charakteristikou románu a je jistě obtížné ji zachovat v cizích překladech. Prvky hovorovosti totiž mohou být v závislosti na cílovém jazyce patrné na různých rovinách jazyka.

První kapitola této práce stručně představuje zkoumané dílo a jeho japonský překlad. Následuje kapitola o hovorovém jazyce, další kapitola představuje koncept *jakuwarigo*, který definoval Kinsui Satoši. Ve čtvrté kapitole je představeno *keigo* a výrazy osobní deixe se zaměřením na jejich použití ve 20. století. Poté následuje metodologie a dále analýza mluvy postav v Kurisově překladu. Při té hraje důležitou roli Kinsuiova klasifikace, s níž je řeč postav porovnávána.

Cílem této práce je vyhodnotit, jaké jazykové prostředky Kurisu použil pro rozlišení mluvy jednotlivých postav ve svém překladu, a do jaké míry se tyto prostředky shodují

s Kinsuiovou teorií *jakuwarigo*. Zkoumáno je především použití vybraných jazykových jevů, které Kinsui definuje jako typické pro *jakuwarigo*, např. osobní deixe, zdvořilost, tvar spony apod.

1. Švejk

První kapitola práce představuje zkoumané dílo. Je poměrně obtížné o tomto románu psát, aniž by to vypadalo jako učebnicová definice, ale na druhou stranu aby se nejednalo jen o pouhé dohady a subjektivní interpretaci. Proto v této kapitole jen velmi stručně zmiňuji základní charakteristiky díla a více se zaměřuji na jeho jazykovou stránku a japonský překlad.

1.1 Základní charakteristika díla

Autorem humoristického románu *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* je český spisovatel a publicista Jaroslav Hašek (1883–1923). Román vycházel v letech 1921–1923 a skládá se ze čtyř částí: *V zázemí*, *Na frontě*, *Slavný výprask* a *Pokračování slavného výprasku*. Autorem poslední části však není Hašek, ale Jaroslav Vaněk, který ji dopsal po Haškově smrti. *Švejk* je populární nejen v Česku, ale získal oblibu po celém světě, což dokládá to, že byl přeložen do více než padesáti jazyků. Do některých jazyků byl dokonce přeložen několikrát, některé překlady jsou zase neúplné.¹

Děj románu se odehrává během první světové války a líčí příhody Josefa Švejka, který je protagonistou díla. Ten je proslulý svou výřečností a schopností vymanit se z nejdne nepříjemné situace. Švejkova postava je stále předmětem diskuzí a zkoumání, zda se jedná opravdu o hlupáka, nebo zda svou hloupost jen předstírá. Jeho postava je natolik ikonická, že se dočkala mnoha kulturních odkazů nejen v Česku, ale také v zahraničí. *Švejk* byl několikrát zfilmován, zdramatizován a jsou vidět také další kulturní odkazy. Navíc mnoho hlášek z této knihy minimálně v českém prostředí zlidovělo.

Zásahu na *Švejkově* popularitě má jistě i Josef Lada (1887–1957), který román doplnil svými ilustracemi.

1.2 Jazyková stránka díla

Jazyk použitý v románu je velmi pestrý a je jednou z příčin jeho vtipnosti. Jak uvádí František Daneš: „*Jazyk a styl ‚Dobrého vojáka Švejka‘ není jednotný. Zřetelně se od*

¹ Pravděpodobně ne kompletní, ale alespoň ilustrativní přehled překladů *Švejka* do cizích jazyků je dostupný např. na <http://comenius-bibl.wz.cz/Hasek.html>. [cit. 17. 4. 2021]

sebe liší partie vyprávěcí a přímé řeči.“ (1954, s. 125) Oproti částem s přímou řečí jsou vyprávěcí pasáže jazykově méně pestré. (Tamtéž) Hašek v nich často používá přirovnání a kontrast, často s ironickým významem, kdy „*s věci ,vznešenou‘ (...) jsou tu spojovány výrazy ze zcela jiné významové oblasti a naprosto nepoetické.*“ (Tamtéž, s. 127) I když jsou vyprávěcí partie jazykově méně příznakové než přímá řeč postav, neznamená to, že by byly psány čistě spisovným jazykem. Vyskytují se v nich stejně tak hovorové prostředky jako prostředky zastaralé (Tamtéž, s. 131) a Hašek rovněž používá netypický slovosled. (Tamtéž, s. 132)

Tyto jevy se pak ještě ve větším měřítku vyskytují v přímé řeči postav, která tvoří větší část díla. (Tamtéž, s. 133) Jak uvádí Daneš: „*Výběrem slov, frází a rčení, větovou stavbou, spádem řeči, výběrem prostředků z různých vrstev jazyka, celkovým stylem atd.*“ popisuje Hašek jednotlivé postavy. (Tamtéž) Z lexikálního hlediska je velmi výrazné použití vulgarismů, dále také přejatých slov, např. germanismů, polonizmů či hungarismů. Mnoho postav, Švejka nevyjímaje, mluví obecnou češtinou, jejímiž význačnými rysy jsou použití protetického *v* (např. *voni*), změny *y* na *ej* (např. *ktorej*) a *ú* na *ou* (např. *ouplný*), dále pak neshoda podmětu s přísudkem, a to především v množném čísle středního rodu (např. *štěňata chcípily*), nebo oslovení 1. pádem (např. *pane feldkurát*).

Za výrazný rys jazyka románu je považováno onikání, které je specifickým rysem českého jazyka. Onikání (tedy oslovování 3. osobou plurálu) je stejně jako onkání (oslovování 3. osobou singuláru) pragmatickou výpůjčkou z němčiny. (Klobouková 2006, s. 10) Použití zájmena *oni* v oslovení bylo původně znakem určité zdvořilosti, Plaňava doslova uvádí, že: „[Onikání] vyjadřovalo značný odstup, velký rozdíl ve společenském postavení, určitou formálnost až oficiálnost vztahu.“ (Plaňava 1992, s. 56)

Podle Betsche (2000) se zájmeno *oni* začalo v češtině používat přibližně kolem roku 1750. (Kučera 2000, s. 373) *Oni* se postupně stávalo zdvořilejším oslovovacím zájmenem než starší *vy*, avšak tato jejich funkce se v polovině 19. století mění a opět se jako zdvořilé oslovení používá ve větší míře *vy*. (Tamtéž) Na tom měli zásluhu především představitelé českého národního obrození. (Vachek 1985, s. 296) V menší míře se v češtině onikání používalo až do poloviny 20. století, avšak poté se v běžně používaném jazyce přestalo vyskytovat úplně. (Tamtéž) Je tedy patrné, že v době vzniku *Švejka* už nemělo jeho používání tak zdvořilý charakter jako na počátku 19. století.

1.3 Japonské překlady

V Japonsku *Švejka* vyšel ve dvou překladech. První z nich, který pořídil Cudži Cunehiko², vyšel poprvé nedlouho po vydání románu, a to v roce 1930. Avšak byl pořízen z německého překladu a ne českého originálu. (Bruna 2017, s. 134) Vyšel ve dvou svazcích pod názvem *Júkan naru heisocu Šubeiku no bóken* (勇敢なる兵卒シュベイクの冒険 [Dobrodružství udatného vojáka Švejka]). V roce 1946 vyšel *Švejka* znovu, tentokrát rozdělený do tří svazků s názvem *Gučoku heiši Šubeiku no kikó* (愚直兵士シュベイクの奇行 [Výstřednosti prostého vojáka Švejka]). Problémem Cudžihho překladu bylo, že byl zkrácený. Bruna ve svém článku cituje Cudžihho doslov k překladu, kde uvedl pro toto zkrácení dva důvody. (Tamtéž, s. 141) Prvním důvodem bylo, že mnoho Japonců nemá přehled o slovanských náboženských a kulturních tradicích, a proto by nepochopili vtipy, které s nimi souvisí. Druhým důvodem bylo, že podle Cudžihho je Švejka upovídánost pro Japonce už příliš. (Tamtéž, s. 140–141)

Autorem druhého překladu byl Kurisu Kei³, japonský bohemista a esperantista, který do japonštiny přeložil řadu českých děl. Ten *Švejka* rovněž přeložil dvakrát, první překlad vyšel v letech 1962 a 1963 ve dvou svazcích v nakladatelství Čikuma. (Kurisu 1996, s. 14) Japonský název byl 兵士シュヴェイクの冒険 (*Heiši Šuveiku no bóken* [Dobrodružství vojáka Švejka]) a knihy obsahovaly Ladovy ilustrace. Přestože Kurisu překládal z češtiny, pomáhal si anglickým překladem Cecila Parrota a esperantským překladem Jozefa Štadlera, avšak ani jeden překlad nebyl úplný. Parrotův překlad i přes to, že v názvu měl „nezkrácený“, neobsahoval některé pasáže a esperantský překlad obsahoval jen prvních deset kapitol. (Tamtéž)

Kurisu poté překlad *Švejka* přepracoval a znovu vydal v roce 1973 v nakladatelství Iwanami. Tentokrát byl *Švejka* rozdělen do čtyř svazků a obsahoval celkem 392 ilustrací, tedy více, než bylo v českém originálu. Kurisu totiž použil rovněž ilustrace z knihy *Ladovy ilustrace*. (Tamtéž, s. 15)

Švejka však v Japonsku nevyšel pouze jako kniha, ale dostal se také na jevištní scénu, a to ve třech různých žánrech. (Bruna 2017, s. 143–148) Všechny inscenace vycházely

² 辻恒彦

³ 栗栖継

z prvního Cudžiho překladu a vznikly krátce po jeho pořízení. Také noviny *Asahi* zmiňovaly *Švejka* v příspěvku o okupaci Československa sovětskými vojsky v roce 1968. (Tamtéž, s. 149)

2. Hovorový jazyk

Jelikož je cílem práce analýza překladu hovorového jazyka, věnuje se tato kapitola právě hovorovému jazyku, a to konkrétně hovorové češtině a japonštině a jejich použití v literatuře. Také je stručně nastíněna translatická teorie Dagmar Knittlové (2000), se zaměřením na překlad hovorového jazyka.

2.1 Hovorová čeština

Čeština je značně stratifikovaná, tedy nemá pouze svou spisovnou podobu, ale obsahuje také řeč nespisovnou, slangy, dialekty, argot atd. Avšak jedinou kodifikovanou podobou češtiny je spisovný jazyk. Sice svá pravidla mají i podoby, které do spisovné češtiny nespádají, ale ta nejsou jasně definována v žádném oficiálním zdroji. (Čechová 1996, s. 26) To však vede k tomu, že jsou pojmy jako *obecná čeština*, *nespisovná čeština*, *hovorová čeština* a další někdy zaměňovány a značí jakoukoliv podobu češtiny, která se odchyluje od spisovné normy. (Hoffmanová 2013, s. 125) Otázkou, co přesně je *obecná*, *nespisovná* a *hovorová čeština*, se zabývá mnoho lingvistů, avšak jejich závěry se mnohdy rozcházejí. Problémem také je, zda do těchto kategorií, potažmo do které kategorie, spadají dialekty, slangy a argot, nebo zda tvoří samostatné jednotky. To komplikuje také fakt, že se jednotlivé podoby většinou nevyskytují samostatně, ale navzájem se mezi sebou kombinují. (Čechová 1996, s. 26)

I když je spisovná čeština kodifikovaná, tak hranice mezi ní a ostatními útvary jasně určená není. (Krčmová 2005, s. 270) Například *obecná čeština* se vyvinula ze středočeského nářečí (Čechová 1996, s. 26), a proto není jasné, zda ji radit mezi dialekty, nebo považovat za součást národního jazyka. (Sgall 2012, s. 1) Většinou však bývá považována za samostatný jazykový útvar.

U hovorové češtiny je podle Sgalla sporné, zda ji považovat za útvar samostatný, nebo pomezí mezi spisovnou a obecnou češtinou. (Tamtéž, s. 6) Naopak podle Chloupek vychází hovorová čeština ze spisovné normy a prvky obecné češtiny do ní nespádají. (Chloupek 1986, s. 17)

Stejně jako je nejasná hranice mezi spisovnou a hovorovou češtinou, tak podobný princip je patrný také u ostatních jazykových útvarů. Jedná se především o lexikální složku jazyka, kde výrazy nespisovné se častým používáním přenesou také do spisovné roviny, případně naopak. (Uher 1996, s. 125) Podobně také u slangů a argotu proniká jejich slovní zásoba do veřejného povědomí a používá se běžně v komunikaci a nelze vždy jasně určit, zda se jedná o výraz slangový, argotický či hovorový. (Tamtéž, s. 126)

2.2 Hovorová čeština v literatuře

I když se v literatuře standardně používal spisovný jazyk, postupem času se začala vyskytovat také hovorová řeč. Počátek pronikání hovorové češtiny do literatury lze najít cca ve 30. letech 19. století, kdy, jak uvádí Fundová: „(...) *byla snaha sblížit jazyk literatury (...) s jazykem lidovým.*“ (1965, s. 21) Větší rozmach však nastal až v druhé polovině devatenáctého století. Není tedy překvapením, že se nejvíce objevovalo nářečí, obecná čeština pak jen v dílech pražských autorů. (Tamtéž, s. 22–23)

Základním, avšak zjednodušujícím pravidlem použití hovorového jazyka v literatuře je, že spisovný jazyk se vyskytuje v nedialogických pasážích a v přímé řeči postav se používají prvky hovorové. Jazyk jednotlivých postav pak pomáhá tvořit jejich charakter. (Doležel 1973, s. 18–19)

2.3 Hovorová japonština

Japonština je podobně jako čeština jazyk stratifikovaný. Kromě standardního jazyka (標準語 *hjódžungo*)⁴, který vychází z tokijského dialektu, se stále používá řada místních nářečí (方言 *hógen*). (Carroll 2001, s. 7) S pojmem *hjódžungo* souvisí také pojem *kjócuógo* (共通語 ‚běžný jazyk‘), ale rozdíl mezi nimi je v tom, že *kjócuógo* připouští také regionální dialekty, zatímco *hjódžungo* bylo prosazováno za účelem jejich potlačení. (Twine 1988, s. 435)

Počátky standardní japonštiny je třeba hledat až v období Meidži⁵ (Ramsey 2004, s. 93–95), do té doby jednotný jazyk nebyl a dialekty jednotlivých území byly většinou navzájem naprosto nesrozumitelné. (Tamtéž, s. 87) Lišil se také jazyk jednotlivých společenských vrstev v rámci jednoho dialektu. (Twine 1988, s. 437) Snaha o vytvoření

⁴ Pojem *hjódžungo* údajně poprvé použil Okakura Jošisaburó v roce 1890, kdy se řešilo sjednocení japonštiny. (Ramsey 2004, s. 18)

⁵ 1868–1912

jednotného jazyka vedla k pokusům vymýtit dialekty, které byly považovány za nečisté a vulgární (Ramsey 2004, s. 97). I přesto však stále vznikaly dialekty nové. (Inoue 1993, s. 3) Na konci dvacátého století se pak pohled na dialekty postupně měnil, začaly být považovány za důležitou součást kultury jednotlivých regionů a na začátku tisíciletí, kdy se dialekty začaly objevovat v televizi, začal být postoj společnosti k nim ještě přívětivější. (Doerr 2015, s. 398)

U japonštiny je také třeba rozlišovat mezi jazykem psaným a mluveným, protože ty se od sebe značně liší. Pro hovorový či mluvený jazyk je v japonštině několik výrazů. Například *kógo* (口語), *hanašikotoba* (話し言葉), *kótógo* (口頭語) nebo *onseigengo* (音声言語). Všechny se uvádí jako opozice k pojmu *bungo* (文語 ‚jazyk písemností‘). Definice hovorové japonštiny je však, podobně jako je tomu v případě češtiny, poměrně komplikovaná. Jelikož se při hledání standardního jazyka zvolila hovorová tokijština, lze za pojem hovorová japonština považovat obecně standardní jazyk v mluvené podobě, tedy v podstatě bezpříznakový. Na druhou stranu ale může značit také řeč příznakovou, která zahrnuje dialekty, specifickou mluvu jednotlivých skupin (věkových, společenských atd.) či jiné nestandardní jazykové prostředky. Jak ale bude patrné v následující části, hovorová japonština se podobně jako hovorová čeština vyskytuje nejen v mluvené podobě, ale také v psané podobě.

2.4 Hovorová japonština v literatuře

Ještě na začátku Meidži bylo mnoho učenců proti používání hovorového jazyka v psaných textech, neboť ten považovali za vulgární. (Twine 1988, s. 4) Texty byly psány především ve čtyřech stylech, kterými byli *kanbun* (漢文 ‚sino-japonský‘), *wabun* (和文 ‚klasický japonský‘), *sóróbun* (候文 ‚epistolární‘) a *wakan konkóbun* (和漢混交文 ‚kombinovaný čínsko-japonský‘). (Tomasi 1999, s. 333) Důležitou roli pro používání hovorového jazyka v literatuře hrálo hnutí *genbun ičči* (言文一致, dosl. ‚jednota mluveného a psaného‘), které usilovalo o sjednocení mluveného a psaného jazyka. (např. Tomasi 1999)

Jedním z prvních děl napsaných v hovorovém jazyce byl román *Ukigumo* (浮雲 ‚Plující oblak‘)⁶ z konce devatenáctého století, jehož autorem je Futabatei Šimei. (Twine 1988, s. 443) Futabatei v *Ukigumo* jako jeden z prvních autorů použil hovorovou sponu *da*. (Weltzel 2004, s. 47) Po něm následovali další autoři a používání hovorového jazyka v literatuře se postupně stalo běžným. Je však třeba vzít v potaz, že hovorová japonština v literatuře se liší od reálně používané hovorové japonštiny. (viz 3. kapitola)

2.5 Překlad hovorového jazyka

Stejně jako je různorodý přístup k definici hovorového jazyka, liší se i strategie jeho překladu a mnoho lingvistů a translatologů spíše poukazuje na chyby, které se v překladech objevují, než aby definovali postup překladu hovorových pasáží. Obecně lze říci, že spíše převládá názor, že při překladu hovorového jazyka jakožto příznakové formy, by tato příznakovost měla být alespoň částečně zachována. (Mundevová 2016, s. 21–26) Je však také důležité rozlišovat, za jakým účelem autor hovorový jazyk použil, a zohlednit to při překladu.

Dagmar Knittlová tvrdí, že není nutné v překladu použít stejné jazykové prostředky jako v originálu, ale tyto prostředky by měly plnit stejnou funkci, jakou mají prostředky v originálním díle. (2000, s. 6) Existuje pouze minimum úplných ekvivalentů na lexikální úrovni, většinou se jedná o částečné ekvivalenty. (Tamtéž, s. 33–91) Rozdíly mezi původním a přeloženým lexikem mohou být na úrovni formální (např. jednoslovný výraz je přeložen více slovy), významové denotační (např. je použit obecnější nebo naopak specifitější výraz), významové pragmatické (např. přidávání nebo vynechávání informace) a významové konotační. Ty Knittlová dále dělí na konotace expresivní a stylistické. Mezi expresivní konotační složky textu patří mimo jiné hovorové výrazy, slang a vulgarismy. Při jejich překladu je nutné zvolit vhodný výraz cílového jazyka, který bude plnit stejnou funkci. Totéž platí pro stylistické konotace, protože několika vrstvám jednoho jazyka (např. spisovný, hovorový apod.) odpovídá několik rovin cílového jazyka. (Tamtéž) Knittlová k překladu konotačních složek uvádí: „*Aby účinek textu zůstal nezměněn, je vystižení správné konotace stejně důležité jako převedení správně denotačních složek.*“ (Tamtéž, s. 57)

⁶ Používám stejný překlad, jaký uvádí Vlasta Winkelhöferová. (Winkelhöferová 2008)

Jako příklad u češtiny a japonštiny lze uvést, že oproti češtině nemá japonština kategorii rodu a čísla, a některé jevy (např. onikání) jsou tedy prakticky nepřeložitelné. Na druhou stranu má oproti češtině více rozvinutý systém zdvořilosti a může tedy rozdíl v použité gramatice znázornit jinými prostředky. V dostupných textech se Kurisu o svém přístupu k překladu specifických jazykových jevů blíže nezmiňuje, a proto není jasné, do jaké míry se při své překladatelské práci zabýval konotační složkou českých výrazů. Nicméně podle Knittlové by měl usilovat o řešení, které bude mít v japonštině ekvivalentní funkci, tedy konkrétně u hovorového jazyka zachovat nejen jeho funkci denotační, ale také konotační.

3. *Jakuwarigo*

Tato kapitola má za cíl představit koncept *jakuwarigo* (役割語), který zavedl japonský lingvista Kinsui Satoši. Pro výraz *jakuwarigo* neexistuje v češtině přesný ekvivalent. Dal by se sice přeložit jako ‚jazyk postav‘, avšak tento překlad není úplně nejvhodnější, jak bude patrné v následujícím textu. Velmi stručně řečeno, jedná se o určité stereotypy v řeči postav, které se vyskytují v japonských uměleckých dílech, jako např. ve filmu nebo literatuře.⁷

3.1 Představení konceptu *jakuwarigo*

Koncept poprvé představil Kinsui Satoši v roce 2000 na základě zkoumání řeči postav v různých japonských dílech. Podle něj se v japonských dílech opakovaně vyskytují určité typy postav, a co je důležitější, tyto typy postav ve většině případů používají specifický jazyk. Lze si tedy udělat představu o charakteru postavy pouze na základě její mluvy. Kinsui *jakuwarigo* definoval následovně:

„Výrazem ‚*jakuwarigo*‘ nazýváme takovou mluvu, podle které si na základě jejích vlastností (slovní zásoba, gramatika, frazeologie, fonetická stránka atd.) dokážeme představit specifickou postavu (věk, pohlaví, profese, společenské postavení, doba, vzezření, povaha atd.), nebo když je nám určitá postava představena, tak si dovedeme představit, jakou mluvu používá.“⁸ (Kinsui 2003, s. 205)

⁷ Podobné jevy, kdy jsou postavy charakterizovány specifickým jazykem, lze pozorovat také v jiných kulturách. Jako příklad lze uvést *Camp talk*, který obvykle používají homosexuální postavy především v anglické a francouzské literatuře. (viz např. Harvey 1998)

⁸ ある特定の言葉づかい（語彙・語法・言い回し・イントネーション等）を聞くと特定の人物像（年齢、性別、職業、階層、時代、容姿・風貌、性格等）を思い浮かべることができるとき、

Jak již bylo uvedeno, do češtiny by se pojem dal přeložit jako ‚jazyk postav‘. Tento překlad však není ideální, protože by odpovídal spíše anglickému termínu *character language*, o kterém ještě bude zmínka. Do angličtiny se *jakuwarigo* překládá jako *role language*, tedy doslova ‚jazyk rolí/role‘, což ale v češtině nezní úplně přirozeně. Proto se v této práci budu držet buď japonského, nebo anglického výrazu.

Aby byl určitý styl mluvy charakterizován jako *jakuwarigo*, nestačí, aby tímto způsobem mluvil konkrétní typ postavy, ale tato mluva musí být s konkrétní postavou spojována. (Kinsui a Tešigawara 2011, s. 40) Je navíc důležité, aby tato mluva evokovala určitou postavu více lidem a ne pouze určité skupině nebo příslušníkům určité generace. (Kinsui a Jamakido 2015, s. 32)

Většina typů *role language* (výjimku tvoří řeč nadpřirozených postav, zvířat a personifikovaných objektů, které normálně nemluví) má původ ve skutečné mluvě, ale většinou se této skutečné mluvě vzdálila a nyní je jen malá nebo žádná podobnost mezi jazykem lidí z určitých společenských skupin a postav, které je vyobrazují. (Kinsui a Tešigawara 2011, s. 40) Kinsui dává *jakuwarigo* do kontrastu ke standardní japonštině a označuje jej jako tzv. virtuální japonštinu (ヴァーチャル日本語, *váčaru nihongo*). (Kinsui 2003) *Jakuwarigo* také není to samé, co sociolekt, i když se váže především ke společenským skupinám. Nejedná se totiž o jazyk, který by tato skupina reálně používala, ale používají jej pouze fiktivní postavy spadající do této skupiny. (Kinsui a Tešigawara 2011, s. 41) V původní japonské tvorbě se *role language* týká spíše vedlejších postav, protagonisté obvykle používají standardní japonštinu. (Tamtéž, s. 47) Jako jednu z možných příčin tohoto jevu Kinsui uvádí, že pro čtenáře/diváky je jednodušší se vcítit nebo se dokonce ztotožnit s protagonistou, který mluví standardní japonštinou. (Kinsui 2003, s. 72)

3.2 Příklady *role language*

Role language se dělí na základě šesti kategorií, kterými jsou: pohlaví, věk/generace, sociální skupina/povolání, region/národnost, etnická příslušnost, starý jazyk (*Pre-modern*) a jazyk nadpřirozených bytostí. (Kinsui a Jamakido 2015, s. 31–32)

あるいはある特定の人物像を提示されると、その人物がいかにも使用しそうな言葉づかいを思い浮かべることができるとき、その言葉づかいを「役割語」と呼ぶ。

Jedna z charakteristik mluvy jednotlivých postav je tzv. *kjara gobi* (キャラ語尾), což označuje koncové tvary vět (spony a partikule), které jsou spojovány s určitým typem postav. (Kinsui a Tešigawara 2011, s. 39) Dalším rozlišujícím rysem jednotlivých postav je odkazování k vlastní osobě, případně také k dalším postavám. V japonštině je mnoho výrazů, které odpovídají českému osobnímu zájmenu *já*, které navíc mohou mít více variant. Kinsui uvádí více než 20 různých výrazů od běžně používaných (např. *wataši*, *boku* apod.) po méně frekventované a příznakovější, které jsou úzce spojené s konkrétními typy postav (např. *maro*, *soregaši*). (Kinsui 2007, s. 1) Důležitým rysem je také použití existenčního slovesa (*iru* vs. *oru*) a citoslovcí (感動詞 *kandóši*). (Kinsui 2003, s. 207) Z lexikálního hlediska hraje důležitou roli, do jaké míry či jestli vůbec postava používá *keigo*, zdvořilé výrazy nebo naopak vulgarismy či přejatá slova. (Kinsui 2007, s. 2) Kombinací těchto a případně dalších charakteristik pak vzniká specifická řeč jednotlivých postav.

3.2.1 Jazyk profesorů

Jako jeden z nejnápadnějších příkladů *jakuwarigo* bývá uváděn jazyk profesorů⁹ (博士語 *hakasego*). Někdy bývá zaměňován s ‚jazykem starých mužů‘ (老人語 *ródžingo*), ale jak uvádí Kinsui, tyto dva termíny totožné nejsou. *Hakasego* je v zásadě podskupinou jazyka starých lidí, ale jedná se téměř vždy o takové staré muže, ke kterým se váže důstojnost a moudrost. (Kinsui 2003, s. 10) Tento způsob mluvy se často vyskytuje v manze a celkově spíše v žánrech pro děti. (Tamtéž, s. 11) Mezi význačné rysy jejich mluvy patří používání výrazu odkazující k mluvčímu *waši* případně *wagahai*, existenčního slovesa *oru*, spony *dža* a záporu *n*. (Kinsui a Tešigawara 2011, s. 44) *Hakasego* je podobné západojaponskému dialektu. (Tamtéž, s. 44)

3.2.2 Jazyk arujo

Dalším výrazným příkladem jazyka rolí je jazyk *arujo*, který ve většině případů používají postavy představující Číňany, ale i cizince obecně. (Kinsui 2003, s. 195) Dříve jej používali především dospělí muži, ale v současnosti odkazuje spíše k mladým ženám v tradičním oděvu. (Kinsui a Tešigawara 2011, s. 46) Jazyk *arujo* vychází z lámané japonštiny, kterou cizinci (mnohdy Číňané) skutečně používali při obchodování s Japonci

⁹ Šlo by také překládat jako ‚jazyk doktorů‘, avšak ‚doktor‘ zde odkazuje na akademický titul a ne na povolání lékaře, jak by mohlo být mylně interpretováno.

v japonských přístavech. (Tamtéž) Charakteristickými rysy této mluvy je, jak už její název napovídá, používání existenčního slovesa *aru* a koncové partikule *jo*. Sloveso *aru* bývá vkládáno hned za přídavné jméno nebo sloveso v základním tvaru, případně za zápor *nai*. (Tamtéž) Druhou charakteristikou je používání rozkazu se slovem *joroši(i)*, které postavy dávají za sloveso v základním tvaru. (Tamtéž) Jako příkladovou větu uvádějí Kinsui a Tešigawara: „*Jasui aru-jo, hajaku kau joroši*“¹⁰ (Tamtéž)

3.2.3 Mluvčí místních dialektů

Jak bylo nastíněno v předchozí kapitole, v období Meidži byl ustanoven tokijský dialekt jako standardní jazyk. Avšak Kinsui poukazuje na to, že i když byly místní dialekty potlačovány, přesto se vyskytovaly v literatuře a divadelních hrách jako jazyk určitých postav. (Tamtéž, s. 47) Většinou se však nejednalo o konkrétní nářečí, ale *fuhen hógen* (普遍方言), tedy jakýsi ‚univerzální dialekt‘, který obsahoval prvky různých dialektů. (Tamtéž) Toto univerzální nářečí se v uměleckých dílech vyskytuje také v korejštině či němčině (Tamtéž), ale jistě by se dalo dohledat také v češtině a jiných jazycích.¹¹ Pravděpodobně jediným význačným dialektem, který se v uměleckých dílech používá, je ósacký/kansaiský dialekt. (Tamtéž) Jeho mluvčí bývají často vykreslováni jako lakomci, gangsteři, jedlíci nebo obecně extravagantní postavy. (Kinsui 2003, s. 82–83)

Poněkud nečekaně se použití místních dialektů jako typ *jakuwarigo* často vyskytuje v japonských překladech zahraniční beletrie. (Kinsui a Tešigawara 2011, s. 48) Neplatí to však pouze o použití dialektů, ale celkově. V japonských překladech je jazyk postav často upravován, aby odpovídal konceptu *jakuwarigo*, i když v originálním díle postava žádný specifický jazyk nepoužívá. (Tamtéž, s. 44)

3.2.4 Mužský a ženský jazyk

Rozdíl mezi mužskou a ženskou mluvou je patrný v běžně používané mluvené japonštině, ale podobně jako u předchozích kategorií je v literatuře vystupňovaný do extrému a stereotypizovaný.

Kinsui a Tešigawara uvádí, že ženský jazyk byl ovlivněn jazykem *tejodawa*, který používaly školačky. (Tamtéž, s. 49) Podobně jako u jazyka *arujó*, který je typický pro

¹⁰ ‚Je to levné, rychle to kupte.‘

¹¹ Například Jiří Levý doporučuje při překladu místních nářečí nepoužít konkrétní dialekt, ale spíše se uchýlit k prvkům, které jsou společné více dialektům. (Levý 1998, s. 127–128)

čínské postavy, se název této mluvy odvíjí od jejích charakteristických rysů, kterými jsou zakončení věty pomocí *te(jo)*; *dawa*; *wa*¹², *no(jo)*. (Tamtéž) V běžném jazyce ženy stále používají (*da*)*wa* a *no*, ale ostatní typy zakončení se vyskytují výhradě jako *jakuwarigo*. (Kinsui 2003, s. 163) Další charakteristikou je používání výrazu *koto* na konci věty. (Tamtéž, s. 172) V současnosti tento jazyk používají ve fiktivních příbězích především dívky z lepších rodin (お嬢様 *odžósama*) a používá se také v překladu cizí literatury. (Kinsui a Tešigawara 2011, s. 50)

Mužský jazyk má původ v tzv. *šosei kotoba* (書生ことば ‚jazyk studentů‘)¹³. Často se v něm vyskytuje označení první osoby *boku* nebo *ore*, označení druhé osoby *kimi*, rozkazu pomocí *tamae* a slova převzatá z angličtiny případně jiných cizích jazyků. (Kinsui 2003, s. 116)

3.3 Character language

Jak poukazují Kinsui a Jamakido (2015), je rozdíl mezi *role language* a *character language*. Podle nich se výraz *role language* pojí především s jazykem stereotypně přiřazovaným k určitým sociálním a kulturním skupinám. (Tamtéž, s. 32) *Character language* je naopak obecnější a nezahrnuje jen běžně známé stereotypy. (Tamtéž, s. 40) Autoři doslova říkají, že: „Jazyk rolí (*role language*) (...) je podskupinou jazyka postav (*character language*).“ (Tamtéž, s. 39)

Jako reprezentativní příklady *character language* uvádí Kinsui a Jamakido čtyři následující případy:

1. **Neúplný *role language***¹⁴: Mluva, která se sice váže k určité společenské skupině, ale není s ní stereotypně spojována jako v případě *role language*,
2. ***Role language* posunutý z obvyklých společenských nebo kulturních skupin**: Mluva, která spadá do *role language* je použita postavou, která ji běžně nepoužívá,
3. **Místní dialekt použitý za účelem vykreslení charakteru postavy**: Použití *role language* pro vykreslení charakteru postavy, spíše než pro její zařazení k společenské skupině,

¹² U partikule *wa* Kinsui upozorňuje, že záleží na její intonaci. K ženské mluvě se pojí výhradně pokud má stoupavou intonaci. (Kinsui 2003, s. 134)

¹³ *Šosei* bylo označení pro studenty, kteří vypomáhali v domácnostech výměnou za stravu a ubytování.

¹⁴ Restricted Role Language

4. **Unikátní *character language*:** Specifická mluva, která neodpovídá mluvě žádné společenské ani kulturní skupiny, ale je přiřazena postavě pro její úlohu v příběhu. (Tamtéž, s. 32)

Z výše uvedeného vychází, že *role language* je značně ovlivněn stereotypy a slouží především k tomu, aby si čtenáři/diváci postavu rychle zařadili podle zažitých kritérií. Naopak *character language* slouží primárně k charakteristice postav, a proto se nemusí jednat o stereotypní použití jazyka, jak tomu je u *role language*. Při hodnocení specifických jazykových jevů řeči jednotlivých postav je tedy důležité znát oba pojmy a rozdíl mezi nimi. Může to pomoci pouze na základě jazyka, který postava používá, napovědět, jakou postavu chtěl autor vytvořit, případně jak určitou postavu vnímal překladatel.

Z této kapitoly vyplývá, že *jakuwarigo* je jev, který se v japonském prostředí vyskytuje běžně, a to nejen v domácí tvorbě, ale také v překladech z cizích jazyků. A i když byl tento jev definován až v roce 2000, tak je patrný v mnohem starších dílech. Z obou těchto informací vyplývá, že je velmi pravděpodobné, že minimálně některé jeho rysy by měly být přítomny také ve *Švejkově* překladu.

4. *Keigo* a osobní *deixe* ve 20. století

Jak je patrné z předchozí kapitoly, jazyk používaný v literatuře nelze vždy považovat za běžně používaný mluvený jazyk. Nicméně v některých případech nemusí být z dnešního úhlu pohledu netypické použití jazyka charakteristika *role language* nebo *character language*, ale může se jednat o dříve běžný způsob mluvy. Problémem totiž je, že děj prvního dílu *Švejka* se odehrává na začátku první světové války, román byl vydán na počátku 20. let 20. století, ale do japonštiny jej Kurisu poprvé přeložil na začátku 60. let a podruhé na začátku 70. let. Je tedy velmi pravděpodobné, že některé jazykové prostředky použité ve *Švejkovi* nebudou odpovídat současné podobě jazyka, a to jak v případě, že se Kurisu snažil přizpůsobit jazyk době, do které je děj situován, tak v případě, že použil jazyk, který byl běžný v době, kdy *Švejka* překládal. Pozornost v této kapitole bude upřena především na *keigo* a osobní *deixi*, jejichž použití spolu mnohdy souvisí. Navíc jsou tyto prostředky brány jako jedny z charakteristik jednotlivých typů *jakuwarigo*.

4.1 Keigo

Je pravděpodobné, že *keigo* bude hrát v japonském překladu *Švejka* důležitou roli, jelikož postavy, které se v románu vyskytují, mají různé postavení ve společenské hierarchii. I v českém originále je patrný rozdíl nejen tykání–vykání, ale také onikání.¹⁵ Je tedy zřejmé, že v japonském překladu bude *keigo* mnohdy použito.

System zdvořilé japonštiny *keigo* (敬語) je specifickým jevem mluvené japonštiny. Je poměrně obtížné přeložit výraz *keigo* do cizích jazyků, aby jeho význam nebyl ochuzen, a často se tedy používá původní výraz. V roce 1964 definoval Samuel Martin *keigo* jako „*sérii možností*“¹⁶, kdy mluvčí na základě různých aspektů (např. vztahu s adresátem) volí použitou úroveň zdvořilosti. (Weltzel 2004, s. 3)

Keigo lze rozdělit celkem na pět složek, kterými jsou *sonkeigo* (尊敬語 ,uctivá mluva‘) používané vůči výše postaveným, když o nich nebo k nim mluvíme; *kendžógo* (謙讓語 ,skromná mluva‘), které používáme, když mluvíme o sobě s výše postavenými nebo ve vztahu k nim, *teičógo* (丁寧語 ,slušná mluva‘) a *teineigo* (丁寧語 ,zdvořilá mluva‘), kterými vyjadřujeme adresátovi zdvořilost a nakonec *bikago* (美化語 ,elegantní mluva‘), které se vyskytuje převážně v ženské mluvě a přispívá ke zdvořilému vyznění celé mluvy. (Barešová 2015, s. 1) *Keigo* se projevuje po stránce lexikální, morfologické i syntaktické.

Snaha o kodifikaci zdvořilostního systému je patrná až ve 40. letech 20. století. V roce 1941 vydalo ministerstvo školství, kultury, sportu, vědy a techniky¹⁷ publikaci *Monbu džihó* (文部時報 ,Zpravodaj ministerstva školství‘), jejíž součástí bylo *Reihó jókó* (礼法要項 ,Příručka etikety‘)¹⁸, které mimo jiné uvádělo pravidla, jak *keigo* používat. (Weltzel 2004, s. 53) Pracovalo především se vztahy nadřízení–podřízení a uvnitř–vně¹⁹. (Tamtéž, s. 54) Ve stručnosti, hlavním sdělením tohoto dokumentu bylo, že má být co

¹⁵ Onikání je stručně představeno v první kapitole.

¹⁶ *Series of choices*

¹⁷ Dále jen ministerstvo školství.

¹⁸ Weltzel (2004) uvádí překlad *Important points in manners*.

¹⁹ Weltzel doslova uvádí: „*superior-self*“ a „*inside/outside*“. (2004, s. 54)

nejvíce používán standardní jazyk (*hjódzungo*) a vůči nadřízeným je třeba použít vhodné *keigo*.

Výrazně bylo *keigo* zjednodušeno až po druhé světové válce, když se císař zřekl božského původu. (Šoucová 2005, s. 142) Jako příklad těchto zjednodušení uvádí zrušení speciálního zdvořilostního systému vůči císařské rodině, omezení výrazů odkazujících na sebe a jiné osoby, celkové zjednodušení, kdy níže postavený mluví zdvořileji k výše postavenému, a omezení rozdílů mezi mužskou a ženskou mluvou. (Tamtéž) V roce 1952 bylo vydáno *Kore kara no keigo* (これからの敬語, *Keigo do budoucna*)²⁰, (Weltzel 2004, s. 57) které doporučuje, jak by *keigo* mělo být používáno. Jedním z těchto bodů je, že *keigo* už nemá být používáno podle vertikálních vztahů, ale má vycházet ze vzájemného respektu. (Tamtéž, s. 117)

4.2 Osobní deixe

Výrazy osobní deixe a *keigo* spolu úzce souvisí, protože tyto výrazy je třeba volit podle adresáta promluvy. V japonštině existuje několik výrazů, které mohou být použity místo každého z českých osobních zájmen, které však nejsou navzájem zaměnitelné. I přes značný počet těchto výrazů je v japonštině často tendence se jim vyhýbat, pokud jejich použití není nezbytně nutné. (Mogi 2002, s. 14)

Přestože se japonský výraz *daimeiši* (代名詞), kterým bývají tyto výrazy označovány, často překládá jako ‚zájmena‘, nejedná se podle některých lingvistů o zájmena v pravém slova smyslu. (Ono a Thompson 2003, s. 322) Avšak někteří lingvisté stále označení ‚zájmena‘ používají (např. SturtzSreetharan, 2009), případně jej volně střídají s označením ‚osobní deixe‘ (např. Takahara 1992). Považuji za nutné na tuto problematiku upozornit, ale jelikož není primárním tématem této práce, nebudu ji podrobněji zkoumat a budu se držet označení ‚osobní deixe‘, stejně jako např. Barešová a Kloutvorová (2016).

²⁰ Weltzel (2004) uvádí překlad *Keigo from now on*.

Označení první osoby

V japonštině existuje množství výrazů odkazujících k první osobě, mnohé z nich navíc mají více variant. Ono a Thompson uvádí celkem 21 výrazů (v některých případech se jedná o různé varianty stejného výrazu, např. *wataši*, *watakuši*, *ataši* atd.) odpovídajících českému *já*. (2003, s. 323) Některé z nich jsou „univerzálnější“, tedy používají je osoby různého věku, pohlaví a postavení, jiné se však téměř výhradně pojí k určité skupině.²¹

Reihó jókó doporučovalo používat především výraz *wataši*, stejně tak *Kore kara no keigo*, které rovněž uvádělo, že ve velmi formálních situacích by mluvčí měli volit spíše výraz *watakuši*. Méně formální mužské výrazy *boku* a *ore* tradičně používají až na pár výjimek výhradně muži, *ore* je navíc považováno za „mužnější“ a dokonce mívá nádech vulgárnosti a drsnosti. (SturtzSreertharan 2009, s. 257) Oba výše uvedené dokumenty uvádí, že výraz *boku* je možné používat pouze v neformálních situacích a ke stejné postaveným. (Weltzel 2004, s. 53)

Označení druhé osoby

Jako ekvivalent českého *ty* nebo *vy* se v japonštině často vyskytují např. výrazy *anata*, *kimi* a *omae*. *Anata* bylo původně považováno za zdvořilé oslovení, v období Meidži a Taišó se používalo jako uctivé oslovení. (Barešová a Kloutvorová 2016, s. 49) Ve čtyřicátých letech už *anata* nemělo funkci uctivého výrazu a nemělo být používáno vůči výše postaveným osobám (Tamtéž), což uvádí i *Reihó jókó*. *Kore kara no keigo* pak považuje *anata* za standardní oslovení, v případě mužů také připouští *kimi*. (Weltzel 2004, s. 53 a 118) Co se týče *omae*, uvádí Takahara: „(...) mohou jej používat muži při oslovování kohokoliv nižšího statusu, např. manželky, děti, zaměstnanců, sluhů a mladších osob.“ (1992, s. 120) Podle kontextu však může být *omae* bráno také jako urážka. (Mogi 2002, s. 16)

5. Metodologie

V této práci zkoumám japonský překlad hovorové češtiny ve *Švejkovi*. Jelikož není v české lingvistické oblasti jednotný přístup k definování hovorového jazyka, jak je patrné v první kapitole, používám v této práci vlastní a poněkud zjednodušující definici, a to, že za hovorovou řeč považuji řeč použitou v přímé řeči postav. Vycházím přitom

²¹ Přehled mužských a ženských výrazů osobní deixe rozdělených podle formálnosti použití uvádí SturtzSreertharan. (2009, s. 256 a 257)

z toho, že hovorový jazyk se v literatuře vyskytuje především v promluvách postav, což, jak tvrdil Daneš (1954), platí i ve *Švejkevi*. Přímou řeč lze tedy považovat za nejpříkladnější použití hovorového jazyka, minimálně pro účely této práce.

Korpus práce tedy tvoří přímá řeč vyskytující se v prvním díle *Švejka*, který nese název *V zázemí*.²² Do analýzy jsou kromě přímé řeči zakomponovány také neformální písemné vzkazy a dopisy, jelikož jazyk, který je v nich použit, odpovídá hovorovému jazyku a demonstruje tedy řeč postav stejně jako přímá řeč. Součástí analýzy naopak nejsou formální dopisy či záznamy, které používají úřední jazyk. Stejně tak jsou z analýzy odebrány písničky, které se v románu vyskytují, a to z toho důvodu, že nerepresentují řeč postav, které je zpívají. Rovněž jsou odebrány ty přímé řeči, které se v díle objevují spíše jako obecná motta, známá rčení či citáty slavných postav a tedy nerepresentují řeč konkrétní postavy v díle.²³ Zkoumány jsou pouze v případech, kdy je nějaká postava přímo cituje.

Většina přímé řeči je samozřejmě v češtině, ale vyskytují se i případy, kdy je v jiných jazycích, a to převážně v němčině nebo latině. Tyto cizojazyčné přímé řeči sice netvoří hlavní část analýzy, ale jsou zkoumány z toho důvodu, zda překladatel při jejich překladu uplatnil specifický postup. Je také nutné zdůraznit, že rozsah jednotlivých přímých řečí je velmi různorodý, od jednoslovných výpovědí přes věty kratšího rozsahu až po několik stránek dlouhé monology postav.

Podle uvedených kritérií byly zkoumané příklady přímé řeči vybrány z českého originálu prvního dílu *Švejka* a byl k nim připsán japonský překlad, který vytvořil Kurisu Kei. V drtivé většině případů byla pro jednu přímou řeč v češtině právě jedna přímá řeč v japonštině. Pouze ve dvou případech spojil překladatel dohromady přímé řeči dvou postav. Poprvé takto postupoval v dialogu Švejka a polního kuráta Katze.

„*Tak abychom už šli hledat ten polní oltář,*“ vybízel Švejk, „*je už ráno.*“
„*Ještě si musím vzít uniformu a vypít ještě jeden grog.*“ [odpovídá Katz] (Hašek 2011, s. 117)²⁴

「それじゃぼつぼつその戦地用祭壇を捜しに行くことにしたらどうです」と、シュヴェイクは提案した。「もう朝ですからね。でもわたくしはこ

²² Japonsky 後方にて (*Kóhó ni te*).

²³ Jedná se o případy typu: „*A tak slova Napoleonova „Na vojně se mění situace každým okamžikem” došla i zde svého úplného potvrzení.*“ (s. 99)

²⁴ Jelikož jsou všechny příklady použity z jednoho vydání *Švejka*, bude u následujících příkladů uvedena pouze strana. To samé platí o příkladech z japonského překladu.

れから軍服を着て、グロッグをもう一杯引っかけなくちゃ」 (Hašek 1996, s. 238)

(„*Sore dža bocubocu sono senčijósaidan o sagaši ni iku koto ni šitara dó desu*“ to, *Šuveiku wa teian šita*. „*Mó asa desu kara ne*. *Demo watakuši wa kore kara gunpuku o kite, guroggu o mó ippai hikkakenaku ča*“)

Podruhé pak promíchá mluvčí v situaci, kdy Švejk mluví se služkou, která venčí psa.

„*Jakpak bych ho neznal.*“

„*To je můj bratr.*“ [odpovídá služka venčící psa]

„*Toho tam mají u nás všichni rádi,*“ řekl Švejk, „*von je moc hodnej, úslužnej, má dobrý maso a dává dobrou váhu.*“ (s. 178)

「ご存じどころじゃないですよ。ぼくの兄貴ですからね。ぼくらの町じやみなにとっても評判がいいんです。何しろサービスは満点、肉の味はよし、それに目方もせいぜい勉強していますからね」 (s. 368)

(„*Gozondži dokoro dža nai desu jo*. *Boku no aniki desu kara ne*. *Bokura no mači dža mina ni totemo hjóban ga iin desu*. *Naniširo sábisu wa manten, niku no adži wa joši, sore ni mekata mo seizei benkjó šite imasu kara ne*“)²⁵

V obou případech překladatele pravděpodobně zmátlo to, že v originále nebylo explicitně uvedeno, kdo danou část přímé řeči pronáší. Nicméně vzhledem k tomu, že obě byly součástí plynulého dialogu a každá část byla ve zvláštních uvozovkách, je jasné, že u každé je jiný mluvčí. Překladatel tím pádem lehce pozměnil význam, protože tyto části dialogu, které v originále vedou dvě postavy, přeložil, jako by je celé pronesl Švejk.²⁶ To jsou však jediné dva případy, kdy překladatel zaměnil mluvčího přímé řeči. Je důležité to vzít v potaz z toho důvodu, že je zkoumána specifická mluva jednotlivých postav, nicméně jelikož se jedná pouze o tyto případy, nepředstavuje to pro analýzu závažnější problém.

Při zkoumání přímé řeči byly postavy rozděleny do skupin.²⁷ Řeč výraznějších postav, tedy Švejka, feldkuráta Katze a nadporučíka Lukáše, byla analyzována jednotlivě.

²⁵ V tomto případě se nejspíš nejedná o překladatelskou chybu. Ve zkoumaném českém vydání je přímá řeč rozdělena, stejně tak v českém vydání z roku 2000 (s. 138). Nicméně ve starším vydání z roku 1967 (s. 195) pronáší celou přímou řeč Švejk a stejně tak je to v anglickém překladu Cecila Parrotta, minimálně ve vydání z roku 2000 (s. 193–194). Nicméně Kurisův překlad předchozí ukázky Švejka a Katze se liší od všech uvedených českých vydání i Parrotova překladu.

²⁶ Překlad první ukázky, tedy dialog Švejka a Katze je poměrně zvláštní. Není úplně jisté, jestli druhou část přímé řeči (od もう朝です...) překládal Kurisu jako mluvu Švejka nebo Katze. Tomu, že mělo jít o Švejkovu mluvu, by odpovídalo použití *watakuši* a spony *desu*. Nicméně prosté zakončení věty *nakuča* by sedělo spíše ke Katzovi, ke kterému zase úplně nesedí *watakuši*.

²⁷ Přesný počet postav, které se ve *Švejkovi* vyskytují, nelze jednoznačně určit. Důvodem je to, že v situacích, kde je více vedlejších postav, není vždy explicitně uvedeno, kolik postav se tam vyskytuje a která postava mluví. Navíc je možné, že některé postavy se v díle objevují opakovaně, i když to není jasné

I když by tyto postavy šlo zařadit do konkrétní kategorie, tak je jejich řeč analyzována podrobněji, protože mají v díle význačné postavení a jejich řeč je poměrně pestrá. Ostatní postavy byly rozděleny do čtyř kategorií. Kritériem rozdělení bylo to, do jaké společenské skupiny spadají s ohledem na povahu zkoumaného románu. Do první kategorie byly zařazeny postavy, které v románu vystupují jako vojenská případně policejní autorita, tedy strážníci, komisaři, vojenští důstojníci, ale také vojenští lékaři. Do druhé kategorie spadají postavy, které tvoří určitý protějšek k postavám z první kategorie, tedy především vězni a pacienti. Všechny ostatní mužské postavy, které nešlo zařadit ani do jedné z předchozích kategorií, byly souhrnně zařazeny do jedné kategorie.²⁸ Poslední kategorii tvořily všechny ženské postavy, které se v díle vyskytují. Při rozdělování jednotlivých postav do skupin bylo bráno v potaz nejen jejich postavení, ale především v jaké situaci se v díle vyskytují, od čehož se odvíjí, jaké jazykové prostředky používají. Často se jednalo o to, v jakém postavení byli vůči Švejtkovi, jelikož ten je jakožto protagonista po celý děj v popředí a naprostá většina postav tedy mluví přímo s ním.

V jednotlivých kategoriích byly nejprve charakterizovány jazykové jevy společné všem postavám dané kategorie nebo minimálně většině z nich. Následně byla zkoumána samostatně mluva postav, jejichž řeč obsahovala specifické prvky, pokud se takové postavy v kategorii vyskytly.

Při analýze byly primárním předmětem zájmu ty jazykové prostředky, které jsou brány jako charakteristické rysy jednotlivých skupin postav. Především se jednalo o použité výrazy osobní deixe pro první a druhou osobu, tvary zakončení vět, koncové partikule a také použité zdvořilostní tvary. Dále byl zkoumán překlad těch jazykových rysů, které lze brát jako charakteristické pro danou postavu v češtině, v případě, že se v její mluvě nějaké výrazné rysy (např. specifické lexikum) vyskytovaly. Na závěr pak byla analyzována řeč postavy nebo skupiny postav v japonském překladu jako celek a bylo zkoumáno, zda se v její řeči vyskytují jiné specifické jevy, které nejsou patrné

řečeno. Jedná se především o strážníky, kteří odvádí Švejka k výslechu a následně zpět do cely. Proto jsou postavy rozděleny do skupin, protože řeč těchto okrajových postav, které mají podobné postavení, často obsahuje podobné jazykové prostředky.

²⁸ V některých případech se pozice postavy v průběhu děje změnila a postavu by tedy šlo zařadit do dvou různých kategorií. V těchto případech byly postavy dány do té kategorie, kam by je šlo zařadit během většiny jejich výskytu v díle. U analýzy postav, které takto prošly „změnou postavení“ to bude vždy explicitně uvedeno.

v originálu. Charakteristické rysy mluvy jednotlivých postav byly demonstrovány konkrétními ukázkami z díla.²⁹

Výsledek pak byl porovnán s Kinsuiovou teorií a bylo vyhodnoceno, zda lze řeč konkrétní postavy zařadit do určité kategorie *role language* nebo charakterizovat jako *character language*. V každé kategorii bylo zkoumáno, zda obsahuje rysy mluvy stereotypních skupin, které Kinsui definoval. V některých případech však nešlo s jistotou určit, zda je určitý prvek skutečně charakteristikou mluvy nějaké postavy, tedy zda se jedná o *jakuwarigo*. Jednalo se především o koncové partikule, u kterých často záleží na intonaci, s jakou jsou vysloveny, což z psaného textu přirozeně není patrné a je možné to interpretovat více způsoby. V těchto případech byl při analýze kladen důraz na význam celé věty, případně celé přímé řeči, a také na to, jakou řeč daná postava obecně používá.

6. Charakteristika mluvy jednotlivých postav

Tato část práce se zabývá konkrétní analýzou mluvy jednotlivých postav v japonském překladu *Švejka*. Podle Kinsuiovy teorie odpovídá řeč protagonistů standardní japonštině. Použití standardní japonštiny ve Švejkově řeči by však bylo poněkud v rozporu s jeho mluvou v češtině, která obsahuje mnoho prvků obecné češtiny, slang a další nestandardní jazykové jevy. Specifické použití jazykových jevů jakožto *jakuwarigo* se podle Kinsuie vyskytuje v řeči okrajových postav. V českém originále *Švejka* toto neplatí stoprocentně, některé vedlejší postavy sice používají rozmanité a zajímavé jazykové prostředky, některé však mluví spisovně nebo jen s drobnými odklony od spisovné normy. V následujících částech této kapitoly bude tedy zkoumáno, u kterých postav použil Kurisu prostředky typické pro *jakuwarigo*, kdy použil standardní jazyk, případně zda použil netypické jazykové prostředky a je možné mluvit o *character language*.

²⁹ Všechny ukázky citované v této práci jsou uvedeny v příloze.

	Kategorie	Počet		Kategorie	Počet
1	Švejk	338	5	vězni a pacienti	87
2	Katz	131	6	ostatní mužské postavy	92
3	Lukáš	63	7	ženské postavy	62
4	policisté a důstojníci	201		celkem	975³⁰

Výše uvedená tabulka uvádí počet přímých řečí postav v jednotlivých kategoriích. Kategorie jsou uvedeny ve stejném pořadí, v jakém jsou v této práci zkoumány.

6.1 Švejk

Není překvapením, že Švejk má v díle nejvíce příkladů přímé řeči. Celkem se jedná o 338 příkladů, tedy zhruba třetinu všech přímých řečí. Mezi nimi se vyskytují i takové, které mají rozsah několika stránek. V těchto přímých řečech však často dochází k tomu, že Švejk cituje jiné postavy. Někdy tímto způsobem vznikají až přímé řeči na třetí, kdy jedna postava (většinou Švejk) cituje postavu, která rovněž cituje jinou postavu. (Daneš 1954, s. 139) Tyto citace však nezabírají příliš mnoho prostoru a většinu tvoří skutečně Švejkova mluva. Někdy navíc Švejk cituje sám sebe. V případech těchto citací na druhou až na třetí samozřejmě vyvstává otázka, zda skutečně reflektují řeč oné postavy, nebo už se jedná spíše o Švejkovu mluvu. Podle Daneše zachoval Hašek v těchto vložených citacích charakteristické prvky mluvy postav, které ji měly původně pronést. (Tamtéž) Z toho důvodu nebudou brány jako Švejkova řeč.³¹

V japonských dílech používají podle Kinsuie protagonisté většinou standardní jazyk. Švejkova řeč však v originále rozhodně není spisovná ani bezpříznaková. Je sice možné vidět snahu, že když mluví s výše postavenými, tak se přiklání ke spisovnějším výrazům a používá obecnou češtinu v menším měřítku, než když mluví se známými, ale ani tak za spisovnou považovat nelze a vyskytují se v ní příznakové jevy. Obsahuje výrazné rysy obecné češtiny, slang, přejaté lexikum a místy i vulgarismy, zkrátka téměř všechny specifické jazykové jevy, které bývají uváděny jako charakteristika jazyka tohoto románu obecně. V jeho mluvě je patrný rozdíl podle toho, s kým mluví. S výše

³⁰ V některých případech nešlo jednoznačně určit hranici mezi jednotlivými přímými řeči. Především se jednalo o situaci, kdy vedl feldkurát Katz svůj trhaný opilecký monolog. V těchto případech byla většina po sobě jdoucích promluv spojena pro účely této práce do jedné přímé řeči. Hranici mezi nimi tvořila přímá řeč jiné postavy nebo delší časová prodleva mezi nimi. Počet přímých řečí v díle je tedy spíše orientační.

³¹ Jelikož je korpus této práce již dost obsáhlý a stejně tak je problematické určení počtu postav, nejsou tyto vložené přímé řeči podrobněji rozebírány. Výjimku tvoří případy, kdy se v některé vyskytl zajímavý rys, který si zasloužil podrobnější rozbor. V tom případě je explicitně uvedeno, že se jedná o vloženou přímou řeč.

postavenými mluví vždy uctivě (např. jeho notoricky známé „*Poslušně hlásím*“), i když v kombinaci s významem toho, co říká, to mnohdy působí spíše ironicky. (např.: „*Poslušně hlásím, pane štábrarct, že už delší jazyk nemám,*“ [s. 71]) V některých případech je důvodem to, že Hašek ve Švejkově mluvě používá kontrast výrazů jemných či zdvořilých a dysfemismů, např.: „*dovolila si chcípnout.*“ (s. 190) O tomto kontrastu mluví i Daneš. (1954, s. 128) Dalším rysem Švejkovy řeči je upovídánost a mnohdy netypická přirovnání a metafora.

V japonském překladu, když o sobě Švejk mluví, používá nejčastěji výraz *boku* (ぼく), a to ve 150 případech. Většinou se jedná o případy, kdy mluví se stejně nebo níže postavenou postavou, např. se svou posluhovačkou nebo s lidmi, které potká v hospodě nebo ve vězení. Jako druhý nejčastější deiktický výraz používá *watakuši* (わたくし), a to zase když mluví s výše postavenými lidmi, např. s komisařem, lékařem, feldkurátem Katzem nebo nadporučíkem Lukášem. *Wataši* (わたし) použil v 7 případech³², z toho v pěti případech když mluvil s policejním ředitelem, jednou k nadporučíkovi Lukášovi a jednou při rozhovoru s neznámým vězněm.

Co se týče oslovení druhé osoby, používá deiktické výrazy pouze ojediněle. Nejvíce používá *anta*³³ (あんた), a to ve 44 případech, vůči různým postavám, které jsou stejného nebo nižšího společenského postavení. Používá jej vůči mužským i ženským postavám. Dále se v jeho řeči vyskytuje oslovení *omae* (お前), celkem 5 příkladů, když mluví s blízkým známým, případně s feldkurátem Katzem (ve 3 případech), který je v tu chvíli opilý. Vůči paní Müllerové používá *omae san* (お前さん), a to celkem čtyřikrát. Jedenkrát použije *kimi* (きみ), a to vůči opilému polnímu kurátovi Katzovi. V ostatních případech používá vůči vojenským činitelům oslovení pomocí titulu se zdvořilým osobnostním sufixem *dono* (殿). Feldkuráta Katze tedy oslovuje *džúgunšisai*

³² Celkově se výraz *wataši* ve Švejkově mluvě objevil sedmáctkrát, ale ve zbylých deseti případech Švejk citoval jiné osoby a nejednalo se tedy o jeho řeč. Stejně jev se vyskytl také u jiných výrazů. V textu práce jsou samozřejmě uváděny pouze ty příklady, kdy Švejk mluvil sám za sebe.

³³ Běžnější variantu *anata* nepoužívá vůbec.

dono (従軍司祭殿 dosl. ‚pane polní knězi‘) a nadporučíka Lukáše oslovuje *čúi dono* (中尉殿 dosl. ‚pane nadporučíku‘).³⁴

„*Poslušně hlásím, že jste byl na návštěvě.*“ (s. 101)

「申しあげます、従軍司祭殿は訪問して来られたのであります」 (s. 202)
(„*Móšiangemasu, džúgunšisai dono wa hómon šite korareta no de arimasu*“)

„*přestaň, a to každý řekne, že jsi se namazal.*“ (s. 104) [mluví k opilému Katzovi]

「やめろ！みなきみが酔っぱらっているというぞ」 (s. 211)
(„*Jamero! Mina kimi ga jopparatte iru to iu zo*“)

Na těchto příkladech, které od sebe dělí pouze pár stránek, je také v překladu dobře patrná změna způsobu řeči, kterou Švejk vůči feldkurátovi používá. Od zdvořilé mluvy a vykání se přesune k tykání a hovorovým výrazům. Obdobně v japonštině zamění *sonkeigo* a poměrně formální řeč za velmi neformální a důvěrný tón, kdy používá hovorový jazyk, konkrétně strohý rozkaz, prostý tvar predikativu a koncovou partikuli *zo*.

Když Švejk mluví o výše postavených osobách s jinou postavou, tak v některých případech vynechává osobnostní sufix, ale ne vždy. Platí při tom pravidlo, že sufix používá, když mluví s jinou výše postavenou, nebo neznámou osobou, a to v případě, že chce zdůraznit, že mluví o svém nadřízeném. Naopak když mluví důvěrně se svými známými nebo s lidmi, kteří nejsou výše postavení než on, tak sufix vypouští.

„*Trojici boží a Panenku Marii s feldkurátem.*“ (s. 121) [odpovídá drožkáři na otázku, co vezou]

「三位一体でさあ、聖母マリアと従軍司祭もいっしょにね」 (s. 245)
(„*Sanmiittai de sá, seibo Maria to džúgunšisai mo iššo ni ne*“)

„*Poslušně hlásím, pane obrlajtnant, že jsem ten Švejk prohranej panem feldkurátem v kartách.*“ (s. 149)

「申しあげます、中尉殿、わたくしは従軍司祭殿がランプですったあのシュヴェイクなのであります」 (s. 303)

(„*Móšiangemasu, čúi dono, watakuši wa džúgunšisai dono ga toranpu de sutta ano Šuveiku na no de arimasu*“)

Na druhém příkladu je také patrna Švejkova zdvořilost, kterou používá, když mluví s výše postavenými. Kurisu jeho charakteristické „*poslušně hlásím*“ přeložil jako

³⁴ Kurisu při překladu nijak nerozlišil, zda Hašek použil českou variantu a germanismus. Jako 従軍司祭殿 přeložil „*pane feldkurát*“ i „*pane polní kurát*“ a obdobně postupoval také u nadporučíka Lukáše a dalších postav.

móšiagemasu (申しあげます). Věty pak obvykle zakončuje zdvořilou sponou *de arimasu* (であります).³⁵ Celkově se tento výraz v přímé řeči románu vyskytl 359 krát a z toho 345 krát jej pronesl Švejka.³⁶ Některé z těchto případů však zahrnují situace, kdy jej proneslo současně několik osob včetně Švejka (např. když celá rota odpověděla veliteli). Je zde také patrná spojitost mezi použitím spony *de arimasu* a výrazu osobní deixe *watakuši*.³⁷ V případech, kdy používá *boku* a *wataši*, alternuje tvar spony *da* (だ) a *desu* (です).

Ve Švejkově řeči se také vyskytuje mnoho prvků hovorovosti. Jejich výskyt se stupňuje podle osoby, se kterou mluví. S níže či stejně postavenými je používá v mnohem větším měřítku, než když mluví k nadřízeným, což samozřejmě souvisí s použitou zdvořilostí.

„*To musí bejt tvou rukou napsaný.*“ (s. 180) [mluví se svým přítelem Blahníkem]
 「そりゃお前の手で書いてもらわなくちゃまずいな。」 (s. 372)
 („*Sorja omae no te de kaite morawanakuča mazui na.*“)

Jak je vidět z předchozího příkladu, při rozhovoru se stejně nebo níže postavenými nejenže často používá prosté tvary, ale také mnoho stažených tvarů. Naopak když mluví s výše postavenými, tak stažené tvary používá naprosto minimálně.

„*Podle mého mínění, pane obrlajtnant, je stájový pinč velice milý pes.*“ (s. 161)
 「わたくしの考えじゃ、中尉殿、ピンシェル犬はとてもかわいらしい犬
 であります。」 (s. 330)
 („*Watakuši no kangae dža, čuidono, pinšeru inu wa totemo kawai rašii inu de arimasu.*“)

Výše uvedený příklad je pouze jedním ze dvou případů, kdy Švejka použije hovorový tvar při rozhovoru s Lukášem.³⁸

³⁵ Podle Weltzel bylo *de arimasu* jedním ze šesti tvarů spony, které se používaly v období Meidži. (2004, s. 47)

³⁶ Ve zbylých 14 případech jej použili pacienti, když mluvili s lékařem (6 případů), výše postavený důstojník, když diktoval Švejkově, co má odpovědět (1 případ), feldkurát Katz v opilosti (3 případy) a při kázání (2 případy), dáma za sdružení šlechticů (1 případ) a Švejkův kamarád (1 případ).

³⁷ V jednom případě použil *de arimasu* s deiktickým výrazem *wataši*, a to když Švejka mluvil s Lukášem.
わたしは生き物が大好きだからであります。(s. 323)

³⁸ Ve druhém případě se rovněž jedná o stažený tvar *dža*, ale v tomto případě se jedná o nepřímou řeč jiné postavy, takže je možné, že stažený tvar Kurisu použil z tohoto důvodu.

Dalším rysem Švejkovy mluvy, i když ne tak častým a výrazným, je použití idiomů, frazémů, přísloví a lidových rčení. To částečně souvisí s jeho netypickými přirovnáními a metaforami. Při jejich překladu použil Kurisu tři různé postupy. Jedním z nich bylo použití obecnějších a méně příznakových výrazů.

„... vojna není žádný med,“ (s. 99)

「戦争が楽な仕事じゃない」 (s. 199)

(„*sensó ga rakušina šigoto dža nai*“; dosl. ‚válka není zábavná profese‘)

Druhým řešením byl doslovný překlad. V těchto případech obvykle doplnil přímo do textu *と言います* (*to iimasu*) tedy ‚řeká se‘ apod., jako v následujícím případě.

„*Opatrnost matkou moudrosti*“ (s. 44)

「用心は知恵の母なり、と言いますからね」 (s. 90)

(„*Jóšin wa čie no haha nari, to iimasu kara ne*“)

Poslední postup, který Kurisu aplikoval, bylo použití obdobného rčení či idiomu v japonštině. Toto použití ekvivalentního výrazu při překladu je jistě nejlepší, ale samozřejmě není možné jej aplikovat ve všech případech.

„*do třetice všeho dobrého*,“ (s. 13 a 140)

「三度目の正直」 (s. 27 a 282)

(„*Sandome no šódžiki*“)

Výše uvedené rčení se v díle objevilo dvakrát a v obou případech jej Kurisu přeložil stejně.

Je pravděpodobné, že si Kurisu byl vědom toho, že rčení a idiomy jsou pro Švejkovu mluvu charakteristické, jelikož do ní občas vložil japonské přísloví nebo idiomatický výraz také v místech, kde v originále žádný idiomatický výraz nebyl, jako například v následující ukázce.

„*hned je na něho žárlivej*“ (s. 186) [mluví o psovi]

「すぐ焼餅を焼く³⁹」 (s. 384)

(„*sugu jakimoči o jaku*“)

³⁹ Doslovný překlad by byl ‚péct pečené rýžové koláčky‘. *Jakimoči* (焼餅) je zde slovní hříčkou, původně se jednalo o *jaku kimoči* (妬く気持ち, žárlivý pocit). (<http://gogen-allguide.com/ya/yakimochi.html>) Proto se v současnosti slovo *jakimoči* vyskytuje ve významu ‚závist‘.

Stejně tak si uvědomoval záměrné použití kontrastních výrazů. Při překladu pasáží, kde se vyskytl kontrast vznešeného/eufemistického a prostého/pejorativního výrazu se Kurisu často přiklonil k výrazu, který byl minimálně v daném kontextu méně obvyklý.

„(...) *dovolila si chcípnout.*“ (s. 190) [mluví o kočce]

「お陀仏したのであります。」 (s. 393)

(„*O-dabucu šita no de arimasu.*“)

Spojení お陀仏する je eufemistický způsob, jak říct, že někdo zemřel. Není určité používáno tak často, jako výrazy 死ぬ (*šinu*) nebo 亡くなる (*naku naru*) a navíc se používá primárně o lidech. Kurisu jej kromě tohoto případu použil dvakrát při překladu pasáží, kdy mluví o úmrtí arcivévody Ferdinanda.⁴⁰ V těchto případech jej Kurisu použil ve tvaru お陀仏なさる (*odabucu nasaru*, v textu však použil archaický minulý tvar slovesa *nasaru* a to *nasutta*). Tím, že použil tento výraz v řeči o kočce, zachoval Kurisu kontrast ve Švejkově mluvě také v překladu.

Je otázkou, jak Švejkovu mluvu v japonštině jako celek definovat z pohledu Kinsuiovy teorie. Nelze říct, že by jako obvyklý protagonista používal standardní japonštinu. Ale na druhou stranu jeho mluva se od standardní zcela neodklání a nelze ji ani považovat za vyloženě příznakovou. K větší příznakovosti se Kurisu často přiklonil při překladu pasáží, které obsahovaly neobvyklá přirovnání nebo idiomy.

Je tedy pravděpodobné, že se Kurisu snažil najít kompromis mezi stereotypním japonským řešením a povahou Švejkovy řeči v originálu. Ta obsahuje ve velké míře prvky obecné češtiny. Je však otázkou, co by mohlo být vhodným ekvivalentem obecné češtiny v japonštině. Jako jedna z možností se nabízí hovorová japonština, především hovorová tokijština, která se v překladu vyskytla. Ta by obecné češtině odpovídala v tom, že by se jednalo o hovorovou mluvu spadající do oblasti hlavního města. Problémem však zůstává, že by patrně zanikl rozdíl mezi obecnou a hovorovou češtinou. Je však nutné vzít v potaz, že hranice mezi nimi je velmi tenká i v češtině a často je nelze jasně oddělit.

Minimálně v případech, kdy Švejk mluví s výše postavenými, konkrétně s Lukášem, mohl překladatel použít více prvků hovorové řeči. V originále, i když Švejk mluví s Lukášem velmi zdvořile, tak jeho řeč stále odpovídá obecné češtině. Stejně tak

⁴⁰ V originále se přímo píše: „*Tak už tam je na pravdě boží,*“ (s. 11).

v překladu by šlo do pasáží obsahujících *keigo* vložit prvky hovorové japonštiny, např. stažené tvary, což Kurisu použil zcela minimálně.

Podle výše uvedeného shrnutí bych Švejkovu mluvu charakterizovala jako specifický *character language*, který však vychází především ze Švejkovy mluvy v originále.

6.2 Feldkurát Katz

Feldkurát Katz je nesmírně zajímavou postavou díla, a to také z jazykového hlediska. Po Švejkovi má také nejvíce příkladů přímé řeči, a to celkem 131. U něj však hranice mezi jednotlivými promluvami byly velmi nejasné, a to především v případě, kdy se jednalo o jeho opilecké řeči, ve kterých často měnil téma hovoru, mluvil s nepřítomnými osobami a nevěděl, kdo je on sám. V těchto případech byla jeho řeč útržkovitá a nesouvislá a obsahovala mnoho chyb, např. ve shodě podmětu s přísudkem.

Jeho postava celkově je jedním z nejvýraznějších příkladů kontrastu a ironie použité v díle, o kterých mluví Daneš. (1954) I když je Katz náboženským činitelem, tak jeho chování ani mluva tomu neodpovídají. Když se vezme v potaz, že se jedná o polního kuráta, tak není překvapením, že jeho mluva obsahuje citáty z Bible a věty v latině, které se pronáší při mších. Avšak již méně typické je, že se v jeho řeči objevují nadávky, klení a vulgarismy. Často se sice snaží mluvit vznešeně, jak by se na duchovního hodilo, nicméně často se vrátí ke svému stylu, tedy k nadávkám a nespisovným výrazům.

V porovnání se Švejkem je jeho mluva sice spisovnější, prvky obecné češtiny se v ní nevyskytují téměř vůbec, ale nespisovné výrazy se v ní místy objevují. Párkrát také pronese nějakou větu v němčině a rovněž používá germanismy.

Různorodost jeho řeči, která se mnohdy odvíjí od toho, zda mluví v opilosti nebo ne, znázornil Kurisu také ve svém překladu, například střídáním výrazů osobní deixe. Nejčastěji používá výraz *wataši*, a to v případech, kdy jako kněz káže, ale také když se baví se svými přáteli, nebo když mluví se Švejkem, který je jeho sluhou. V případech, kdy je střízlivý, používá výhradně *wataši*, a když je opilý, tak často také. Občas v těchto situacích použije méně formální typické mužské *boku*, a to v případech, kdy sice mluví se Švejkem, ale plete si jej s jinými osobami, od starého přítele po neznámého člověka. *Boku* použije celkem 6krát, *wataši* pak mnohonásobně vícekrát, ve 136 případech. V jediném případě použije výraz *ore* (おれ), a to v situaci, kdy mluví sám k sobě.

Zajímavým jevem je, že jedenkrát se v jeho řeči vyskytne výraz *waši* (わし), který Kinsui stereotypně přisuzuje starším mužům. *Waši* bylo použito v delší přímé řeči, která byla součástí kázání, a to ve větě, kde Katz přímo oslovuje vězně, kteří mši poslouchají. Kromě této výjimky používá Katz při kázání opakovaně *wataši*. Je tedy možné, že překladatel použil *waši* cíleně, aby zdůraznil Katzovu opilost, nebo také, aby zdůraznil změnu tónu, kterým tuto část pronesl a odlišil jej od ostatní přímé řeči. V podobně nadřazeném tónu však pronese více vět, a je proto poněkud zvláštní, že *waši* bylo použito pouze v jednom případě v celé jeho řeči.

„(...) *k modlitbě, všichni za mnou, co já budu říkat! (...) dloubat se v nose a nemyslet na pánaboha, nemám pravdu?*“ (s. 79)

「お祈りをする。みなわたしの言うとおりに、ついで言うのだ！ (...)鼻糞をほじくり、神のことなど考えない方がいいのとちがうか、どうだ、わしの言うことにまちがいはないだろう？」 (s. 158–159)

(„*O-inori o suru. Mina wataši no iu tóri, cuite iu no da! (...) hanakuso o hodžikuri, kami no koto nado kangaenai hó ga ii to čigau ka, dó da, waši no iu koto ni mačigai wa nai daró?*“)

Následující tabulka shrnuje pro ilustraci všechna použití výrazů osobní deixe první osoby v Katzově řeči.

<i>wataši</i>	<i>boku</i>	<i>ore</i>	<i>waši</i>
136	6	1	1

Co se týče oslovování druhé osoby, používá především deiktický výraz *omae*, protože ve většině případů oslovuje postavy, které mají stejné nebo nižší společenské postavení. Většinou to používá při kázáních a dále vůči Švejkovi. Také používá důvěrné oslovení *kimi*. Pouze ve dvou případech jej použije, když je střízlivý. Poprvé v množném čísle vůči svým spoluhráčům v kartách a podruhé vůči nadporučíku Lukášovi. V těchto případech se pravděpodobně jedná o jeho blízké známé, a proto je oslovuje důvěrně. S Lukášem, se kterým si v češtině tyká, se jako s jediným baví přímo. V ostatních případech použil Katz *kimi* v opilosti vůči Švejkovi, ale pletl si jej přitom s různými osobami, např. s přítelem ze studií nebo naopak se zcela neznámým spolucestujícím. Kurisu jej v překladu použil bez ohledu na to, zda Katz dotyčné „osobě“ v češtině tykal nebo vykal.⁴¹

⁴¹ V některých případech však není z originálu zcela jasné, zda mluví k jednomu člověku, nebo k více lidem, tedy zda se jedná o vykání či ne.

„Nehněvej se, kamaráde, že ti tykám. Jsem prase.“ (s. 102)

「きみを君づけにしたとって、怒るなよ。ぼくは豚なんだ」 (s. 206)
(„Kimi o kunzuke ni šita to itte, okoru na jo. Boku wa buta nan da“)

„Entschuldigen Sie, lieber Kamerad, Sie sind ein Trottel, ich kann singen, was ich will.“⁴² (s. 103)

「きみ、言っちゃ悪いが、きみはバカだよ。ぼくは何でも好きな歌をうたっていいのだ」 (s. 208)

(„Kimi, ičča warui ga, kimi wa baka da jo. Boku wa nandemo sukina uta o utatte ii no da“)

V originále používá Katz v prvním příkladě tykání a ve druhém vykání. V překladu to Kurisu při oslovení nezohlednil, ale vzhledem k povaze Katzovy řeči je pravděpodobné, že se nesnažil striktně dodržovat nějaká pravidla, co se týče osobní deixe. Spíše je používal nahodile a v netypickém kontextu, aby zvýraznil Katzovu opilost.

Několikrát, když se jedná o postavy, se kterými mluví uctivěji, použije také *anata* (あなた). Jedná se o jiného polního kuráta a muže, který Katzovi půjčil peníze. Ve dvou případech jej použije v opilosti vůči Švejkovi, když si jej plete s jinou osobou, a jednou vůči vězňům, kterým káže. Při oslovení polního kuráta použije v jednom případě hovorovější variantu *anta*. V následující tabulce jsou shrnuty deiktické výrazy, které použil při oslovení jiné osoby.

<i>omae</i>	<i>kimi</i>	<i>anata</i>	<i>anta</i>
90	38	13	1

Co se týče osobní deixe, je patrné, že je v japonském překladu Katzovy mluvy používána spíše nahodile a není pouze z použitých deiktických výrazů patrné, vůči komu je Katz používá. Kurisu se k tomuto řešení uchýlil nejspíš proto, aby tím podtrhl fakt, že feldkurát Katz je často opilý a jeho řeč je tedy velmi nesourodá.

Podobně nahodile působí v jeho řeči použití spony. Obvykle používá tvary *da* a *desu*, ale v několika případech také *dža*. Kurisu tento postup použil pravděpodobně ze stejného důvodu jako výraz *waši*, aby tím demonstroval změnu tónu Katzovy řeči. Není však patrné, že by systematicky používal určitý výraz osobní deixe s určitým tvarem spony.

⁴² Český význam je: „Odpusťte, milý kamaráde, jste blbec, já můžu zpívat, jak chci.“ V tomto případě Kurisu v předchozí větě uvedl, že věta byla pronesena v němčině.

„*To jsem vám chtěl říct.*“ (s. 81)

「わたしはこのことをお前たちに言いたいと前から思っていたのじゃ。」

(s. 162)

(„*Wataši wa kono koto o omae-tači ni itai to omae kara omotte ita no dža.*“)

Překlad Katzovy řeči s ohledem na zdvořilost v mnohém odpovídá českému originálu. Ve většině případů Katz používá prosté tvary, a to když mluví se Švejkem nebo má kázání. Vůči muži, který mu půjčil peníze, a jinému polnímu kurátovi je zdvořilý, v některých případech dokonce používá *keigo*. Také v opilosti závisí jeho mluva na tom, koho oslovuje, a mnohdy se pohybuje od důvěrných tvarů po *keigo*.

„*Pijte, pane kolego,*“ (s. 127) [mluví k jinému polnímu kurátovi]

「さあお飲みください」 (s. 257)

(„*Sá, o-nomi kudasai*“)

Pětkrát se v jeho řeči objeví rozkaz tvarem *-tamae*⁴³ (~たまえ), který Kinsui definuje jako výrazný prvek mužské mluvy. Dvakrát jej použije jako rozkaz při kázání, dvakrát v opilosti a jednou vůči kamarádovi při karetní hře jako pobídku. Kromě něj jej ve *Švejkovi* používají hlavně policisté při výsleších a vojenští důstojníci vůči svým podřízeným. (viz podkapitola 6.4)

Ne vždy se Kurisovi podařilo v překladu úplně zachovat kontrast Katzova vznešeného kázání a nadávek či dysfemismů.

„...*temný mrak života, v němž žal vám boží úsměv nevezme, vy pitomci, neboť dobrota boží má také své meze, a ty mezku vzadu, se nekuckej, nebo tě dám zavřít, až budeš černej.*“ (s. 81)

「人生の暗雲の中を行くとき、お前たちは神様のほほえみを受けて悲しみをなぐさめられる思いをすることもあるまい。なぜなら神様の大御心にも限りがあるからじゃ。おいそこのうしろにいるバカ者、わざと咳をするのじゃない。黒くなるまでぶちこんで置くぞ。」 (s. 162)

(„*Džinsei no an'un no naka o iku toki, omae tači wa kamisama no hohoemi o ukete kanašimi o nagusamerareru omoi o suru koto mo aru mai. Naze nara kamisama no ómikokoro ni mo kagiri ga aru kara dža. Oi soko no uširo ni iru bakamono, waza to seki o suru no dža nai. Kuroku naru made bučikonde oku zo.*“)

⁴³ Sloveso たまう (給う, v klasické japonštině 給ふ) má bohatou historii, jednalo se o uctivé sloveso s významem ‚dát, dělat‘, později jej pak používali samurajové ve formě rozkazu *-tamae* a v období Meidži pak výraz převzali a začali používat studenti (myšleno *šosei*). (Kinsui 2003, s. 118)

V tomto případě nahradil Kurisu nadávku „*vy pitomci*“ výrazem *omae tači*, což působí poněkud jemněji než v originále. *Omae* má v tomto případě pravděpodobně sloužit jako nadávka. Toto použití výrazu zmiňovala Mogi (2002, s. 16).

Pasáže v latině (celkem 3), které se v Katzově mluvě vyskytují, Kurisu přepsal foneticky *katakanou* a doplnil poznámkou v textu, že se jedná o latinsky psanou větu, a jejich japonský překlad. U německých pasáží (celkem 9) použil Kurisu stejný postup pouze ve dvou případech, v ostatních přeložil věty do japonštiny a pouze do textu vepsal, že jsou proneseny německy.

Lze shrnout, že v překladu Katzovy mluvy se Kurisu v mnohém přiblížil originálu, především tím, že celá jeho řeč je poměrně různorodá, což se odráží od toho, zda je Katz strízlivý. V překladu jeho řeči působí některé jevy nahodile, například používání výrazů osobní deixe, kdy některé varianty pronese pouze jedenkrát. Naopak výrazný kontrast v Katzově mluvě, a to míchání vznešených výrazů s výrazy pejorativními, není v překladu tak patrný, jako v originále. Je však možné, že se jednalo o překladatelovu strategii a zachoval příznakovost mluvy na jiné úrovni než v originále.

Lze říct, že by Katzova řeč mohla být z pohledu Kinsuiovy teorie považována stejně jako Švejkova mluva za *character language*, a to konkrétně za čtvrtý typ, kterým je unikátní *character language*. Katzův styl řeči totiž určitě není běžný, ale nelze říct, že by spadl do nějaké skupiny *role language*.

6.3 Nadporučík Lukáš

Další výraznou postavou, která má v díle nemálo promluv (celkem 63), je nadporučík Lukáš. Jeho řeč je v porovnání se Švejkem i Katzem ve většině případů naprosto spisovná a spíše zdvořilá. Proto působí komicky, když se v ní v některých vyhrocených situacích vyskytnou nadávky nebo dokonce vulgarismy (především v poslední kapitole, když se osopí na Švejka, že mu přivedl ukradeného psa). V těchto případech Lukáš také přejde od spisovného jazyka k obecné češtině. Nadávky nebo hrubé výrazy Hašek použil také v některých myšlenkách nadporučíka Lukáše, které rovněž jazykově kontrastují s jeho běžnou mluvou.

Specifikem jeho řeči je, že přestože spadá do vojenského prostředí, kde se němčina běžně používala a často ji použil i Hašek ve *Švejkovi*, aby tuto skutečnost demonstroval, tak Lukášova řeč němčinu neobsahuje. To demonstruje jeho charakter, který Hašek popsal následovně: „*Mluvil německy ve společnosti, psal německy, četl české knížky,*

a když vyučoval ve škole jednorokých dobrovolníků, samých Čechů, říkal jim důvěrně: „Bud' me Češi, ale nemusí o tom nikdo vědět. Já jsem taky Čech.“ (s. 153) Avšak germanismy a vojenský slang se v jeho řeči vyskytují.

V japonském překladu jeho řeč často odpovídá standardní japonštině. Když mluví o sobě, tak vždy používá *wataši*, a to i když mluví s podřízenými nebo se Švejkem jakožto svým sluhou. Kromě *wataši* použije ve třech případech také *ore*, ale stejně jako Katz jej použil pouze v myšlenkách, ale nahlas jej nevyslovil.

„Můj bože, vždyť i já často stejně mluvím takové blbosti a rozdíl je jen ve formě, kterou to podávám.“ (s. 156)

「ああ、これはいったいどうしたとか、このおれだって、あんなバカなことをよくしゃべっている。内容は同じで、ちがうところと言えば形、おれのしゃべり方だけなのだ」 (s. 319)

(„*Á, kore wa ittai dóšita koto ka, kono ore datte, anna bakana koto o joku šabette iru. Naijó wa onadži de, čigau tokoro to ieba katači, ore no šaberi kata dake na no da*“)

Co se týče oslovení druhé osoby, převládá v jeho řeči *omae*. To používá vůči podřízeným, hlavně vůči Švejkovi. V myšlenkách jej pak používá také vůči nadřízenému, konkrétně plukovníku Krausovi. Dále se v jeho řeči vyskytlo také *kimi*, celkem šestkrát a z toho třikrát během hovoru s podřízeným, dvakrát ve vzkazu milence a jednou při mluvě s Katzem, který je jeho přítelem.

„Vy umíte zacházet se zvířaty? (...)“ (s. 159) [mluví se Švejkem]

「お前は生き物の扱い方を知っているのかね？」 (s. 325)

(„*Omae wa ikimono no acukai kata o šitte iru no ka ne?*“)

Omae i *kimi* tedy použil vůči podřízenému, ale *omae* použil v případech, kdy podřízenému ukládal vězení. Rozdíl jejich použití tedy může demonstrovat Lukášův povahový rys, který Hašek definoval následovně: „*Jestli vůči vojákům byl spravedlivým a netrýznil jich, byl v jeho povaze zvláštní rys. Nenáviděl své sluhy, poněvadž vždy měl to štěstí, že dostal nejprotivnějšího a nejpodlejšího pucfleka.*“ (s. 154)

„Vidíte, takhle se to má nakreslit. Máme-li k dané přímce naryšovat přímku kolmou, musíme naryšovat takovou, která s ní tvoří pravý úhel. Rozumíte?“ (s. 165) [mluví ke svému podřízenému, kterým je blíže nespécifikovaný poručík]

「いいかね きみ、図面はこんなふうに 引いちゃだめだよ。一定の直線に向かって垂直の直線を引く場合、直角になるように引かねばならないのだ。わかったかね？」 (s. 338)

(„*Ii ka ne kimi, zumen wa konna fú ni hiiča dame da jo. Ittei no čokusen ni mukatte suičoku no čokusen o hiku baai, čökkaku ni naru jó ni hikaneba naranai no da. Wakatta ka ne?*“)

Na tomto příkladu je také vidět prvky hovorové japonštiny, které se v jeho řeči vyskytují. Jedná se o prosté tvary sloves a adjektiv a stažené tvary. Ty se však v jeho mluvě vyskytují, jen když mluví s podřízenými. Když mluví s cizím člověkem, konkrétně manželem své milenky, tak je zdvořilý, používá tvary *desu/masu* (です/ます), a když jej přímo oslovuje, tak *sonkeigo*, většinou vytvořené pasivem, a když mluví o sobě, tak používá *kendžógo*.

„Kdy jste přijel, pane Wendler?“ (s. 170)

「ところで、いつ 着かれたのです、ヴェンドレルさん？」 (s. 351)

(„*Tokoro de, icu cukareta no desu, Vendoreru san?*“)

„Zapomněl jsem vás upozornit na jednu velice zajímavou okolnost. (...) Je vám to nyní jasné?“ (s. 171)

「ヴェンドレルさんに一つ、実におもしろい局面を お教えするのを忘れましたよ。 (...) どうです、今度はよく おわかりになりましたか」 (s. 352)

(„*Vendoreru san ni hitocu, džicu ni omoširoi kjokumen o o-ošie suru no o wasuremašita jo. (...) Dó desu, kondo wa joku o-wakari ni narimašita ka*“)

V jeho řeči se střídá tvar spony *da* a *desu*. Ve většině případů používá *da*, a to když mluví s níže a stejně postavenými. *Desu* pak používá v případech, kdy je jeho řeč celkově zdvořilá, jak je patrné také v předchozích případech.

V prvním díle románu není případ, kdy by mluvil se svým nadřízeným. Sice se dvakrát potká s plukovníkem Krausem, ale v těchto případech mluví pouze Kraus, Lukáš jen stručně odpoví (v jednom případě ani nemůže dokončit větu), tak není patrné, jak by se jeho řeč změnila, ale je pravděpodobné, že by mluvil ještě zdvořileji. Při setkáních s Krausem Hašek několikrát vyjádřil Lukášovy myšlenky, ve kterých Krausovi odpovídá nebo se na něj obořuje. Ty však rozhodně nelze považovat za zdvořilé a Lukáš by je nejspíš nahlas nikdy nevyslovil.

„Tak už se, dědku mizerná, vyslov,“ (s. 194)

「タヌキじじいめ、もういい加減に本音^{ほんね}を吐きやがれ」 (s. 401)
(„Tanuki džidžiime, mó ii kagen ni honne o haki jagare“)

Jeho řeč je zde velmi hovorová, vyskytuje se v ní nadávka a strohý rozkaz, což působí kontrastně v porovnání s jeho obvyklou mluvou.

Na základě výše uvedených příkladů je možno shrnout, že Kurisův překlad řeči nadporučíka Lukáše v mnohém odpovídá jeho originální řeči, jeho povaze a vztahům s osobami, se kterými mluví. Japonština navíc obsahuje prvky (např. osobní deixi), kterými lze tyto jevy ještě více zdůraznit. V překladu jeho řeči je poměrně jasně patrné, vůči komu mluví. Na rozdíl od mluvy feldkuráta Katze se v ní některé jevy nevyskytují nahodile.

Z pohledu Kinsuiovy kategorizace by šlo Lukášovu mluvu považovat za *character language*. Vyloženě ji nelze zařadit do žádné stereotypní kategorie *jakuwarigo*, dost možná proto, že se jedná o poměrně výraznou postavu, které podle Kinsuie používají méně příznakovou řeč a ani jeho řeč v originále vyloženě specifická není. Lukášova řeč vychází především z originálu a důležitou roli v ní hraje kontrast mezi jeho běžně používanou řečí a mluvou, kterou používá v rozčilení, případně v myšlenkách.

6.4 Policisté a vojenští důstojníci

Skupina „oficírů“, ať už vojenských nebo policejních, tvoří ve *Švejkevi* značnou část postav. Lze říct, že sem spadají ty postavy, které rozkazy spíše udílejí, než aby je dostávali. Jsou zařazeny do jedné skupiny, protože i v češtině se v jejich řeči vyskytují společné rysy. Drtivá většina z nich používá vojenský slang, germanismy a němčinu celkově, ale také větší množství vulgarismů a nadávek. Z pohledu originálu by jejich mluvu tedy šlo zařadit jakožto specifický *role language*, a je tedy pravděpodobné, že také v překladu bude jejich řeč obsahovat společné prvky.

Dohromady měly všechny postavy této kategorie 201 přímých řečí. Mezi výrazné postavy patří civilní strážník Bretschneider, doktor Grünstein a plukovník Kraus. Celkem lze v této kategorii napočítat přibližně 33 postav, ale stejně jako v ostatních skupinách je obtížné určit přesný počet postav. Také je v některých případech nejasné, která řeč náleží které postavě. Jedná se o případy, kdy se na jednom místě vyskytuje více postav jedné kategorie, ale není explicitně uvedeno, která postava mluví. Dalším problematickým jevem je to, že u některých postav (např. strážníků, kteří odvádí Švejka) není jasné, zda

se v díle vyskytuje jedna postava opakovaně, nebo se na jiném místě jedná o jinou postavu. Také z toho důvodu jsou dány do jedné kategorie, aby mohly být zkoumány rysy společné všem těmto postavám. Jelikož v některých případech není zcela jasné, o kterou postavu se jedná, je pravděpodobné, že se s tímto problémem potýkal také Kurisu při překladu.

V případech, kdy spolu mluví více postav této kategorie, je jasně patrná jejich hierarchie. Ta je v japonském překladu mnohdy výraznější. Podřízení jsou vůči nadřízeným zdvořilí a uctíví a nadřízení naopak bývají rozkazovační a často se uchylují k nadávkám. Výjimku zde tvoří starší policista z 3. kapitoly, který Švejka vyslýchá na policejním ředitelství. Jeho řeč je specifická tím, že s vězni mluví velmi zdvořile. V japonštině dokonce používá, když mluví se zatčenými, osobnostní sufix *san* (さん) a oslovuje je zdvořilejším výrazem *anata*.

„Tak vy jste tedy ten pan Švejk?“ (s. 24)

「じゃあなたがシュヴェイクさんですね？」 (s. 51)

(„Dža anata ga Šuveiku san desu ne?“)

Ostatní postavy této kategorie při oslovování většinou žádný osobnostní sufix nepoužívají. V případech, kdy v originále použili při oslovení „*pan* ...“, použil Kurisu sufix *kun* (くん). Pokud jde o způsob oslovení druhé osoby, uchylují se postavy této kategorie většinou k *omae* (celkem 56 případů), případně použijí *kimi* (28 případů). Ve většině případů používají *omae* vůči vězňům či zatčeným a *kimi* vůči svým podřízeným. Ale objevují se i výjimky, např. komisař v 5. kapitole při výslechu oslovuje Švejka *kimi*.

„Tak vy jste tedy ten Švejk?“ (s. 40)

「ではきみがあのシュヴェイクだね！」 (s. 83)

(„Dewa kimi ga ano Šuveiku da ne!“)

Je zajímavé oba výše uvedené příklady porovnat. V češtině spočívá rozdíl obou vět pouze v použití či nepoužití oslovení „*pan*“. V japonštině se pak kromě použití či nepoužití osobnostního sufixu liší úroveň zdvořilosti, použité osobní deixe pro druhou osobu a také je zde kontrast použití *dewa* (では) a staženého tvaru *dža* (じゃ).

Když postavy této kategorie mluví o sobě, používají v naprosté většině případů *wataši*, případně *wareware* (われわれ) v množném čísle. *Boku* použil pouze v jednom případě vrchní štábní lékař, a to když mluví se svým kolegou. Strážníci, kteří Švejka

odvádí k polnímu kurátovi, pak používají jako jediné dvě postavy z této kategorie *ore*. Několik postav spadajících do této kategorie použilo ve své mluvě rys, který bývá spojován s *hakasego*, tedy jazykem profesorů. Jedná se o použití výrazu *waši*. První postavou této kategorie, která jej používá, je předseda lékařské komise, která Švejka zkoumá. Tato postava nijak blíže specifikována není, není uveden ani její přibližný věk. V češtině je řeč předsedy komise specifická hlavně tím, že je v ní plno vulgarismů, nadávek a hrubých výrazů.

„*Himlhergot, tak tu hubu držte, když jsem vám poručil, tak víte dobře, že nesmíte kušnit!*“ (s. 72)

「ちくしょう、ではなぜだまらぬ！わしが命じた以上、しゃべってはいけぬことをお前はよく知っているはずじゃ」 (s. 145)

(„*Čikušó, dewa naze damaranu! Waši ga meidžita idžó, šabette wa ikenu koto o omae wa joku šitte iru hazu džá*“)

Další dvě postavy, které výraz *waši* použily, se v díle nevyskytly přímo, ale citoval je Švejk. Jednou z nich je plukovník, v jehož pluku Švejk dříve sloužil, a druhou je policista. Ani jedna z těchto postav blíže specifikována není. Obršta Švejk cituje pětkrát, ale dvakrát se jedná pouze o jednoslovné rozkazy v němčině. Policistu pak cituje jen jednou a v jeho řeči se dokonce vyskytne varianta *wašira* (わしら), tedy výraz *waši* se sufixem *ra* (ら), který značí plurál.

„*A teď bude každá kumpacha kolem mne defilírovat a opakovat hlasitě, co jsem řekl.*“ (s. 63) [říká plukovník]

「いいか、これから小隊ごとにわしのそばを分列行進し、わしが今言ったことを復唱するのだ」 (s. 126)

(„*Li ka, kore kara šótai goto ni waši no soba o bunrecukóšin ši, waši ga ima itta koto o fukušó suru no da*“)

Pro většinu postav v této kategorii je typické zadávání povelů a rozkazů. Pro ty Kurisu použil různé typy rozkazů v japonštině. Jedním z nich je *-tamae*, které, jak uvádí Kinsui, je typickým rysem mužské mluvy. Překladatel se k tomuto řešení uchýlil v různých situacích. Jednou z možností bylo, když se jednalo o jasný rozkaz podřízenému.

„*Odved'te ho!*“ (s. 89) [rozkaz auditora Bernise podřízenému]

「連れて行きたまえ」 (s. 176)

(„*Curete ikitamae*“)

Stejně tak jej ale použil v případech, kdy se v originále rozkaz vyskytl jako pobídnutí spíše řečnického rázu, případně když se jednalo o zvolání nebo citoslovce.

„Vida, v kalamáři je moucha.“ (s. 194) [říká plukovník Kraus]
「見たまえ、インキ壘の中にハエが入っている。」 (s. 400)
(„Mitamae, inkibin no naka ni hae ga haitte iru.“)

Konstrukce *-tamae* byla tedy použita pro překlad výrazů, které měly poměrně odlišné funkce. Další typ rozkazu, který Kurisu použil, je strohý rozkaz. Tento typ rozkazu použil především v případech, kdy se jednalo o vojenské povely. Ty se v originále objevovaly často v němčině.

„Ruht!“ (s. 122) [říká blíže nespécifikovaný starší plukovník]
「休め!」 (s. 247)
(„Jasume!“)

Strohý rozkaz používají často také komisaři při výslechu, když se osopují na vyslýchané.

„Držte hubu!“ (s. 21) [křičí policejní rada na Švejka]
「だまれ!」 (s. 45)
(„Damare!“)⁴⁴

Při překladu mírnějších rozkazů použil v některých případech Kurisu konstrukci *-nda* (〜んだ, v záporném tvaru *-ndžanai* 〜んじやない). Tento typ rozkazu používají spíše níže postavení strážníci.

„Lezou ven a nežvanějí.“ (s. 22) [říká Švejkovi strážník]
「さっさと出てくるんだ、ツベコベいうんじやない」 (s. 47)
(„*Sassa to dete kurunda, cubekobe iundžanai*“)

Posledním způsobem, který Kurisu při překladu rozkazů aplikoval, je tvar *-jorošii* (〜よろしい), které použil hlavně v případech, když se jednalo o pobídnutí, případně povolení. V jednom případě také použil *-ii* (〜いい), a to v řeči komisaře, který Švejka vyslýchá.

⁴⁴ *だまれ* se v překladu *Švejka* objevilo celkem 5 krát. Kromě policejního rady jej dvakrát použil předseda lékařské komise, která Švejka zkoumala, v jednom případě jej zopakoval Švejk a jednou jej použil nadporučík Lukáš. Použití Lukášem je specifické tím, že pouze v tomto případě je rozkaz zapsán znakem (黙れ!), v ostatních případech je zapsán *hiraganou*.

„*Netvařte se tak blbě.*“ (s. 20)
「そんな間抜け面はやめたがいいね」 (s. 43)
(„*Sonna manukezura wa jameta ga ii ne*“)

K tomuto řešení překladatele možná navedlo to, že v originále není za větou použit vykřičník a nepovažoval ji tedy za stejný typ rozkazu jako v jiných případech. Jelikož však větu pronesl komisař při výslechu zatčeného Švejka, je patrné, že se jedná o poměrně jasný rozkaz. To navíc podtrhuje věta, která této přímé řeči předchází, která uvádí: „*Podíval se krvežíznivě na Švejka a řekl...*“ (s. 20) Rozkaz *-nasai* se vyskytl u postav této kategorie pouze jednou, a to v řeči výše uvedeného staršího zdvořilého policisty.

„*Račte si sednout, pane Valeš (...)*“ (s. 24)
「ヴァレシさん、おかけなさい。」 (s. 51)
(„*Vareši san, okakenasai*.“)

Kromě rozkazů se v jejich řeči vyskytují také jiné rysy mužské mluvy. Jedná se například o sponu *dža* (じゃ), i když mnoho postav používá sponu *da* (だ) případně alternují obě varianty. Tento jev se vyskytuje například v řeči profouse Slavíka.

„*(...) nebo když chce utéct.*“ (s. 76)
「逃げ出そうと思うやつも同じじゃ。」 (s. 152)
(„*Nigedasó to omou jacu mo onadži dža*.“)
„*(...) tak musíš, smrade, stát hapták, zasalutovat a odpovédět: (...)*“ (s. 76)
「お前は気を付けの姿勢で敬礼し、(...)と、答えるのだ。」 (s. 153)
(„*Omae wa ki o cuke no šisei de keirei ši, (...) to, kotaeru no da*.“)

U druhé příkladové věty je patrný stejný překladatelský postup jako u Katze, a to, že překladatel použil výraz *omae* jakožto nadávku. Tento postup však nepoužil ve všech případech, např. v jiné situaci, kdy Slavík Švejka osloví „*hnuse*“ (s. 76), použil Kurisu v překladu výraz *ボケナス* (*bokenasu*) (s. 153), který by šel doslovně přeložit jako ‚nechápvavý lilek‘ a používá se jako nadávka.

Co se týče záporu, používají často zápor *nai* (ない), méně pak zápor *nu* (ぬ) a spíše ojediněle se v jejich řeči objeví zápor *n* (ん). Postavy této kategorie často používají koncové partikule typické pro muže jako např. *zo* (ぞ) a *sa* (さ).

Nyní je podrobněji rozebrána řeč několika výraznějších postav této kategorie.

6.4.1 Bretschneider

Civilní strážník Bretschneider je poměrně výraznou postavou vyskytující se na začátku románu. Jeho řeč je v naprosté většině případů spisovná, jen výjimečně se v ní vyskytnou prvky hovorové nebo obecné češtiny. Ty se navíc většinou vyskytnou v případech, kdy Bretschneider opakuje výraz, který pronesla jiná postava.

V díle mluví pouze se třemi postavami, a to se Švejkem, Palivcem a paní Palivcovou. V japonském překladu se v jeho mluvě střídají prosté tvary a zdvořilé tvary *desu/masu*. Když mluví s paní Palivcovou, tak používá výhradně *desu/masu*, ale u Švejka a Palivce jejich použití střídá s prostými tvary. S Palivcem mluví téměř výhradně hovorově a používá prosté tvary. Se Švejkem mluví nejprve zdvořile, ale postupně přejde k důvěrnějšímu tónu. Kurisu tuto strategii patrně zvolil proto, aby zdůraznil, že se se Švejkem nejprve baví jako s cizím člověkem, po chvíli hovoru přejde k důvěrnějšímu tónu a v prostých tvarech pokračuje, když se Švejkem mluví jakožto policista, který jej zatknul. Ve chvíli, kdy Švejka zatýká, je změna jeho mluvy v překladu nejmarkantnější.⁴⁵ V češtině však tato změna tónu zjevná není, Bretschneider Švejkovi po celou dobu vykává a ani jinak není změna tónu jeho mluvy v díle naznačena.

Co se týče výrazů osobní deixe, používá *wataši*, když mluví o sobě, jiné mužské postavy oslovuje *kimi*. Paní Palivcovou oslovuje pouze jednou a použije výraz *madamu* (マダム). Když Švejka osloví jménem, přidá k němu sufix *kun*.⁴⁶

Vzhledem k tomu, že mnohdy používá spisovnou češtinu a ostatním postavám vykává, bylo by vhodné, kdyby v japonském překladu více používal zdvořilé tvary. Problémem použití prostých tvarů ve větší míře je například to, že tím v překladu zanikne rozdíl Švejkovy a jeho mluvy vůči Palivcovi. V češtině je však v jejich mluvě ten rozdíl, že Švejk Palivcovi tyká, pravděpodobně proto, že k němu do hospody chodil častěji. Naopak Bretschneider mu vykává a vypadá to, že je v jeho hospodě novým zákazníkem. Avšak v překladu je jejich mluva vůči Palivcovi velmi podobná.

⁴⁵ Stejný postup změny zdvořilosti použil Kurisu v překladu řeči jiného civilního strážníka. Ten také se svou „obětí“ mluví nejprve zdvořile, ale ve chvíli, kdy dotyčného zatknou, přejde k prostým tvarům. Také v tomto případě není rozdílný styl mluvy v originále patrný.

⁴⁶ Kromě něj jej při mluvě se Švejkem použije policejní ředitel (ve dvou případech), dále jej použije drogistka vůči svému podřízenému (1 případ) a nadřízený vůči nadporučíku Lukášovi (7 případů). Častěji byl používán běžnější sufix *san* (さん).

„U kterého pluku jste sloužil, pane hostinský?“ (s. 10) [ptá se Palivce Bretschneider]

「マスターのいたのは何連隊だったかね？」 (s. 21)

(„Masutá no ita no wa nan rentai datta ka ne?“)

„Máš rád Turky?“ (...) „máš rád ty pohanský psy?“ (s. 11) [ptá se Palivce Švejk]

「あんたはトルコ人が好きかね？ (...) あの異教徒の犬どもが好きかね？」 (s. 24)

(„Anta wa Torukodžin ga suki ka ne?“ (...) „Ano ikjóto no inu domo ga suki ka ne?“)

Ze dvou výše uvedených příkladů je patrné, že i když se v češtině řeč Švejka a Bretschneidera značně liší, tak v japonštině je velmi podobného rázu. Částečně zachoval Kurisu rozdíl jejich řeči v oslovení, které vůči Palivcovi používají. Švejk používá hovorovější *anta* zatímco Bretschneider *masutá*. Tento rozdíl však může souviset pouze s tím, že Kurisu překládal oslovení doslova.

6.4.2 Doktor Grünstein

Řeč doktora Grünsteina je velmi strohá a útržkovitá, často se skládá pouze ze jména pacienta a následného vyslovení léčby. Výjimku tvoří případy, kdy pacientům „promlouvá do duše“. V těchto případech jsou jeho promluvy delší.

„Macuna?!“ (...) „Klystýr a aspirin!“ (s. 64)

「マツナ？」 (...) 「灌腸とアスピリン！」 (s. 128)

(„Macuna?“ (...) „Kančó to asupirin!“)

V tomto případě Kurisu přesně zachoval útržkovitost mluvy doktora Grünsteina, nedoplnil žádný osobnostní sufix ani sponu či sloveso na konec výpovědi.

Když mluví se Švejkem či jiným pacientem, používá oslovení *omae*. Na sebe pak odkazuje *wataši*, případně *wareware*, když mluví v množném čísle za celou nemocnici, jak je typické u většiny postav této kategorie.

Poměrně zajímavé je, že při překladu věty, kterou Grünstein říká baronce, nepoužil Kurisu *kendžógo*, které by v tomto kontextu pravděpodobně působilo přirozeně. Sice Grünstein baronku přímo neoslovuje a oproti své běžné mluvě, kdy používá výhradně prosté tvary, používá v tomto případě *desu/masu*.

„Zde máme Švejka,“ (...) „chová se velice trpělivě.“ (s. 67–68)
「シュヴェイクはここです」 (...) 「よく辛抱しています」 (s. 135)
(„Šuveiku wa koko desu“ (...) „Joku šinbó site imasu“)

Grünsteinova řeč v japonštině celkově působí dojmem, že se ji překladatel nijak nesnažil přizpůsobit cílovému prostředí, co se týče zdvořilosti, jako je patrné u jiných postav. Mohlo se ale jednat o jeho záměr, že úmyslně zachoval strohost jeho mluvy.

6.4.3 Plukovník Kraus

Plukovník Bedřich Kraus je v díle charakterizován jako „úctyhodný pitomec“ (s. 184), který má často tendenci vysvětlovat obecně známé věci, např. co to je kniha.

V jeho řeči se vyskytuje mnoho prvků hovorové japonštiny, především stažené tvary a použití spony ve tvaru *dža*. V některých případech používá zápor *n*, který je podle Kinsuie typický pro mluvu starých mužů a profesorů, stejně jako spona *dža*. Tento typ záporu bývá však použit pouze na konci přímé řeči, pravděpodobně pro zdůraznění.

„Je půl jedenácté, nejvyšší čas jít k regimentšraportu.“ (s. 194)
「十時半だ。連隊の報告を受けに行かなくちゃならん」 (s. 401)
(„Džú dží han da. Rentai no hókoku o uke ni ikanakuča naran“)

„je to můj Fox.“ (s. 188)
「この犬はわたしのフォックスなのじゃ」 (s. 387)
(„Kono inu wa wataši no Fokkusu na no dža“)

Když mluví o sobě, používá *wataši*. Jelikož v románu mluví pouze k podřízeným, používá vůči nim oslovení *kimi* a osobnostní sufix *kun*, a jiné formy oslovení se v jeho řeči nevyskytují. Nadporučík Lukáše tedy oslovuje *čúí kun*.

6.4.4 Strážníci vedoucí Švejka k polnímu kurátovi

Dva strážníci, kteří mají za úkol doprovodit Švejka k polnímu kurátovi, tvoří mezi ostatními postavami této kategorie určitou výjimku. Přestože Švejka doprovází jakožto vězně, tak s ním mluví přátelsky a tykají mu. Navíc v konečném důsledku má Švejk hlídat je a jejich role se zásadně obrátí, formálně však spadají do této kategorie. Jeden ze strážníků je charakterizován jako malý tlustý optimista a druhý jako skeptický „čahoun“, který se jmenuje Toník.

V překladu používají výrazy, které SturtzSreetharan (2009) charakterizuje jako typické pro muže, tedy *omae*, když oslovují Švejka, a *ore*, když mluví o sobě. V řeči obou z nich Kurisu použil hovorové výrazy, např. prosté tvary sloves a přídavných jmen

a sponu používají výhradně ve tvaru *da*. Často se v jejich řeči také vyskytují koncové partikule *sa* a *ja* (や), v některých případech také zápor *n*.

„*Tady to nesu v paketu.*“ (s. 94)

「おれの待っているこの包みの中にそいつがはいっているってわけさ」
(s. 186)

(„Ore no motte iru kono cucumi no naka ni soicu ga haitte iru tte wake sa“)

Mluví tedy velmi hovorově a používají důvěrné tvary. V porovnání s mluvou ostatních postav v této kategorii je jejich řeč poměrně specifická, což vyplývá z toho, že se se Švejkmem baví oproti jiným strážníkům důvěrně. Jejich řeč by tedy šla považovat za specifický *character language*, jelikož je v porovnání s mluvou ostatních postav kategorie netypická.

6.4.5 Shrnutí

Pro postavy této kategorie souhrnně platí, že v japonském překladu se v jejich řeči vyskytuje mnoho prvků mužské mluvy, jako je koncová partikule *zo*, časté používání prostých tvarů a oslovení výrazy *omae* a *kimi*. Typické je pro ně také použití rozkazů a to pomocí různých konstrukcí. Použití rozkazů a důrazných žádostí Kinsui uvádí jako jeden z rysů mužské mluvy. (Kinsui 2003, s. 137) Zároveň však postavy této kategorie používají v situacích, které to vyžadují, *keigo*. To platí především o nižších šaržích. Z jejich řeči je tedy jasně patrná hierarchie, což samozřejmě souvisí s tím, že se postavy pohybují v prostředí, které je jasně hierarchické.

Z překladu jejich řeči je patrné, že rozlišování řeči postav, ať už jednotlivých či skupin je v japonštině zakořeněné. Na druhou stranu, v některých případech se pravděpodobně jedná spíše o přizpůsobení originálu, např. u zdvořilého policisty. Nicméně vyskytují se také případy, kdy je jasněji rozlišena mluva postav na základě jejich charakteru, přestože v češtině byl styl jejich řeči stejný nebo velmi podobný. To se však týká spíše kratších úseků než mluvy jednotlivých postav jakožto celku.

Vzhledem ke společným rysům, které se v překladu jejich řeči vyskytují, by šlo tuto kategorii považovat jako celek za *character language*, ve kterém však některé postavy používají svůj unikátní *character language*.

6.5 Vězni, pacienti a řadoví vojáci

Do této kategorie spadají převážně vězni a pacienti z vězeňské nemocnice. Dále také běžní řadoví vojáci nejnižších hodností, protože s nimi obvykle nadřízení mluví

podobně jako s jinými postavami této kategorie. Jinými slovy, spadají sem postavy, které jsou na opačném konci hierarchie než postavy z předchozí kategorie, a proto jsou zařazeny do jedné skupiny. Jestliže postavy z předešlé kategorie rozkazy spíše udělují, než že by je dostávali, tak u postav v této kategorii to je přesně obráceně. Většinou se jedná o postavy, se kterými se Švejk přímo potkal, ať už ve vězení anebo ve vojenské nemocnici. Je pro ně typické, že se se Švejkem baví poměrně otevřeně, ať už si tykají nebo vykají. Naopak s postavami z předchozí kategorie mluví velmi zdvořile.

Celkem měly postavy z této kategorie 87 přímých řečí. Počet postav spadajících do této skupiny je přibližně 39, ale přesný počet nelze určit ze stejného důvodu jako u předešlé kategorie. Typickým rysem postav této kategorie je to, že bývají anonymní, maximálně bývají charakterizovány podle vzhledu, vlastností, případně provinění, kvůli kterému jsou ve vězení, nebo nemocí/zraněním, kterými trpí nebo spíš které předstírají. Často navíc bývají charakterizovány jako celek (např. vězni jedné cely, členové jedné roty apod.), a ne jako jednotlivci, což ještě více znesnadňuje určení jejich počtu. Z toho důvodu není podrobně rozebírána řeč jednotlivých postav, ale spíše je charakteristika mluvy těchto postav definována souhrnně.

Většina vězňů, když mluví mezi sebou, mluví spíše zdvořile, tedy používá tvary *desu/masu*, ale v jejich řeči se vyskytují prvky hovorového jazyka, jako například stažené tvary. Naopak pacienti v nemocnici u doktora Grünsteina používají, když spolu mluví, bez výjimky prosté tvary. Je velmi pravděpodobné, že to souvisí s tím, že v češtině si vězni většinou vykají, ale pacienti si tykají. Když mluví se strážníkem, komisařem nebo vojenským lékařem, tak samozřejmě je jejich jazyk zdvořilý a používají *keigo*, a to podobně jako Švejk především sponu *de arimasu*.

Rozdíl je někdy v tom, jaké deiktické výrazy používají, když o sobě mluví. Pokud mluví s postavami z první kategorie, tak používají výhradně *watakuši*, což souvisí s použitím spony *de arimasu*. V ostatních případech používá většina z nich *wataši*, někteří pak *boku* nebo *ore*, tedy poměrně běžně používané výrazy. Zcela výjimečně se v jejich řeči vyskytlo *waši* (viz níže) a voják, který v 15. kapitole mluví se Švejkem, použije jako jediná postava v díle *oira* (おいら).⁴⁷ Tento výraz je velmi hovorový

⁴⁷ Kurisu tento výraz použil také v překladu písně „*My jsme vojáci...*“ (s. 193, v překladu s. 399)

a používají jej většinou mladší muži v neformálních situacích, například když mluví s níže nebo stejně postavenými.

„*Jak přijdu na front, tak se jim zdejchnu.*“ (s. 190)

「おいら前線へ行きさえすりゃ、すぐドロンよ」 (s. 391)

(„Oira zensen e iki sae surja, sugu doron jo“)

Řeč tohoto vojáka je velmi hovorová také v jiných aspektech. Vyskytují se v ní stažené tvary a jsou v ní vynechány predikativy. To je rovněž patrné na předchozím příkladu.

Kromě muže, který se Švejkm sdílí celu v 5. kapitole, jehož řeč je rozebrána zvlášť níže, se v řeči postav nevyskytují výrazy osobní deixe pro druhou osobu. Postavy totiž vždy mluví k vícero postavám a používají tedy oslovení *mina san* (みなさん).

Méně obvyklým způsobem řešil překladatel mluvu vězně z Bosny, který je se Švejkm ve stejné cele ve druhé kapitole, má dvě krátké přímé řeči v bosenštině. Kurisu obě věty pouze foneticky přepsal *katakanou*, ale na rozdíl od vět v němčině nebo latině, které v některých případech rovněž přepsal foneticky, nedoplnil jejich význam přímo do textu, ale vysvětlil je v poznámkách na konci knihy.

V rámci postav této kategorie je zajímavá postava úředníka, který se Švejkm sdílí celu na policejním komisařství v 5. kapitole. Tato postava je výrazná proto, že v díle jako jediná sdílí celu pouze se Švejkm a je tedy jasné, kdy se jedná o její řeč. Má také poměrně dost přímé řeči, celkem 15 příkladů, a proto lze její řeč lépe analyzovat.

Švejka tento úředník oslovuje *kimi*. Jeho mluva je zajímavá především z pohledu výrazu označující první osobu, protože se v ní střídá *wataši* a *waši*. Výraz *waši* použije celkem 5krát na rozmezí dvou přímých řečí. V ostatních případech však použije *wataši*, a to v 19 případech. Co se týče této postavy, je o ní známo tolik, že se jedná o úředníka zavřeného za výtržnost v opilosti. Jeho věk uveden není, ale jelikož mluví o zaměstnání a také stále dokola zmiňuje svou ženu a děti, nejedná se pravděpodobně o starého člověka. Není jisté, proč Kurisu při překladu jeho přímé řeči použil v některých případech *waši* a v jiných *wataši*, ale může to souviset s tím, zda hovoří s jiným člověkem, nebo vede monolog. Dvě přímé řeči, ve kterých *waši* použil, byly spíše zvoláním nebo mluvením pro sebe a nesměřovaly tedy na Švejka nebo jinou osobu.

„Ne, oni mne nepustí,“ mluvil pro sebe, „nepustí a nepustí. Už jsem zde od rána od šesti hodin.“ (s. 36)

「いや、わしを出してはくれぬ」と、彼は自分に言い聞かすように言った。「出してはくれぬ。出してはくれぬだろう。わしはここにもう朝の六時からいるのだよ」 (s. 74)

(„Ija, waši o dašite wa kurenu“ to, kare wa džibun ni iikikasu jó ni itta. „Dašite wa kurenu. Dašite wa kurenu daró. Waši wa koko ni mó asa no rokudži kara iru no da jo.“)

V ostatních případech už mluví se Švejkm. Je tedy možné, že výraz *wataši* používá proto, že mluví s neznámým člověkem a *waši* používá, jen když mluví sám k sobě. To by odpovídalo neformálnímu použití tohoto výrazu. Je tedy pravděpodobné, že podobně jako v případě Katzovy mluvy chtěl překladatel použitím tohoto výrazu odlišit změnu tónu řeči této postavy.

V jeho řeči se nicméně vyskytují i jiné prvky stereotypně připisovány jazyku starých mužů, a to sloveso *oru* a zápor *n*.

„To vám nemohu říct,“ (...) „poněvadž sám se nepamatuji, co jsem vyváděl“ (s. 37)

「そいつはなんとも言えん」 (...) 「というのは、自分でも何をやったか、さっぱり覚えておらんのだ。」 (s. 76)

(Soicu wa nan to mo ien“ (...) „To iu no wa, džibun de mo nani o jatta ka, sappari oboete oran no da.)

Toto je však jediná věta z jeho přímé řeči, kde se tyto jevy vyskytují, v ostatních už používá zápor *nai* a existenční sloveso *iru* (いる).

„Co jsem potom dělal, na to se nepamatuji.“ (s. 37)

「それから何をしたか、さっぱり覚えていないが」 (s. 77)

(„Sore kara nani o šita ka, sappari oboete inai ga“)

Tuto větu od předchozí dělí pouze pár odstavců, dotyčná postava se stále baví se Švejkm ve stejném tónu, a není tedy patrné, že by se jejich vztah nějak změnil k důvěrnějšímu nebo naopak ostražitějšímu. Není proto zřejmé, proč se Kurisu k rozdílnému řešení přiklonil. Není pravděpodobné, že by v případě této postavy chtěl uplatnit jazykové prvky, které stereotypně používají starší muži. Je však možné, že se jedná o prvky kansaiského dialektu a Kurisu je použil pro zvýraznění řeči této postavy.

Je pravděpodobné, že v jeho případě Kurisu použil méně obvyklé a nestandardní jazykové prostředky záměrně, a jedná se tedy o *role language* nebo v tomto případě spíše *character language*. Jeho řeč odpovídá podle definice Kinsuie a Jamakidy (2015) druhému typu *character language*, kterým je *role language* posunutý z obvyklých

společenských nebo kulturních skupin. Tato postava totiž v originále mluví spisovně, nanejvýš se v její řeči objeví hovorový výraz (př. *pajzlíčků*) nebo přehozený slovosled, což je v mluvené řeči běžné. Naopak japonský překlad této přímé řeči je jazykově poměrně pestrý a vyskytuje se v ní několik jevů typických pro *hakasego*.

Celkově je mluva většiny postav v této kategorii v mnohém podobná té, kterou mluví Švejk, což souvisí s tím, že se postavy často vyskytly ve stejné nebo podobné situaci jako on. Pro všechny je typické, že při rozhovoru s postavami z první kategorie používají *kendžógo*, typické je převážně použití *móšiagemasu* na začátku výpovědi jakožto ekvivalent českého „*poslušně hlásím*“, spony *de arimasu* a deiktického výrazu *watakuši*.

Při neformální mluvě je pak jejich řeč různorodější, používají různé výrazy osobní deixe a také formálnost nebo naopak hovorovost jejich mluvy se různí. Obecně je patrné, že větší míru hovorovosti použil Kurisu v řeči pacientů ve vojenské nemocnici než u uvězněných osob. Vzhledem k těmto drobným rozdílům je pravděpodobné, že se překladatel snažil záměrně jejich řeč alespoň v některých ohledech rozlišit, což podporuje Kinsuiovu teorii jazyka postav. Avšak jedinou postavou této kategorie, jejíž řeč je výrazně jazykově oddělena, je úředník z 5. kapitoly. V jeho případě lze bezesporu mluvit o unikátním *character language*.

6.6 Ostatní mužské postavy

V této kategorii jsou zbylé mužské postavy, které nespádají ani do jedné ze dvou předcházejících kategorií. Nejedná se ani o „oficíry“, kteří by Švejka zatýkali, vyslychali nebo byli jeho nadřízení, ale ani to nejsou postavy, které by nutně byly na stejné společenské úrovni jako Švejk. Není u nich žádný jiný společný rys a ani se nejedná o příliš výrazné postavy, aby jejich řeč byla analyzována jednotlivě, proto bude jejich mluva souhrnně rozebrána v této kategorii. Většinou se jedná o civilní postavy, ale spadá sem například také polní kurát, který vede ve 12. kapitole náboženskou debatu s Katzem.

Počet přímých řečí postav v této kategorii je 92. Celkem do kategorie spadá přibližně 25 postav, přesný počet nelze určit ze stejného důvodu jako u předchozích kategorií. Výraznějšími postavami této kategorie jsou výše zmíněný polní kurát, muž vymáhající dluh u feldkuráta Katze, pan Wandler a pan Palivec. Ostatní postavy jsou především okrajového rázu a mají v díle často jen jednu promluvu.

Řeč tří výrazných postav je v mnohém podobná, rozdíly jsou v ní převážně po lexikální stránce. To mnohdy vyplývá z jejich profese a postavení a také z profese a postavení osoby, se kterou vedou dialog. Polní kurát, který v díle mluví pouze s Katzem, používá výrazy pojící se k náboženství, muž, který u Katze vymáhá dluh, se občas uchyluje k nadávkám a vulgarismům, což tvoří kontrast k situacím, kdy se snaží s polním kurátem mluvit zdvořile. V románu mluví se Švejkem a Katzem. Pan Wendler pak mluví o obchodování s chmelem a válce a v díle mluví pouze s nadporučíkem Lukášem a svou manželkou Katy.

V překladu všichni používají *wataši*, když mluví o sobě, a většinou *anata*, když mluví o druhé osobě. Pan Wendler oslovuje nadporučíka Lukáše titulem, tedy *čúidono* a vůči Katy, která je jeho manželkou, používá *omae*. Zajímavé je použití označení první osoby *wašši* (わっし) v řeči blíže nespecifikovaného drožkáře. Použití tohoto deiktického výrazu bývá spojováno s níže postavenými postavami, někdy až zločinného charakteru. V tomto případě má *wašši* nejspíš naznačit, že drožkář, který jej použije, se snaží vyhnout přepravě opilého Katze.

„Poblil mně to všechno,“ (s. 102)

「わっしの車の中をへドで台なしにしたのですよ」 (s. 205)

(„Wašši no kuruma no naka o hedo de dainaši ni šita no desu jo“)

Zdvořilost, kterou postavy této kategorie používají, se odvíjí od toho, s kým mluví. Polní kurát používá zdvořilé tvary *desu/masu*, a protože s Katzem zastávají stejné postavení, tak nepoužívá *keigo*, ale nejsou si blízcí, takže nepoužívá ani prosté tvary. Muž vymáhající dluh používá vůči Švejkovi prosté tvary, vůči Katzovi pak střídá *keigo*, když s ním mluví zdvořileji, a méně zdvořilé pasáže, když se s ním dohaduje. Nikdy ale nepoužívá vyloženě prosté tvary. Pan Wendler mluví s nadporučíkem Lukášem velmi zdvořile a používá *keigo*. Naopak vůči Katy používá prosté tvary.

U většiny ostatních postav se žádný zajímavý jazykový jev nevyskytuje. Podle toho, jak mluví v originále, použil Kurisu buď zdvořilé tvary *desu/masu*, nebo prosté tvary.

Jelikož však tyto postavy jsou poměrně nevýrazné (např. náhodní hosté v hospodě) a mají většinou jen jednu krátkou přímou řeč (někdy skládající se pouze z jediného slova), překladatel se pravděpodobně ani nesnažil o použití specifických jazykových rysů nebo pro jejich použití neměl dost prostoru. Z pohledu Kinsuiovy teorie by však právě u těchto

postav bylo použití specifické mluvy nasnadě. Kurisu však zvýraznil pouze řeč drožkáře, která je uvedena výše.

Mezi výraznější postavy této kategorie by šel zařadit hostinský Palivec⁴⁸, v jehož řeči se navíc vyskytují specifické jevy. Jeho mluva v originále vyniká především tím, že se v ní hojně vyskytují vulgarismy. Jinak jeho řeč obsahuje prvky obecné češtiny a onikání.

V japonském překladu používá především zdvořilou mluvu, když mluví se zákazníky, tak především tvary *desu/masu*, tedy *teineigo*. Pouze se svou manželkou mluví velmi neformálně a používá prosté tvary.

Když mluví o sobě, tak používá výraz *wataši*. Ve dvou případech použije skromnou variantu *wataši domo* (わたしども) a stejně tak v jednom případě hovorovější variantu *wataša* (わたしや), tedy stažený tvar z *wataši wa*, což je jediný případ, kdy se tato varianta v překladu objeví.

„*Já se do takových věcí nepletu,*“ (s. 10)

「わたしやそういうことにはいっさい首を突っこまぬことにしていますよ。」 (s. 20)

(„*Wataša só iu koto ni wa issai kubi o cukkomanu koto ni šite imasu jo.*“)

Občas také používá méně běžné varianty slov, např. *asuko* (あすこ)⁴⁹ namísto *asoko* (あそこ ‚tam‘). Jinak se v jeho řeči často vyskytují stažené tvary, např. podmínka *-rja* (~りや) místo *-reba* (~れば).

„*Zaplať si pivo a sed' v hospodě a žvaň si, co chceš.*“ (s. 12)

「ビール代さえ払ってくれりや、店の中に坐っていてどんなタワゴトを言おうがお客さんの自由」 (s. 24)

(„*Bíru dai sae haratte kurerja, mise no naka ni suwatte ite donna tawagoto o ió ga o-kjaku san no džijú*“)

V překladu Palivcovy řeči je také zachována jeho vulgárnost. Při překladu vulgarismů v jeho mluvě se Kurisovi navíc podařilo zachovat také jejich význam nebo se

⁴⁸ Palivec je v průběhu děje zatčen a mohl by tedy formálně spadat do předchozí kategorie. Většinou se ale v díle vyskytuje na svobodě, a proto je zařazen do této kategorie.

⁴⁹ *Asuko* se v díle vyskytlo celkem třikrát. Kromě Palivce jej pronesli ještě Švejek a doktor Grünstein. Běžnější varianta *asoko* (あそこ) se pak objevila ve 25 případech a pronesly ji různé postavy.

mu minimálně přiblížit, což se mu ne vždy podařilo u jiných postav. I když je třeba vzít v potaz, že u vulgarismů je obvykle důležitější jejich funkce v díle, než přesný význam.⁵⁰

„*Stojí to všechno za hovno,*“ (s. 10)

「何もかも糞くらえですよ」 (s. 19)

(„*Nanimokamo kusokurae desu jo*“)

Vzhledem k použití méně obvyklých výrazů a poměrně netypického výrazu *wataša* lze u překladu Palivcovy řeči hovořit o *character language*.

U většiny postav této kategorie se v překladu jejich řeči nevyskytuje žádný specifický rys. Obvykle jejich řeč v japonštině odpovídá tomu, jak mluví v originále, především co se týče hovorovosti a zdvořilosti. Přesto se v řeči některých postav vyskytují zajímavé a méně obvyklé rysy, např. v řeči Palivce nebo drožkáře, který má jen jednu přímou řeč. Tyto případy jsou spíše ojedinělé, ale přesto dokazují, že princip *jakuwarigo* je v japonštině zažitý a vyskytuje se také v překladech cizí literatury. Zůstává otázkou, proč Kurisu použil netypické rysy právě u těchto postav a ne u jiných. Např. Palivcova mluva je poměrně specifická také v originále. Naopak řeč drožkáře nepůsobí v originále nějak výrazně a neodlišuje se od mluvy jiných postav, a přesto ji Kurisu zvýraznil.

6.7 Ženská mluva

Ze všech případů přímé řeči ve *Švejtkovi* představují ty, které řekla ženská postava, naprosté minimum. Jedná se celkem o 62 případů, které proneslo devět různých postav. To se však týká pouze českého originálu, v japonském překladu je pouze 61 příkladů přímé řeči, protože jednu promluvu služky vložil překladatel do úst Švejtkovi. (viz s. 26) V následující tabulce jsou všechny ženské postavy uvedeny sestupně podle počtu příkladů přímé řeči. Jelikož se v díle vyskytuje v porovnání s mužskou mluvou mnohem méně příkladů ženské mluvy, jsou zkoumány a analyzovány všechny příklady, tedy i řeč postav, které mají pouze jeden příklad přímé řeči.

⁵⁰ Za ne zcela dobrý překlad lze považovat Kurisův překlad nadávky „vůl“ v přímé řeči auditora Bernise v 9. kapitole (s. 89), když se osopí na svého podřízeného. Kurisu jej přeložil doslova, tedy 牝牛 (*óši*), ale jelikož se v japonštině 牝牛 nepoužívá jako nadávka, připsal za výraz poznámku, ve které vysvětlil, že v češtině vůl slouží jako nadávka. (doslova uvedl: 「チェコ語では牝牛はバカを意味する」).

Postava	Přímé řeči	Postava	Přímé řeči
Müllerová	19	domovnice	1
Katy	17	dáma ze sdružení šlechtičen	1
služka	12 (11)	Kejřová	1
Palivcová	6	pouliční holka	1
baronka	3	společnice portýra	1

Nejvíce se v díle vyskytuje řeč paní Müllerové, která má celkem 19 příkladů přímé řeči (ve dvou případech se jedná o neformální dopis a písemný vzkaz), následně Katy (rovněž dva případy písemného vzkazu), služky, paní Palivcové a baronky. Dáma ze sdružení šlechtičen, paní Kejřová, blíže nespecifikovaná pouliční holka, společnice portýra z noční kavárny a domovnice měly každá pouze jednu přímou řeč.

Jednotlivé postavy se liší společenským postavením a také nejspíš věkem (věk postav většinou není uveden, maximálně je postava charakterizována jako „stará“ nebo „mladá“). Navíc i v českém originále lze vyzorovat určité rozdíly v jejich mluvě, některé používají ve větším měřítku obecnou češtinu a jiné ji nepoužívají vůbec. V japonštině je společným rysem všech těchto postav použití osobní deixe *wataši* (わたし), žádná nepoužívá variantu *ataši* (あたし) ani jiný výraz. Také většinou mluví zdvořile. Jinak je jejich řeč poměrně různorodá.

6.7.1 Paní Müllerová

Nejvíce příkladů přímé řeči má paní Müllerová. O této postavě toho mnoho známo není, pouze, že je to Švejkova „*stará posluhovačka*“ (s. 48) V originále je její řeč zdvořilá, avšak s výraznými prvky obecné češtiny, a vůči Švejkovi používá výhradně onikání.

V japonském překladu paní Müllerová oslovuje Švejka *danna sama* (旦那さま), které významově odpovídá českému ‚milostpán‘. Její řeč obsahuje běžné prvky hovorové japonštiny, jako stažené tvary (např. じゃなくて *džanakute*) nebo koncové *tte* (って). Rysy jazyka *tejodawa* se v její mluvě vyskytují pouze minimálně. Jedná se například o zakončení věty tvarem *tene* (てね), nebo použití koncové partikule *wa* (わ).

„(...) když ho revma chytlo (...)“ (s. 54)
「(...) リューマチが 出ましてね (...)」 (s. 110)
(„(...) *rjúmači ga demašitene* (...)“)

„(...) *nebylo by to dobrý na milostpánův revmatismus.*“ (s. 49)
「旦那さまのリューマチにさわるといけませんわ」 (s. 101)
(„*Danna sama no rjúmači ni sawaru to ikemasen wa*“)

I přesto, že někdy používá prosté tvary, je její řeč zdvořilá, používá především tvary *desu /masu*. Avšak vyskytuje se v ní také *kendžógo* a *sonkeigo*, i když v menším měřítku.

„(...) *co tam budou dělat?*“ (s. 52)
「出征するって、いったい何を なさるんです？」 (s. 106)
(„*Šusseji suru tte, ittai nani o nasarun desu?*“)

Použití zdvořilé a skromné mluvy je patrné také v krátkém vzkazu, který napíše Švejtkovi. Překlad tohoto vzkazu je navíc zajímavý tím, že je až na jedinou výjimku celý napsaný *hiraganou*, čímž překladatel zvýraznil to, že byl napsán ve spěchu a také, že paní Müllerová nejspíš není příliš gramotná.

„*Odpustějí, milostpane, že jich víckrát neuvidím, poněvadž skočím z okna.*“ (s. 49)
「だんなさま、おゆるしく下さい。もうだんなさまにはお目にかかりません。まどからとびおります」 (s. 100)
(„*Danna sama, o-juruši kudasai. Mó danna sama ni wa o-me ni kakarimasen. Mado kara tobi orimasu*“)

Stručně řečeno, je řeč paní Müllerové zdvořilá, obsahující rysy hovorové japonštiny a prvky ženské mluvy se v ní ve větší míře nevyskytují.

6.7.2 Katy

V porovnání s mluvou paní Müllerové by šla řeč Katy, která má druhé největší zastoupení co se týče přímé řeči, považovat za téměř vzorový příklad jazyka *tejojawa*. Odpovídá tomu také její postava, která je charakterizována jako „*mladá dáma*“ (s. 162), pravděpodobně poměrně dobře společensky postavená. V originále je její mluva spisovná a neobsahuje prvky obecné češtiny. Specifický je pouze jeden ze dvou vzkazů nadporučíku Lukášovi, který napíše německy. Kurisu to v překladu vysvětlil pouze vloženou poznámkou, že je vzkaz napsán německy.

V japonském překladu se v její řeči vyskytne jeden prvek méně typický pro ženskou mluvu, a to označení druhé osoby *omae*, které se v rámci *role language* spojuje spíše s mužskou mluvou, avšak obecně bývá používán vůči níže postaveným. Katy, přestože

jinak používá téměř výhradně ženskou mluvu, jím osloví při prvním setkání Švejka. Toho nejspíš považuje za níže postaveného, jelikož je vojenským sluhou nadporučíka Lukáše, který je jejím milencem.

„Vy jste se zbláznil,“ (...) „já jsem přijela k panu nadporučíkovi na návštěvu.“ (s. 162–163)

「お前は気が狂ったのだわ」 (...) 「わたし中尉さんのところへお客に来たのよ」 (s. 333)

(„Omae wa ki ga kurutta no dawa (...) Wataši čúi san no tokoro e okjaku ni kita nojo“)

Kromě použití výrazu *omae* však její řeč obsahuje typické prvky ženské mluvy, a to zakončení *dawa* (だわ) a *nojo* (のよ), která se vyskytovala také v předchozí ukázce, nebo třeba zakončení *kašira* (かしら). Při dalším oslovení navíc už používá výhradně *anata*, které ženy běžně používají. Později je její řeč také zdvořilejší a v překladu často používá uctivé tvary sloves, např. *kudasaru*⁵¹ (くださる ‚dát‘) místo důvěrného *kureru* (くれる), nebo *omoi ni naru* (思いになる ‚myslet‘) místo *omou* (思う). Ve všech případech mluví ke Švejkovi, který je vůči ní ve stále stejném postavení. Pravděpodobným důvodem její zdvořilejší mluvy je to, že Švejk nemůže její rozkazy splnit a ona se snaží jej přemluvit, aby jí pomohl.

Tento rozdíl ve způsobu řeči ke Švejkovi je patrný pouze v japonštině, v českém originále Katy Švejkovi po celou dobu vykává, nanejvýš je u přímé řeči uvedeno, jakým tónem ji pronáší.

6.7.3 Služka

V češtině mluví Krausova služka, která je v textu charakterizována jako „starší *dívka*“ (s. 177), často spisovně, i když hlavně v pozdějších příkladech používá ve větším množství prvky obecné češtiny, především protetické *v* a *ej* místo *y*.

V japonském překladu obsahuje její řeč stejně jako u Katy rysy jazyka *tejodawa*. Jedná se především o zakončení vět pomocí *nojo*, *wa* a *koto* (こと).

⁵¹ Většinou ve tvaru *~te kudasaru* (〜てくださる).

„Náš Fox si strašně vybírá, jeden čas nechtěl vůbec jíst maso, až teď opět.“ (s. 179)

「うちのフォックスはとても好き嫌いがあるのよ。一時肉を全然食べなかったのだけれど、このごろはまた食べるようになったわ」 (s. 369)

(„Uči no Fokkusu wa totemo sukikirai ga aru nojo. Ičidži niku o zenzen tabenakatta no da keredo, konogoro wa mata taberu jó ni natta wa“)

Tato postava také mluví poměrně zdvořile a používá *keigo*, i když postupně přejde k důvěrnějšímu tónu a používá prosté tvary sloves. Tato změna v mluvě je patrná, když začne Švejka považovat za člověka, který pochází ze stejného kraje jako ona.

„Tak znáte v Protivíně na náměstí řezníka Pejchara?“ (s. 178)

「ジャプロティヴァーンの広場で肉屋をやっているペイハルさんはご存じね？」 (s. 368)

(„Dža Purotiván no hiroba de nikuja o jatte iru Peiharu san wa go-zondži ne?“)

„Ještě rozváží pivo?“ (s. 178)

「今でもビールの運送をなさっているの？」 (s. 368)

(„Ima demo bíru no unsó o nasatte iru no?“)

V první ukázce služka používá uctivou mluvu vůči Švejkovi, ale ve druhé s ním mluví důvěrněji a *sonkeigo* používá, jen když mluví o osobě, vůči které by jej nejspíš použila.

6.7.4 Paní Palivcová

Paní Palivcová má v románu pouze šest příkladů přímé řeči, ale ty jsou delšího rozsahu v porovnání například s těmi, které pronáší Katy nebo služka. Její řeč obsahuje mnoho rysů obecné češtiny, jinak není ničím specifická. V japonském překladu je její řeč podobná té, kterou mluví paní Müllerová, a neobsahuje výraznější prvky ženské mluvy. Občas se v její řeči vyskytne koncová partikule *jo*, ale ta tam nejspíš neslouží jako prvek ženské řeči, ale jako potvrzení svého tvrzení.

„(...) sám to také vždycky o sobě tvrdil.“ (s. 44) [mluví o svém manželovi]

「自分でいつもそう言っていましたよ」 (s. 90)

(„Džibun de icumo só itte imašita jo“)

Řeč paní Palivcové se v románu vyskytuje na dvou místech, a to v šesté a desáté kapitole. Její řeč je zdvořilá, používá převážně tvary *desu/masu*, *sonkeigo* jen výjimečně. Občas použije prostý tvar sloves, ale to pouze v případě, kdy přímo neoslovuje Švejka nebo jinou postavu, ale líčí jí své zážitky. V desáté kapitole je vůči Švejkovi odměřenější, což Kurisu ilustroval tím, že použil v její řeči stažený tvar osobní deixe označující druhou

osobu *anta* místo *anata*, které použil v prvním případě. Také prosté tvary sloves používá ve větší míře než v šesté kapitole.

„Byl tady několikrát,“ odpověděla paní hostinská, „vypil jedno nebo dvě piva, ptal se mne, kdo sem chodí, a poslouchal, jak si hosti vypravují o fotbalu. (...)“ (s. 45) [6. kapitola]

「数回来ましたよ」と、女主人は答えた。「ビールをジョッキに一杯か二杯飲むと、わたしにだれがここへ出入りしているかきき、お客さんたちがフットボールの話をしているのに耳を傾けていました。」 (s. 92)

(„Súkai **kimašita jo**“ to, onnašudžin wa kotaeta. „Bíru o džokki ni ippai ka nihai nomu to, wataši ni dare ga koko e deiri šite iru ka kiki, o kjaku san tači ga futtobóru no hanaši o šite iru no ni mimi o **katamukete imašita.**“)

„Můj muž,“ počala rozmazávat starou historií, „byl takovej vopatrnej, a je tam, sedí chudák zavřenej pro nic a za nic. A takovýhle lidi chodějí světem, utečou z vojny.“ (s. 113) [10. kapitola]

「うちの主人は」と、彼女は古い話を蒸しかえすのだった。「うちの主人はあんなに用心していたのに、あんな所に入れられて、かわいそうになんの罪もないのに、あんな所で毎日不自由な思いをしてじっと坐って いなくちゃならない。そうかと思うと、こんな人たちは軍隊から逃げ出して、世界じゅうをほつつき歩いている……。」 (s. 230)

(„Uči no šudžin wa“ to, kanodžo wa furui hanaši o mušikaesu no datta. „Uči no šudžin wa anna ni jódžin šite ita no ni, anna tokoro ni irerarete, kawaijó ni nan no cumi mo nai no ni, anna tokoro de mainiči fudžijú na omoi o šite džitto **suwatte inakuča naranai.** Só ka to omou to, konna hito tači wa guntai kara nigedašite, sekaidžú o hoccuki **aruite iru...**“)

Kurisu tedy dokázal v překladu pomocí jazyka částečně demonstrovat změnu tónu řeči paní Palivcové, což v originále patrné není. Tam lze změnu jejího tónu cítit především z obsahu její promluvy, ale v jazyce, který používá, patrná není. V obou kapitolách, kde se vyskytuje, Švejkovi vykřiká a mluví obecnou češtinou.

6.7.5 Baronka

Řeč paní baronky, která v originále mluví německy nebo spíš češtinou s německým přízvukem, přizpůsobil Kurisu originálu, když v jednom případě použil sponu *desu* v neznělé variantě, tedy *tesu* (てす), což částečně připomíná německý přízvuk. Dalším charakteristickým rysem její mluvy je vypouštění partikulí a spony na konci věty.

„*Cešky fójak, toprá fójak, kripľfójak pýt tapferfójak, moc rát měl cešky Rakušan.*“ (s. 68)

přeložil následovně:

「チェコの兵士、良い兵士、かたわの兵士、強い兵士てす、チェコ人オーストリー人大好き」 (s. 135–136)

(„*Čeko no heiši, joi heiši, katawa no heiši, cujoi heiši tesu, Čekodžin Ósutoridžin daisuki*“)

V překladu ponechal pouze partikuli *no* (の), partikule *wa* (は) případně *ga* (が) vynechal a stejně tak sponu *desu*. V jiné přímé řeči však použil charakteristické rysy ženské mluvy, konkrétně koncovou partikuli *wa a koto* na konci věty.

„*Ach, jak mu chutná, vojáčkovi,*“ (...) „*on je jistě už zdravý a může jít do pole. Jsem opravdu velice ráda, jak mu to přišlo vhod.*“ (s. 69)

「まあこの兵隊さんのおいしそうに食べていること」... 「この人はもう元気で、戦地に行けますわ。」 (s. 139)

(„*Má kono heitai san no oišisó ni tabete iru koto*“ (...) „*Kono hito wa mó genki de, senči ni ikemasu wa*“)

Aby Kurisu připodobnil svůj překlad originálu, uchýlil se v jednom případě k použití fonetického přepisu němčiny, který doplnil o japonský překlad.

„*Johann, kommen Sie her!*“ (s. 68)

「ヨハン・コメン・ジ・ヘヤ〔ドイツ語で「ヨハン、ここへ来なさい」〕!」 (s. 136)

(„*Johan komen dži heja*〔*doicugo de „johan, koko e kinasai*“〕!“)

I přes to, že má baronka v díle jen tři příklady přímé řeči, obsahuje její mluva v češtině i japonštině mnoho zajímavých jevů. Avšak i přesto, že se u paní baronky jakožto cizinky mluvící lámaným jazykem nabízí překlad pomocí jazyka *arujo*, nejsou jeho rysy (kromě vynechání partikulí) v Kurisově překladu patrné.

6.7.6 Ostatní

Celkem pět postav má v díle jen jednu přímou řeč, a to paní Kejřová (sestřenice paní Müllerové), dáma ze sdružení šlechticů, blíže nespecifikovaná pouliční holka, společnice portýra z noční kavárny a domovnice. Z těchto postav vykazuje pouze mluva blíže nespecifikované pouliční holky výrazný rys ženské mluvy, a to zakončení věty pomocí *tejo*, které v tomto případě slouží jako jemný rozkaz.⁵²

⁵² Kinsui uvádí, že *tejo* se může používat celkem ve čtyřech různých významech. (Kinsui 2003, s. 166–167)

„*Mradej pane, dají nám vermut.*“ (s. 96)

「兄さん、わたしたちにベルモットを飲ませてよ」 (s. 189)

(„*Ani san, watašitači ni berumotto o nomasete jo*“)

U paní Kejřové a dámy ze sdružení šlechticů nejsou patrné výraznější rysy ženské mluvy. Obě mluví zdvořile, dáma ze sdružení šlechticů (jejíž řeč je v originále německy) používá dokonce *sonkeigo*, pravděpodobně proto, že mluví s polním kurátem, který je pro ni jakožto církevní hodnostář autoritou. Paní Kejřová pak používá základní zdvořilé tvary *desu/masu*. V románu je její dialog se Švejkem, se kterým nemá bližší vztah, jedná se o člověka, u kterého sloužila její sestřenice. Obě také používají koncovou partikuli *jo*, ale v jejich případě se pravděpodobně stejně jako u paní Palivcové nejedná o prvek ženské mluvy, ale spíše o základní použití partikule *jo*, tedy potvrzení toho, že si je mluvčí jistý. Společnice portýra pak pronese pouze jednu krátkou nadávku, takže v její řeči ani příliš mnoho prostoru pro použití prvků ženské mluvy nebylo.

6.7.7 Shrnutí

Je patrné, že v japonském překladu přímé řeči ženských postav se vyskytuje mnoho typických rysů, které definoval Kinsui, i když je tam také několik netypických prvků. Z charakteristik ženské řeči jsou použity především typické koncové partikule a zakončení vět a zdvořilá mluva. Jazyku *tejodawa* odpovídá převážně řeč Katy, ale její rysy jsou částečně patrné také v řeči ostatních postav, v řeči paní Müllerové, Krejřové a Palivcové však jen v malém měřítku.

Kurisovi se v některých případech (hlavně u Katy a paní Palivcové) podařilo znázornit změnu tónu jejich řeči pomocí jazyka, především osobní deixe a tvarů sloves. Tím přizpůsobil výsledný text japonským čtenářům, pro které tím pádem jsou tyto situace lépe představitelné. Na druhou stranu se v textu ztrácí rozdíl mezi některými jazykovými jevy, které jsou patrné v češtině, jako příklad může sloužit vykání a onikání, mezi kterým v překladu žádný patrný rozdíl není.

Pro podrobnější analýzu je problémem poměrně malý počet ženských postav v díle a především malé množství příkladů řeči těchto postav. I přesto však příklady mluvy ženských postav ve *Švejkovi* ukazují, že princip *jakuwarigo* je v japonské kultuře zažitý a potvrzují, že se běžně vyskytuje také v překladech cizí literatury.

Závěr

V této diplomové práci jsem se zabývala jazykovými prostředky použitými v přímé řeči postav v japonském překladu prvního dílu *Švejka*. Celkem se v díle vyskytlo 975 příkladů přímé řeči, které dohromady proneslo přibližně 110 různých postav. Řeč Švejka, feldkuráta Katze a nadporučíka Lukáše byla analyzována jednotlivě, protože se jedná o výrazné postavy a každá z nich měla větší množství přímé řeči. Ostatní postavy byly rozděleny do čtyř kategorií, kterými byly policisté a vojenští důstojníci; vězni, pacienti a řadoví vojáci; ostatní mužské postavy a ženské postavy. Postavy byly primárně rozděleny podle společenského postavení, avšak byla brána v potaz situace, v níž se v díle vyskytují, a styl řeči, který používají. Jelikož byl analyzován styl mluvy postav, byly do kategorií umístěny postavy, jejichž řeč obsahuje společné rysy.

Z analýzy vyplývá, že řeč postav v překladu *Švejka* je ve většině případů jakýmsi kompromisem mezi *jakuwarigo*, běžně používaným jazykem a snahou přizpůsobit styl mluvy originálnímu stylu. Míra použití rysů charakteristických pro *jakuwarigo* se liší u jednotlivých postav.

Švejk jakožto protagonista díla sice nemluví zcela standardní japonštinou, jak podle Kinsuie protagonisté běžně mluví, ale v porovnání s originálem je jeho řeč méně příznaková. Různorodost jeho mluvy (např. použití odlišné osobní deixe, zdvořilých a prostých tvarů apod.) vyplývá většinou z kontextu a souvisí s adresátem promluvy. Naopak u Katze lze v mnoha případech pozorovat nahodilost použitých jazykových prostředků, což má patrně podtrhnout charakter této postavy. V jeho případě lze mluvit o použití specifického *character language*. Podobně jako v případě Švejka, vychází mluva nadporučíka Lukáše z kontextu a odvíjí se od adresáta promluvy, ale v mnohém vychází z originálu.

V první souhrnné kategorii, kterou tvoří policisté a důstojníci, lze pozorovat větší množství rysů mužské mluvy, a to především použití rozkazů a osobní deixe typické pro mužské postavy. Nicméně vyskytují se rozdíly v řeči jednotlivých postav, např. v použití spony, prostých a zdvořilých tvarů apod. V tomto případě je možno mluvit o použití *role language*, i když některé postavy používají svůj unikátní *character language*.

Postavy v další kategorii, které jsou na opačném konci společenského žebříčku než postavy předchozí kategorie, tedy vězni, pacienti apod., jsou mnohdy v díle charakterizovány buď jen velmi stručně, případně vůbec. Jejich mluva je v mnohém

podobná, a to především v použité zdvořilosti, která se odráží od adresáta promluvy. Přesto se styl jejich mluvy v některých ohledech liší, např. v použitých výrazech osobní deixe, a to především, když mluví se sobě rovnými. Vyloženě specifický *character language* však lze pozorovat pouze u jedné postavy, a to úředníka, který je se Švejkem v jedné cele.

U ostatních mužských postav je obtížné vytvořit jednotný závěr, především proto, že většina postav této kategorie je nevýrazná a má často jen jednu krátkou přímou řeč. Specifický *character language* lze vypořádat u jednoho drožkáře a částečně také u Palivce, avšak v jeho případě specifická jeho mluva v mnohém vychází z originálu.

Co se týče ženských postav, ty mnohdy prvky typické pro *jakuwarigo* používají, ale většinou se jedná o ty postavy, které jsou mladší. Naopak starší postavy, které navíc mají nižší postavení, používají prvky ženské mluvy jen minimálně, případně vůbec.

Nicméně rozsah mluvy vedlejších postav byl často omezen na jednu krátkou přímou řeč, což neumožňuje podrobnější analýzu a nelze v těchto případech vznášet jasné závěry. Dále je nutné připomenout, že v době vzniku Kurisova překladu *Švejka* ještě *jakuwarigo* nikde sepsáno ani definováno nebylo. Nicméně podle Kinsuie se jeho rysy vyskytovaly v japonské originální i překladové literatuře už dříve. Z výše uvedených výsledků analýzy je patrné, že specifický jazyk v řeči postav je v japonském prostředí zakořeněný, minimálně některé jeho jevy.

Na závěr považuji za důležité poukázat, že v překladu jsou jasně patrné systémové rozdíly češtiny a japonštiny. Určité jevy, jako například tón řeči, je v češtině obvykle nutné explicitně uvést, zatímco v japonštině jsou patrné z použité gramatiky. To bylo zřejmé například u paní Palivcové nebo strážníka Bretschneidera. V tomto ohledu byl japonský překlad oproti originálu do jisté míry obohacen. Výraznou roli v tomto sehrála použitá osobní deixe. Na druhou stranu však některé výrazné charakteristiky mluvy postav originálu nejsou v překladu patrné. Někdy to vyplývá právě z rozdílnosti jazyků, na kterou upozorňuje i Knittlová. Jako příklad lze uvést v češtině patrný rozdíl tykání, vykání a onikání. Nicméně v jiných případech je na vině spíše překladatelova strategie, kdy v překladu použil obecnější výraz místo příznakového, a to jak na úrovni lexikální, tak na úrovni gramatické. Například se jednalo o použití hovorového jazyka v rámci zdvořilé mluvy, nebo kontrastní prvky v rámci jedné přímé řeči. Naopak v jiných případech použil překladatel příznakové rysy v mluvě postav, jejichž mluva v originále

nijak příznaková nebyla, čímž dokázal, že charakteristika postav prostřednictvím jazyka, který tato postava používá, je v japonském prostředí zažitá.

Tato práce je pouze zlomkem v analýze překladu tohoto významného českého díla. Stále zde zůstává mnoho zajímavých témat ke zkoumání. Například se nabízí souhrnná analýza překladu celého románu, porovnání obou japonských překladů nebo porovnání Kurisova překladu a anglického překladu Cecila Parrotta. Jelikož se tímto překladem inspiroval Kurisu, když *Švejka* překládal, mohlo by to objasnit některé překladatelské postupy, které použil.

Práci bych ráda zakončila citátem překladatele Abeho, který uvádí, v čem by mohl být *Švejk* pro Japonce přínosný. „*Myslím, že je možné nově interpretovat Švejka jako buddhistu. (...) V Japonsku spáchá třicet tisíc lidí ročně sebevraždu. Japonci by se mohli od Švejka naučit, že lepší než spáchat sebevraždu je to ukecat a přežít.*“ (Sauer 2016, s. 25)

Resumé

This master thesis examines characters' direct speech in Kurisu's translation of the first volume of Jaroslav Hašek's novel *The Good Soldier Švejk: and his fortunes in the world war*. The novel is famous for its rich language and colloquial expressions in direct speech, among other things. According to Japanese linguist Kinsui Satoshi, there is an association between characters in Japanese fiction and the language features they use. In other words, there are several groups of characters (based on age, gender, etc.) which stereotypically use a specific language. This phenomenon, which Kinsui (2003) calls *yakuwarigo* (role language), occurs not only in the original Japanese work but also in translation. This study aims to analyse which language features used Kurisu in the direct speech of particular characters and if these features correspond to the *yakuwarigo* theory. Although the results of the analysis show that the features of *yakuwarigo* are deeply rooted in Japanese culture, in some cases their usage in the examined translation does not correspond to Kinsui's theory. In addition, some characters whose language contains specific features in the original work use unmarked language in the translation.

Bibliografie

ABBASOVÁ, Veronika. *Translatologická analýza vybraných literárních textů přeložených z češtiny do japonštiny*. Praha 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. [cit. 16. 2. 2021] Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/43577>

BAREŠOVÁ, Ivona. On the categorization of the Japanese honorific system *Keigo*. *Topics in Linguistics*. 2015, 15 (1). [cit. 14. 3. 2021] Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/283490807_On_the_categorization_of_the_Japanese_honorific_system_Keigo

BAREŠOVÁ, Ivona a DYTRTOVÁ, Monika. *Problematika české transkripce japonštiny a pravidla jejího užívání* [e-kniha]. Olomouc: Univerzita Palackého, 2014. ISBN 978-80-244-4017-0

BAREŠOVÁ, Ivona a KLOUTVOROVÁ, Hana. The Use of the Second Person *Anata* as Perceived by Current Japanese University Students. *Czech and Slovak Linguistic Review*. 2016, 2, s. 46–60. [cit. 14. 3. 2021] Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/325405120_The_Use_of_the_Second_Person_Pronoun_Anata_as_Perceived_by_Current_Japanese_University_Students

BETSCH, Michael. *Diskontinuität und Tradition im System der tschechischen Anredepronomen (1700-1850)*. München: Sagner, 2000. ISBN 3-87690-754-3.

BRUNA, LUKÁŠ. Nihon ni okeru „šubeiku“ no šokidžujó. *Slavia Iaponica*. 2017, 20, s. 132–158. [cit. 15. 1. 2021] Dostupné z: <https://jissen.academia.edu/LukasBruna>

CARROLL, Tessa. Changing Attitudes: Dialects versus the Standard Language in Japan. In: McAuley, Thomas (ed.). *Language Change in East Asia*. [online] Richmond, Surrey: Curzon Press, 2001, s. 7–26. ISBN 0-7007-1377-8 [cit. 30. 10. 2020] Dostupné z: https://books.google.cz/books?hl=cs&lr=&id=WXBUAQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA7&dq=Changing+Attitudes:+Dialects+versus+the+Standard+Language+in+Japan.+&ots=Q5RofAqfAh&sig=FYJgmjYqcFwFgC6aNnzxBXDUObM&redir_esc=y#v=onepage&q=Changing%20Attitudes%3A%20Dialects%20versus%20the%20Standard%20Language%20in%20Japan.&f=false

ČECHOVÁ, Marie. *Čeština - řeč a jazyk*. Praha: ISV, 1996. ISBN 80-85866-12-9.

DANEŠ, František. Příspěvek k poznání jazyka a slohu Haškových „Osudů dobrého vojáka Švejka“. *Naše řeč*. 1954, 37 (3–6), s. 124–139. ISSN 2571-0893. [cit. 20. 1. 2021] Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4356>

DOERR, Neriko Busha. Standardization and Paradoxical Highlighting of Linguistic Diversity in Japan. *Japanese Language and Literature*. 2015, 49 (2), s. 389–403. [cit. 27. 10. 2020] Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/24615144?casa_token=L_YGyYDU3SkAAAAA%3AwPS3gYfTyUZPJjLBdCE7yPA5LSFifBjw2DCapIUEYsL9Ew7sisE1sVWkftMQMEucUqeHwm7UiLoV8yoPq0XigUIe7YfhCp5nLVkNihpaxWrW5Hz9RMY&seq=1#metadata_info_tab_contents

DOLEŽEL, Lubomír. *Narativní způsoby v české literatuře*. Praha: Český spisovatel, 1973. ISBN 80-202-0418-0.

FUNDOVÁ, Marie. K počátkům pronikání obecné češtiny do jazyka české prózy. *Naše řeč*. 1965, 48, s. 21–29. ISSN 2571-0893. [cit. 14. 10. 2020] Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5093>

HARVEY, Keith. Translating camp talk: Gay identities and cultural transfer. *The Translator*. 1998, 4 (2), s. 295–320. [cit. 29. 4. 2021] Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13556509.1998.10799024>

HAŠEK, Jaroslav. *Heiši Šuveiku no bóken*. Přeložil KURISU Kei. Tokio: Iwanami šoten, 1996.

HAŠEK, Jaroslav. *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* [online]. V MKP 1. vyd. Praha : Městská knihovna v Praze, 2011 [citováno 12. 3. 2021]. 1. a 2. díl. Dostupné z WWW: <<http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/37/00/55/svejk.pdf>>.

- *Osudy dobrého vojáka Švejka*. [1. díl] Praha: Československý spisovatel, 1967.
- *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*. Praha: OTTOVO nakladatelství, 2000. ISBN 80-7181-381-8

HAŠEK, Jaroslav. *The Good Soldier Švejk and his fortunes in the world war*. Přeložil PARROTT, Cecil. Londýn: Penguin Books, 2000. ISBN-13: 978-0-140-44991-4

HOFFMANOVÁ, Jana. Česká hovorovost a hovorová čeština. *Slavia: časopis pro slovanskou filologii*. Praha: Euroslavica. 2013, 82 (1+2), s. 125–136. ISSN 00376736. [cit. 15. 10. 2020] Dostupné z: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=38283>

CHLOUPEK, Jan. *Dichotomie spisovnosti a nespisovnosti*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1986.

CHUDÁ, Amálie. *Analýza překladu lexikálních germanismů do japonštiny v Haškově románu Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*. Brno, 2019. Bakalářská práce. Masarykova univerzita.

INOUE Fumio. The Significance of New Dialects. *Dialectologia et Geolinguistica*. 1993, 1, s. 3–27. [cit. 28. 10. 2020] Dostupné z: <https://innowayf.net/download/inoue-e-1993-02a.pdf>

Jakimoči. In: *Gogenjurai džiten* [online]. [cit. 25. 2. 2021]. Dostupné z: <http://gogen-allguide.com/ya/yakimochi.html>

Jaroslav Hašek: Bibliografie [online]. [cit. 17. 4. 2021] Dostupné z: <http://comenius-bibl.wz.cz/Hasek.html>

KINSUI Satoši. *Váčaru nihongo jakuwarigo no nazo*. Tokio: Iwanami, 2003. ISBN 4-00-006827-X.

KINSUI Satoši. „Jakuwarigo“ kenkjú to šakai gengogaku no setten [online]. *Šakai gengo kagaku kai dai 19 kai taikai happjó ronbun šú*, 2007. [cit. 9. 4. 2021] Dostupné z: http://skinsui.cocolog-nifty.com/sklab/files/JASS19kinsui_paper.pdf

KINSUI Satoši a TEŠIGAWARA Mihoko [KINSUI Satoshi a TESHIGAWARA Mihoko]. Modern Japanese ‘Role Language’ (Yakuwarigo): fictionalised orality in Japanese literature and popular culture. *Sociolinguistic Studies*. 2011, 5 (1), s. 37–58. ISSN: 1750-8657. [cit. 15. 1. 2021] Dostupné z: https://search.proquest.com/openview/f9d22a2be3f07220086d215b6b937c0d/1?pq-origsite=gscholar&cbl=1036398&casa_token=uJ7eyAcxMJMAAAAAA:5pDZn3vkBHuSX1BAGQJSMff4D-84uhTmnFHwgtnhwWrgbYhImwX9XsLkLvSgCw-8y_VLPbeDaA

- KINSUI Satoši a JAMAKIDO Hiroko [KINSUI Satoshi a YAMAKIDO Hiroko]. Role Language and Character Language. *Acta Linguistica Asiatica*. 2015, 5 (2), s. 29–42. [cit. 14. 1. 2021] Dostupné z: <https://revije.ff.uni-lj.si/ala/article/view/5009>
- KLOBOUKOVÁ, Pavla. *Germanismy v běžné mluvě dneška*. Brno, 2006 [cit. 7. 4. 2021]. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/52981/ff_m/diplomka_-_hotovo.pdf
- KNITTLOVÁ, Dagmar. *K teorii i praxi překladu*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000. ISBN 80-244-0143-6.
- KRČMOVÁ, Marie. Stratifikace současné češtiny. *Linguistica Online*. 2005, s. 270–277. ISSN 1801-5336. [cit. 28. 10. 2020] Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/linguistica/art/kremova/krc-012.pdf>
- KUBÍČKOVÁ, Ivana. *Jazyková specifika překladu Broučků Jana Karafiáta do japonštiny*. Olomouc 2013. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. [cit. 26. 2. 2021] Dostupné z: <https://theses.cz/id/6ll65q/>
- KUČERA, Karel. Významná studie o vývoji oslovení v češtině. *Listy filologické*. 2000, 123 (3/4), s. 371–374. [cit. 7. 4. 2021]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/23467912>
- KURISU Kei. *Co mi dala česká literatura*. Praha: Kava-Pech, 1996. ISBN 80-85853-20-5.
- LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: I. Železný, 1998. ISBN 80-237-3539-X.
- MOGI Norie. Japanese ways of addressing people. *Investigationes Linguisticae*. 2002, 8, s. 14–22. [cit. 12. 4. 2021]. Dostupné z: <https://pressto.amu.edu.pl/index.php/il/article/view/9013>
- MUNDEVOVÁ, Lenka. *Překlad prostředků mluvenosti v beletrii. Stoletá historie překladu Maupassantovy povídky Ivrogne*. Praha, 2016. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta. [cit. 28. 1. 2021] Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/82458>
- ONO Tsuyoshi a THOMPSON, Sandra A. Japanese (w)atashi/ore/boku 'I': They're not just pronouns. *Cognitive Linguistics*. 2003, 14 (4), s. 321–347. [cit. 15. 3. 2021] Dostupné z: <https://pdfs.semanticscholar.org/973a/13d6c50dede60a6675c00fd0de2a4833267e.pdf>
- PLAŇAVA, Ivo. *Jak (to) spolu mluvíme*. [online] Brno: Masarykova univerzita, 1992. [cit. 7. 4. 2021] Dostupné z: <https://digilib.phil.muni.cz/handle/11222.digilib/132061>
- RAMSEY, S. Robert. The Japanese Language and the Making of Tradition. *Japanese Language and Literature*. 2004, 38 (1), s. 81–110. [cit. 18. 10. 2020] Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/4141273?casa_token=M-ZT49XXDf4AAAAA%3A55CkJ6sN4dROYg5ng87a9D89iswTuT0vi1YblDgkucFG0iNL09dXT1STc7DOqjbeH0jrkmdIVGrTsZa5pjgasNj3xDvUCS-8S0ld7lvUdj4nTOi6dM
- SAUER, Marcel. Než se zabít je lepší přežít a ukecat život [online]. *Lidové noviny*. 11. 6. 2016, 29 (137), s. 25. [cit. 9. 4. 2021]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/kultura/japonsky-prekladate-hrabala-nez-se-zabit-je-lepsi-prezit-a-ukecat-zivot.A160610_192228_lide_ELE
- SGALL, Petr. Obecná čeština. *Linguistica online*. 2012, 13. ISSN 1801-5336. [cit. 31. 10. 2020] Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/linguistica/art/sgall/sga-001.pdf>

STURTZSREETHARAN, Cindi L. *Ore and omae*: Japanese men's uses of first-and second-person pronouns. *Pragmatics*. 2009, 19 (2), s. 253–278. [cit. 31. 3. 2021] Dostupné z: <https://www.jbe-platform.com/content/journals/10.1075/prag.19.2.06stu>

ŠOUCOVÁ, Jana. The Japanese Honorific Language: Its Past, Present and Future. *Asian and African Studies*. 2005, 14 (2), s. 136–147. [cit. 31. 3. 2021] Dostupné z: https://www.sav.sk/journals/uploads/021810092_%c5%a0oucov%c3%a1.pdf

TAKAHARA Kumiko. Second Person Deixis in Japanese and Power Semantics. *Intercultural Communication Studies*. 1992, 2 (1), s. 117–128. [cit. 28. 3. 2021] Dostupné z: <https://www-s3-live.kent.edu/s3fs-root/s3fs-public/file/08-Kumiko-Takahara.pdf>

TOMASI, Massimiliano. Quest for a New Written Language: Western Rhetoric and the Genbun Itchi Movement. *Monumenta Nipponica*. 1999, 54 (3), s. 333–360. [cit. 20. 10. 2020] Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/2668364?casa_token=ZGSG9pZQ8HUAAAAA%3AV_zaNtYx3XCBfmtXpwxPmsuIHqCX8bnyliFBcEoC5UmvrP1pqZJ-lmJxdax0LtKbJCBdSP9DIJ3131u8hDj_SPi3sdN1Ozp07_wyq4Wa1xdKz1N4NgY&seq=1#metadata_info_tab_contents

TWINE, Nanette. Standardizing Written Japanese. A Factor in Modernization. *Monumenta Nipponica*. 1988, 43 (4), s. 429–454. [cit. 28. 10. 2020] Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/2384796?casa_token=G5K1Iq8FmT4AAAAA%3ACPzUEKILBkKysXLXjtDNbhgEtMC3htDpHRNPn50qUzc0_wIppdoguj0AyzVvq20D87bnpm4eIHzzHVgTBHwBYpCUfDBRI4_W0U1wiu7mbgDhjjWxhio#metadata_info_tab_contents

UHER, František. Spisovnost a nespisovnost v lexikální rovině jazyka. In: Šrámek, Rudolf (ed.). *Spisovnost a nespisovnost dnes*. Brno: Masarykova univerzita, 1996, s. 125–129. ISBN 80-210-1304-4.

VACHEK, Josef. Poznámky o osobních zájmenech v oslovovací funkci. *Naše řeč*. 1985, 46 (4), s. 292–298. [cit. 7. 4. 2021]. ISSN 2571-0893. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=3058>

WELTZEL, Patricia J. *Keigo in modern Japan: Polite Language from Meiji to the Present*. Honolulu: University of Hawai'i Press, 2004. ISBN 9780824846688.

WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta. *Slovník japonské literatury*. Praha: Libri, 2008. ISBN 978-80-7277-373-2.

Příloha 1: Příklady přímé řeči

V této příloze jsou uvedeny všechny příklady přímé řeči, které byly v práci citovány, a to včetně těch, ze kterých byl uváděn pouze jeden výraz. Je zde citována celá přímá řeč, a to i v případech, kdy byla v práci uvedena pouze její část. V těchto případech je část, která se vyskytla v textu práce, podtržena. Japonský překlad je zde uveden přesně podle Kurisova překladu (1996), a to včetně *furigany*, poznámek v textu apod.

Č.	Přímá řeč	S.	Postava
1.	„ <u>Tak abychom už šli hledat ten polní oltář,</u> “ vybízel Švejek, „ <u>je už ráno.</u> “ „ <u>Ještě si musím vzít uniformu a vypít ještě jeden grog.</u> “	117	Švejek a Katz
	「それじゃぼつぼつその戦地用祭壇を捜しに行くことにしたらどうです」と、シュヴェイクは提案した。「もう朝ですからね。でもわたくしはこれから軍服を着て、グログをもう一杯引っかけなくちゃ」	238	
2.	„ <u>Jakpak bych ho neznal.</u> “ „ <u>To je můj bratr.</u> “ „ <u>Toho tam mají u nás všichni rádi,</u> “ řekl Švejek, „ <u>von je moc hodnej, úslužnej, má dobrý maso a dává dobrou váhu.</u> “	178	Švejek a služka venčící psa
	「ご存じどころじゃないですよ。ぼくの兄貴ですからね。ぼくらの町じゃみなにとっても評判がいいんです。何しろサービスは満点、肉の味はよし、それに目方もせいぜい勉強していますからね」	368	
3.	„ <u>Poslušně hlásím, že jste byl na návštěvě.</u> “	101	Švejek
	「申しあげます、従軍司祭殿は訪問して来られたのであります」	202	
4.	„ <u>Nedělej mně ostudu,</u> “ napomínal ho Švejek, „ <u>přestaň, a to každý řekne, že jsi se namazal.</u> “	104	Švejek
	「ぼくに恥をかかすのじゃないよ」と、シュヴェイクはたしなめた。「やめろ！みなきみが酔っぱらっているというぞ」	211	
5.	„ <u>Trojici boží a Panenku Marii s feldkurátem.</u> “	121	Švejek
	「三位一体でさあ、聖母マリアと従軍司祭もいっしょにね」	245	
6.	„ <u>Poslušně hlásím, pane obrlajtnant, že jsem ten Švejek prohranej panem feldkurátem v kartách.</u> “	149	Švejek
	「申しあげます、中尉殿、わたくしは従軍司祭殿がトランプですったあのシュヴェイクなのであります」	303	
7.	„ <u>Poslušně hlásím, pane obrlajtnant, takto: Já jsem věděl, že kočky nemají kanárky rády a že jim ubližujou. Tak jsem je chtěl dohromady seznámit a popřípadě, kdyby ta bestie chtěla něco podniknout, naprášit jí kočičich, aby na to do smrti nezapomněla, jak se má chovat ke kanárkovi, poněvadž mám velice rád zvířata. U nás v domě je jeden kloboučník a ten tak vycvičil kočku, že mu sežrala dřív tři kanáry a teď ani jednoho a může ten kanár si třeba na ni sednout. Tak jsem to chtěl taky zkusit a vytáhl jsem kanárka z klece a dal jí ho vočichat, a vona, vopice, nežli jsem se vzpamatoval, ukousla mu hlavu. Já jsem vopravdu takovou sprostotu vod ní nečekal. Kdyby to byl, pane obrlajtnant, vrabec, ještě bych nic neřek, ale takovej pěkněj kanárek, harckej. A jak ho dychtivě žrala i s peřím a vrněla přitom vod samý radosti. Voni prý kočky nejsou hudebně vzdělaný a nemohou vystát, když kanárek zpívá, poněvadž tomu ty bestie nerozumějí. Já jsem tý kočce vynadal, ale bůh mě chraň, nic jsem jí neudělal a čekal na vás, až jak rozhodnete, co se jí má stát za to, potvoře prašivý.</u> “	158 – 159	Švejek
	「申し上げます、中尉殿、こういう次第なのであります——わたくしは猫というやつはカナリヤが嫌い、すぐ危害を加えるものだ、ということを知っていたのであります。それでわたくしはひとつ猫とカナリヤをなかよしにし	323 – 324	

	<p>てやろう、そしてもし猫めがカナリヤに何かイタズラでもしようとしたら、カナリヤのような小鳥に対してはどういう態度をとるべきか、死ぬまで忘れないようにこっぴどくぶってやろう、と思ったのであります。と言いますのは、<u>わたしは生き物が大好きだからであります。</u></p> <p>わたくしの住んでいたアパートにある帽子屋が住んでいましたが、この男も猫を訓練したのであります。その結果、三羽もカナリヤを食われてしまいました、そのかわり今じゃもう一羽も食わなくなり、カナリヤがその猫の背中にとまってもいっこう平気なのであります。それでわたくしもこの伝で一つやってやろうと思って、カナリヤを籠から出すと、猫の鼻先に持って行って、においを嗅がしたのであります。ところがしようのない猫もあったもので、あっという間にカナリヤの頭のがぶっと噛みついたのであります。実のところわたくしは猫がこんな暴力をふるおうとは夢にも思っていなかったのであります。中尉殿、これが雀でしたら、わたくしは何も言わなかったのであります、かわいいカナリヤ、それもハルツ産のカナリヤときていますから、問題なのであります。それにしても猫がカナリヤをががつとうまそうに食べたそのさまといたらなかったのであります。羽もろともぺろりと平らげ、うれしさのあまりニャオとひと声鳴いたのであります。聞くところによりますと、猫には音楽の鑑賞力がなく、カナリヤが歌うときには、何がなんだかわからぬものだから、がまんができない、とのことであります。わたくしは早速猫をしかりつけましたが、神かけて何も手を下さず、こんなことをしでかしたこの畜生めをどう処分したのか、中尉殿にきめていただこうと、ひたすらお帰りをお持ちしていたのであります」</p>		
8.	<p><i>„To musí být tvou rukou napsaný. Napiš, že pochází z Lipska ze psince von Bülow. Otec Arnheim von Kahlsberg, matka Emma von Trautensdorf, po otci Siegfried von Busenthal. Otec obdržel první cenu na berlínský výstavě stájových pinčů v roce 1912. Matka vyznamenána zlatou medailí norimberského spolku pro chov ušlechtilých psů. Jak myslíš, že je starej?“</i></p> <p>「そりゃお前の手で書いてもらわなくちゃまずいな。いいか、こう書いてくれ——ライブッチヒのフォン・ビュロー犬研究所に生まる。父犬はアルンハイム・フォン・カールスベルク、母犬はジークフリート・フォン・ブゼンターを父とするエンマ・フォン・トラウテンスベルフ。父犬は一九一二年ベルリンでおこなわれたるピンシエル犬展覧会で一等賞受賞。母犬はニュールンベルクの純血種犬飼育協会より金メダルを贈らる。こいついくつだと思いかね？」</p>	180 372	Švejk
9.	<p><i>„Podle mého mínění, pane obřlajtnant, je stájový pinč velice milý pes. Každýmu se pravda nelíbí, poněvadž má štětiny a takový tvrdý vousy na tlamě, že vypadá jako propuštěnej trestanec. Je tak vošklivej, až je krásnej, a přitom je chytřej. Kam se na něj hrabe takovej pitomej bernardýn. Je ještě chytřejší než foxteriér. Já jsem znal jednoho ...“</i></p> <p>「わたくしの考えじゃ、中尉殿、ピンシエル犬はとてもかわいらしい犬であります。もっとも毛が太く、口のあたりに固いヒゲが生えているため、まるで監獄から出て来たばかりの囚人のようだというので、いやがるかたもいるのは事実であります。みにくさもこうまで徹底すると、美しく見えてくるもので、それに頭がいいときているのでありますから、間抜けたベルナルド犬</p>	161 330	Švejk

	など足もとにも及ばないのであります。フォックステリヤよりまだ頭がいいのであります。わたくしは以前一匹の……」		
10.	„Nyní alespoň vidíte, že <u>vojna není žádný med</u> . Já konám svou povinnost. Já jsem se stejně do toho dostal tak jako vy, ale v obecné řeči se říká, že se na mne štěstěna usmála.“	99–100	Švejk
	「戦争が楽な仕事じゃないということだけは今になってわかったようだが、それだけでも見つけものだよ。ぼくは与えられた任務を遂行しているだけさ。ぼくだってお前たちと同じような境遇におち入ったのだったが、俗な言葉で言えば、ぼくには幸運の女神かほほえんだ、ってわけさ」	199	
11.	„ <u>Opatrnost matkou moudrosti</u> .” řekl Švejk, usedaje ke stolu za sklenici piva, ve které v pění byly malé otvory, jak na pěnu kapaly slzy paní Palivcové, když nesla Švejkovi pivo na stůl, „ <u>dnešní doba je taková, že vona nutí člověka k opatrnosti</u> .”	44	
	「用心は知恵の母なり、と言いますからね」と、シュヴェイクはテーブルのビールのジョッキのところに腰をおろしながら言ったが、ビールの中にはパリエッツ夫人がシュヴェイクのテーブルのところへビールを持って来たときに泡の上に涙の滴 <small>しずく</small> を落しでもしたように、小さな孔 <small>あな</small> がいくつかあいていた。「きょう日は、だれでも用心深くさせる時代ですよ」	90–91	
12.	„Ale nemám,” hájil se Švejk, „ <u>bůh mě chraň, abych já chtěl někoho k někomu přirovnávat</u> . Pan hostinský mne zná. Vid' že jsem nikdy nikoho k někomu nepřirovnával? Já bych jenom nechtěl být v kůži té vdovy po arcivévodovi. Co teď bude dělat? Děti jsou sirotkové, panství v Konopišti bez pána. A vdávat se zas za nějakého nového arcivévodu? Co z toho má? Pojede s ním zas do Sarajeva, a bude vdovou podruhé. To byl ve Zlivi u Hluboké před léty jeden hajný, měl takové ošklivé jméno Pind'our. Zastřelili ho pytláci a zůstala po něm vdova s dvěma dítkami a vzala si za rok opět hajného, Pepíka Šavlovic z Mydlovar. A zastřelili jí ho taky. Pak se vdala potřeť a vzala si zas hajného a povídá: „ <u>Do třetice všeho dobrého</u> . Jestli teď se to nepodaří, tak už nevím, co udělám.” To se ví, že jí ho zas zastřelili, a to už měla s těmi hajnými šest dětí dohromady. Byla až v kanceláři knížete pána na Hluboké a stěžovala si, že má s těmi hajnými trápení. Tak jí odporučili porybného Jareše z ražické bašty. A co byste řekli, utopili jí ho při lovení rybníka, a měla s ním dvě děti. Pak si vzala nunváře z Vodňan, a ten jí jednou v noci klepl sekýrou a šel se dobrovolně udat. Když ho potom u krajského soudu v Písku věšeli, ukousl knězi nos a řekl, že vůbec ničeho nelituje, a také řekl ještě něco hodně ošklivého o císaři pánovi.”	12–13	Švejk
	「比較の仕方何もありませんよ」と、シュヴェイクは守る態勢で言った。「ぼくがだれかをだれかに比較しようなんて、めっそうもない。ぼくのことはこのマスターがよく知っていますよ。はばかりながら、人さまを比較するなんて大それたことは、ついぞ一度もやったことはありませんからね。ただぼくは、大公殿下のあとに残った未亡人のような境遇にだけはなりたくないですな。今さら何をしようもしようがないじゃありませんか。子どもたちは孤児 <small>みなしご</small> になるし、コノピシチェの領地は主人なしだし、それにどこかの新しい大公殿下に再婚するにしてもね、また夫婦お揃いでサラエヴォへ出かけて、二度も後家さんになる、てなことになりかねないでしょう。何年前のことだったか、フルポカー*の近くのズリヴィにひとりの森番がいましたが、ピンジョウル〔チンチクリン〕といういやらしい名でしたよ。ところがやっこさん、密猟者どもに射ち殺されましね、あとにふたりの子どもをかかえた後家さんが残った、というわけです。その後家さんは一年あとで、ミドルヴァリのペピーク・シャヴェルという男と結婚しましたが、それがまた森番と	26–27	

	<p>いうわけ。ところがその森番もまた密猟者どもに射ち殺されてしまったのですね。後家さんはそれからまた三度目の結婚をしましたが、その相手がなんとまたまた森番。そのとき女が言うことには『<u>三度目の正直</u>、と言いますからね。今度またうまくゆかなければ、もうお手あげですわ』ところが、その森番もまた射ち殺されてしまったのです。そのときにはもう三人の森番との結婚生活で、合計六人の子どもができています。それでフルボカーにある公爵のお城の事務室にでかけて、森番との結婚はもう懲りごりだから、なんとかしてもらえぬだろうか、とさんざ泣きごと言ったのです。それでお城の人たちはラジツェにある養魚池の番人ヤレシ*をお婿^{むこ}さんに世話しました。ところがまたまたなんたることか、池の水をかい出して魚を捕っている最中に、その男が溺れて死んでしまったのですよ。彼との結婚生活でも子どもがふたりできていました。それからまた後家の家畜の去勢を商売しているヴォドニャニの男と結婚したのはよかったです、そいつがあるとき夜中に後女^{おの}を斧でめった打ちにし、自首して出たのです。あとでピーセクの地方裁判所で絞首刑になったわけですが、そのとき司祭の鼻にかじりついて、後悔することなんか何もないと言ったあげく、皇帝陛下のことでも何かもつとひどいことを言ったのですよ」</p>		
	<p>„<u>Pojďte, pane,</u>“ řekl Švejk, uchopiv nemilého hosta za rameno, „<u>do třetice všeho dobrého.</u>“</p>	140	Švejk
	<p>「さあ、こっちへ来るんだ」と、シュヴェイクは歓迎されざる客の襟首をつかむと、言った。「<u>三度目の正直</u>、とはこのことだよ」</p>	282	
13.	<p>„<u>Dovoluji si vás upozornit, pane obrlajtnant,</u>“ řekl starostlivě Švejk, „<u>že na toho psa musíte být vopatrnej, aby vám neutek. Vono se mu třeba může zastesknot po starým domově a von by moh vzít roha, kdybyste ho odvázal ze šňůry. A taky bych vám neradil vodit ho přes Havlíčkovo náměstí, tam se potlouká jeden zlej řeznickej pes vod Mariánskýho obrazu, kterej je náramně kousavej. Jak uvidí ve svým rajóně cizího psa, hned je na něho žárlivej, aby mu tam něco nesežral. Von je jako ten žebrák vod Svatýho Haštala.</u>“</p>	186	Švejk
	<p>「中尉殿、ちょっとご注意申し上げます」と、シュヴェイクは心配そうに言った。「この犬は用心しないと、逃げるのであります。これですとも古巣を恋しがっているかもしれないのでありますから、綱からはずされると、逃げる可能性が多いのであります。それからハヴリチェック広場はこの犬を連れて通らない方がよかろう、と思うのであります。あの広場には酒場『マリアの肖像』に飼われている獐猛なマスティフ犬が一匹うろついていて、ひどく噛みつくのであります。自分の縄張りの中によその犬が入りこんでいるのを見たら、何か拾って食われはせんかと、<u>すぐ焼餅を焼く</u>のであります。聖ハシタル教会のあの乙食*そっくりなのであります」</p>	384	
14.	<p>„<u>Poslušně hlásím, pane obrlajtnant, že jste přišel o kočku. Sežrala krém na boty a dovolila si <u>chcínout.</u> Hodil jsem ji do sklepa, ale do vedlejšího. Takovou hodnou a hezkou angorskou kočku už nenajdete.</u>“</p>	190	Švejk
	<p>「中尉殿、申し上げます、中尉殿は猫もなくされたのであります。物好きな猫もあったもので、靴墨を食べて、<u>お陀仏した</u>のであります。わたくしは猫の死骸を地下室にほうりこんだのであります。ただし、お隣の地下室にであ</p>	393	

	ります。あれほど気立てのいい、きれいなアンゴラ猫はもう二度と見つからないだろう、と思うのであります」		
15.	„ <i>Tak už tam je na pravdě boží, dej mu pánbůh věčnou slávu. Ani se nedočkal, až bude císařem. Když já jsem sloužil na vojně, tak jeden generál spadl s koně a zabil se docela klidně. Chtěli mu pomoci zas na koně, vysadit ho, a divějí se, že je úplně mrtvej. A měl taky avancírovat na feldmaršálka. Stalo se to při přehlídce vojska. Tyhle přehlídky nikdy nevedou k dobrému. V Sarajevě taky byla nějaká přehlídka. Jednou se pamatuji, že mně scházelo při takové přehlídce dvacet knoflíků u mundúru a že mě zavřeli za to na čtrnáct dní do ajnclíku a dva dni jsem ležel jako lazar, svázaný do kozelce. Ale disciplína na vojně musí být, jinak by si nikdo nedělal z ničeho nic. Náš obrlajtnant Makovec, ten nám vždy říkal: „Disciplína, vy kluci pitomí, musí bejt, jinak byste lezli jako vopice po stromech, ale vojna z vás udělá lidi, vy blbouni pitomí.“ A není to pravda? Představte si park, řekněme na Karláku, a na každým stromě jeden voják bez disciplíny. Z toho jsem vždycky měl největší strach.“</i> “	11	Švejk
	「じゃもう向こうでお陀仏 ^{だぶつ} なすったというわけですね。神さまの永遠の栄光があのかたの上にあらんことを。皇帝になる日も待たずになくなられたのですな。このぼくが兵役に服していたとき、ある大将が馬から落ちて、これはまたまったく静かに息を引き取った、ということがありましたよ。みなで馬の上へ持ち上げて、さて坐らせてみると、どっこおい正直正銘の死人というわけ。それがまたちょうど元帥に昇進ということになっていた矢先のことです。閱兵式のときの出来事です。元來閱兵式なんてものは、ろくなことになるためしがありませんね。サラエヴォでも何か得体の知れない閱兵式がありましたよ。今でも覚えていますかね、一度そういう閱兵式のとき、ぼくの軍服のボタンが二十も落ちていましてね、営倉の独房に二週間ほうりこまれ、そのうち二日間は手足をくくられたままでしたよ。しかし軍隊では規律というものが絶対に必要ですな。でないと、だれも人のいうことなんか聞かなくなりますからね。ぼくらの隊のマコヴェツ中尉は口癖のようにいつも言っていたものです。『このバカども、規律は絶対に必要なのだ。でなけりゃお前たちは猿のように木に登りかねないからな。お前たちは手のつけようのないバカどもだが、軍隊はお前たちをきつとまともな人間に仕上げるよ。そうだろう？なんなら想像してみるがいい。たとえばカレル広場*の公園の木という木に、規律を失った兵士がひとりずつ登っている、という光景を！何が心配といっても、わたしにはこのことがいつもいちばん心配なのじゃ』」 53	22- 24	
16.	„ <i>Habacht!</i> “ vykřikl, „ <i>k modlitbě, všichni za mnou, co já budu říkat! A ty vzadu, ty lumpe, nesmrkej do ruky, jsi v chrámu Páně, a to tě dám zavřít. Jestlipak jste, vy syčáci, ještě nezapomněli otčenáš? Tak to zkusíme — — — Nu, já věděl, že to nepůjde. Kdepak otčenáš, takhle dvě porce masa a fazulový salát, napráskat se, lehnout si na břicho na kavalec, dloubat se v nose a nemyslit na pánaboha, nemám pravdu?“</i> “	79	Katz
	「気をつけ！」と、彼は叫んだ。「お祈りをする。みなわたしの言うとおりに、ついて言うのだ！おい、うしろにいるそのろくでなし、手バナをかむんじゃない。ここは神聖な神様の殿堂なのだ。そんなことをすると、監獄にぶちこまますぞ。それからお前たちはまさか『主禱文』 ^{しゅとう} を忘れちゃいないだろうな？ではひとつやってみよう！……ああだめだめ、やはりわたしの思っ	158 — 159	

⁵³ Překladatel zde posunul hranici mezi citací obrlajtnanta Makovce a Švejkovou mluvou. V originále říká Švejk část od: „*A není to pravda...*“.

	いたとおりであった。『主禱文』など糞くらえ、そんなものより肉を二人前とインゲンマメのサラダでもしこたま腹に詰めこみ、寝床の上に腹ばいになって、鼻糞をほじくり、神のことなど考えない方がいいのとちがうか、どうだ、わしの言うことにまちがいはないだろう?」		
17.	„Nehněvej se, kamaráde, že ti <u>tykám</u> . Jsem prase.“ 「きみを君づけにしたとって、怒るなよ。ぼくは豚なんだ」	102 206	Katz
18.	„Entschuldigen <u>Sie</u> , lieber Kamerad, Sie sind ein Trottel, ich kann singen, was ich will.“ 「きみ、言っちゃ悪いが、きみはバカだよ。ぼくは何でも好きな歌をうたっているのだ」	103 208	Katz
19.	„To je zvyk,” odpověděl Katz, „někdy se přistihnu dokonce, že se rouhám. Nalejte, Švejku, panu kurátovi. Mohu vás ubezpečit, že říkám také himlhergot, krucifix a sakra. Myslím, až budete tak dlouho sloužit na vojně jako já, že se taky do toho vpravíte. Není to zcela nic těžkého, obtížného a nám duchovním je to velice blízké: nebe, bůh, kříž a velebná svátost, nezni to hezky a odborně? <u>Pijte, pane kolego.</u> ” 「癖でしてね」と、カツは答えた。「時どき、とんだときに悪魔などを引き合いに出して、自分ながら驚くことがあるのです。シュヴェイク、司祭殿にブドウ酒をおつぎするんだ、なみなみとな。なるほどわたしは『天メルヘルゴット』とか『十字架』とか『聖餐』なども引き合いに出して悪魔をつきますよ。*しかしあなただって、わたしのようになく軍隊づとめをなされば、こういうことをなんとも思わなくおなりになると思いますね。何もしち面倒くさいことじゃないんです。それに、天、神、十字架、聖餐と、われわれ聖職者にとっちゃ、とても近いものばかりなのですからね。響きからして、いかにもきれいで、専門的じゃありませんか。さあお飲みください」	127 257	Katz
20.	„Nestačí jenom slyšet,” pokračoval ve svém kázání polní kurát, „ <u>temný mrak života, v němž žal vám boží úsměv nevezme, vy pitomci, neboť dobrota boží má také své meze, a ty mezku vzadu, se nekuckej, nebo tě dám zavřít, až budeš černej.</u> A vy tam dole, nemyslete si, že jste v putyce. Bůh je nejvyšší milosrdný, ale jen pro pořádné lidi, a ne pro nějaký vyvrhly lidské společnosti, která se nespravuje jeho zákony ani dienstreglamá. <u>To jsem vám chtěl říct. Modlit se neumíte a myslíte si, že chodit do kaple patří k nějaké legraci, že je zde nějaké divadlo nebo kinoteátr. A to vám vyženu z hlavy, abyste si nemyslili, že jsem zde kvůli tomu, abych vás bavil a dal vám nějakou radost do života. Rozsádím vás po ajnclíkách, to vám udělám, lumpové. Ztrácím s vámi čas a vidím, že je to všechno dočista marné. Že kdyby zde byl sám polní maršálek nebo arcibiskup, že se nenapravíte, neobráte k bohu. A přece si jednou na mne vzpomenete, že jsem to s vámi myslel dobře.</u> ” 「聞いているだけではだめだ」と、説教をつづけながら従軍司祭が言った。 「人生の暗雲の中を行くとき、お前たちは神様のほほえみを受けて悲しみをなぐさめられる思いをすることもあるまい。なぜなら神様の大御心にも限りがあるからじゃ。おいそこのうしろにいるバカ者、わざと咳をするのじゃない。黒くなるまでぶちこんでおく置こぞ。それからその下の男、飲み屋にでも来ているような気でいると、とんでもないことになるぞ。神様のご慈悲はこのうえなく深いものだが、それはまともな人間のためだけにあるので、神様の戒めや軍の規律に従わないような人間社会のかすのためにあるのじゃない。わたしはこのことをお前たちに言いたいと前から思っていたのじゃ。」	81 162	Katz

	お前たちはお祈りをするのもろくに知らないで、教会堂へ来ることがなくさみごとの一つで、ここをまるで劇場か映画館のように思っている。お前たちはわたしがまるでお前たちを楽しませ、お前たちに人生のよろこびのようなものを与えるために、ここへ来ているように思ってみたいのだろうが、どっこい、そうはいかぬ。わたしはそういう考えをお前たちの頭の中からたたき出してやるつもりだ。お前たちを独房にたたきこんでやるつもりだ。やくざどもめ、きっとそうしてやるぞ。わたしはお前たちにかかりあいを持ったばかりに、こうして時間をつぶしているが、何もかも無駄だということがわかった。元帥や大司教がみずからここへやって来たところで、お前たちを改心させ、神様に救いを求める気持ちにさせることはできないだろう。いつかお前たちには、わたしがお前たちのためを思って言ったことを、思い出すときがくるぞ」		
21.	„Můj bože, vždyť i já často stejně mluvím takové blbosti a rozdíl je jen ve formě, kterou to podávám.“	156	Lukáš
	「ああ、これはいったいどうしたことか、このおれだって、あんなバカなことをよくしゃべっている。内容は同じで、ちがうところと言えば形、おれのしゃべり方だけなのだ」	319	
22.	„Vy umíte zacházet se zvířaty? Máte cit a lásku ke zvířatům?“	159	Lukáš
	「お前は生き物の扱い方を知っているのかね？生き物をかわいいと思って、かわいいがる気持ちがあるのかね？」	325	
23.	„Vidíte, takhle se to má nakreslit. Máme-li k dané přímce narýsovat přímku kolmou, musíme narýsovat takovou, která s ní tvoří pravý úhel. Rozumíte? V takovém případě povedete zákopy správně a nepovedete je k nepříteli. Zůstanete od něho šest set metrů. Ale jak vy jste to kreslil, vrazil byste naši pozici do nepřátelské linie a stál byste se svými zákopy kolmo nad nepřitelem, a vy potřebujete úhel vypouklý. To je přece tak jednoduché, není-liž pravda?“	165	Lukáš
	「いいかねみ、図面はこんなふうに引いちゃだめだよ。一定の直線に向かって垂直の直線を引く場合、直角になるように引かねばならないのだ。わかったかね？こうすれば塹壕を正しい位置に置くことになり、敵の陣地に持って行くというようなことにはならない。ところがきみの引いた図面のようだと、わが軍の陣地は敵の前線の中に入り、わが軍の塹壕を敵軍の上に垂直に作るようなことになり、鈍角が必要になってくる。こんなに簡単なことなのだよ。ねえきみ、そうだろう？」	338	
24.	„Kdy jste přijel, pane Wendler?“	170	Lukáš
	「ところで、いつ着かれたのです、ヴェンドレルさん？」	351	
25.	„Zapomněl jsem vás upozornit na jednu velice zajímavou okolnost. Na tento veliký, k jihozápadu obrácený oblouk, kde tvoří tato skupina hor veliké předmostí. Sem obrácena jest ofenzíva spojenců. Uzavřením této dráhy, která předmostí spojuje s hlavní obrannou linií nepřítel, musí být přerušeno spojení mezi pravým křídlem a severní armádou na Visle. Je vám to nyní jasné?“	171	Lukáš
	「ヴェンドレルさんに一つ、 <u>実におもしろい局面をお教えするのを忘れましたよ。</u> といいますのは、このいくつかの山が一つの大きな橋頭堡を形づくっている地点にある、南西部に向いたこの大きな彎曲部 <small>わんきょくぶ</small> のことなのです。連合軍〔主としてフランス、イギリス、ロシア、イタリアなどの軍〕の攻勢はここに向けられています。橋頭堡と敵軍の主要防衛線とを結ぶこの鉄道をわが	352	

	軍が確保すれば、右翼とヴィスワ川流域の北方軍との連絡が絶たれることは 確実です。どうです、今度はよくおわかりになりましたか」		
26.	„Tak už se, dědku mizerná, vyslov,“ 「タヌキじじいめ、もういい加減に本音 ^{ほんね} を吐きやがれ」	194 401	Lukáš
27.	„Tak vy jste tedy ten pan Švejk?“ 「じゃあなたがシュヴェイクさんですね？」	24 51	zdvořilý policista
28.	„Tak vy jste tedy ten Švejk? A jak jste se sem dostal?“ 「ではきみがあ ^の シュヴェイクだね！ どうしてまたこんな所へ来るようになったのかね？」	40 83	vyšetřov atel
29.	„Himlhergot, tak tu hubu držte, když jsem vám poručil, tak víte dobře, že nesmíte kušnit!“ 「ちくしょう、ではなぜだまらぬ！ わしが命じた以上、しゃべってはいけぬ ことをお前はよく知っているはずじゃ」	72 145	předseda lékařské komise
30.	„Tak vidíte,“ řekl Švejk, „to všechno každé musí zkusit pro císaře pána. I to pumpování žaludku, i ten klystýr. Když jsem sloužil před léty u mýho regimentu, bejvalo to ještě horší. To takovýho maroda svázali do kozelce a hodili do díry, aby se vykurýroval. To nebyly žádný postele s kavalci jako zde nebo plivátka. Holá pryčna a na tej leželi marodi. Jednou měl jeden vopravdovskej tyfus a druhej vedle něho černý neštovice. Voba byli svázaní do kozelce a regimentsarct je kopal do břicha, že jsou prej simulanti. Pak když ty voba vojáci umřeli, přišlo to do parlamentu a bylo to v novinách. Ty noviny hned nám zakázali číst a dělali prohlídku v kufříkách, kdo má ty noviny. A jak už mám vždycy to neštěstí, u celýho regimentu je u nikoho nenašli než u mě. Tak mne vedli k regimentsraportu a náš obršt, takovej vůl, dej mu pánbůh nebe, začal na mne řvát, abych stál rovně a řek, kdo to do těch novin napsal, nebo že mně roztrhne hubu od ucha k uchu a dá mě zavřít, až budu černej. Potom přišel regimentsarct, šerموval mně pěstí pod nosem a křičel: ‚Sie verfluchter Hund, Sie schäbiges Wesen, Sie unglückliches Mistvieh, ty kluku socialistická!‘ Dívám se všem upřímně do očí, ani nemrknu a mlčím, ruku na čepici a levou na faldě kalhot. Běhali kolem mne jako psi, štěkali na mne, a já pořád nic. Mlčím, vzdávám čest a levá ruka na faldě kalhot. Když tak řádili asi půl hodiny, rozběhl se obršt ke mně a zařval: ‚Jsi blbec, nebo nejsi blbec?‘ – ‚Poslušně hlásím, pane obršt, že jsem blbec.‘ – ‚Jednadvacet dní tuhého vězení pro blbost, dva půsty týdně, měsíc kasárníka, osumačtyřicet hodin špangle, hned zavřít, nedat mu žrát, svázat ho, ukázat mu, že erár blbce nepotřebuje. My už ti, holomku, noviny vytlučem z hlavy,‘ rozhodl se po dlouhým lítání pan obršt. – Zatímco jsem seděl, děly se v kasárnách divy. Náš obršt zakázal vůbec vojákům číst, třebas by to byly i Pražské úřední noviny, v kantýně nesměli balit do novin ani párky, ani syrečky. Vod tý doby vojáci začli číst a náš regiment byl nejvzdělanější. Četli jsme všechny noviny a u každý kumpačky skládali veršičky, písničky proti panu obrštovi. A když se něco u regimentu stalo, tak se vždycy našel mezi manšaftem nějakéj dobrodinec, kerej to dal do novin pod ná-zvem ‚Tejrání vojáků‘. A na tom neměli dost. Psali poslancům do Vídne, aby se jich ujmul, a ti začli dávat interpelaci jednu za druhou, že je náš pan obršt zvíře a podobně. Nějakej ministr poslal k nám komisi, aby to vyšetřila, a nějakéj Franta Henčlů z Hluboký dostal potom dva roky, poněvadž to byl ten, co se vobrátil do Vídne k poslancům kvůli tý facce, kerou dostal na cvičišti od pana obršta. Potom, když komise vodjela, dal si nás pan obršt všechny seřadit, celej regiment, a povídá, že voják je voják, že musí držet hubu a sloužit, jestli se mu něco nelíbí, tak že je to porušení subordinace. ‚Tak jste si, lumpové, mysleli, že vám ta komise pomůže,‘ povídá pan obršt, ‚drek vám pomohla. A teď bude každá kumpačka kolem mne defilírovat a opakovat hlasitě, co jsem řekl.‘ – Tak jsme šli jedna kumpačka za druhou, rechtsšaut, kde stál pan obršt, ruku na řemeni flinty, a řvali jsme na něho: ‚Tak jsme si, lumpové, mysleli, že nám ta komise pomůže, drek nám pomohla.‘ – Pan obršt se smál, až se za břicho popadal, až defilírovala jedenáctá kumpačka. Jde, dupe, a když přijde k panu obrštovi, nic, ticho, ani hlásku. Pan obršt se začervenel jako kohout a vrátil jedenáctou kumpačku, aby to ještě jednou opakovala. Defilíruje a mlčí, jen řada za řadou se drže	62– 64	Švejk (cituje obršta)

<p><i>dívá panu obrštovi do očí. – ‚Ruht!‘ povídá pan obršt a chodí po dvoře, seká si bičíkem přes holínky, plivá, pak najednou se zastaví a zařve ‚Abtreten!‘, sedne si na svou herku a už je z brány venku. Čekali jsme, co se stane s jedenáctou kumpačkou, a ono nic. Čekáme jeden den, druhý den, celý týden, a ono pořád nic. Pan obršt se v kasárnách vůbec neobjevil, z čehož mělo mužstvo, šarže i důstojníci velkou radost. Potom jsme dostali nového obršta a o tom starém se povídalo, že je v nějakém sanatoriu, poněvadž napsal vlastnoruční dopis k císaři pánovi, že se jedenáctá kumpačka vzbouřila.“</i></p>		
<p>「ということはね」と、シュヴェイクが言った。「皇帝陛下のためにはだれでもそういう苦勞をみなせねばならぬ、ということですよ。胃袋の清浄も、灌腸もね。何年も前のことになるが、ぼくがうちの連隊で兵役に服していたときは、もっと悪かったですよ。その時はこういう病人ができると、がんじがらめにくくって、穴の中にほうりこみ、治るまでほうっておいたものです。このようにワラ布団づきのベッドもなければ、痰壺もない。なんの附属品もない木のベッドが置いてあるだけで、病人はその上に寝るだけです。あるときひとりの男がチフスにかかると、その隣りの男が天然痘にかかる始末。ふたりともがんじがらめにくくられて、連隊付の軍医に仮病を使っているというので腹を蹴つとばされた。ところがこのふたりの兵士が死んでから、それが国会の問題になり、新聞に出たのです。するとすぐその記事のっている新聞をぼくたちが読むのを禁じて、だれかその新聞を持っていやしないかと、トランクの中を調べやがったというわけ。ぼくはいつも運が悪いのだが、このときも連隊中でよりによってぼくのところでだけその新聞を見つけやがったのですよ。ぼくはすぐ連隊事務室へ連れて行かれたが、うちの連隊長——という大バカ野郎で、ぼくはこいつに神のお召しがすみやかにくるよう祈っているのだが——そのうちの連隊長はぼくに向かって、直立不動の姿勢で立っておれ、とどなりはじめたかと思うと、新聞にその記事を書いたのはだれか言え、とぬかす。言わないと、口を耳から耳までひき裂いたうえ、黒くなるまで営倉の中にぶちこんでおく、とおどかしやがった。それから連隊付の軍医がやって来て、ゲンコツでぼくの鼻の下のあたりをこづき回したあげくどなることには『この糞いまいましい犬め、このシラクモだらけの化物め、この縁起<small>えんぎ</small>でもないケダモノめ、この社会主義かぶれの小僧め！』ぼくはみな顔をまじめにじっと見つめたまま、またたき一つせず、右手は軍帽のところにあげ、左手はズボンの折り目のところにおいて、黙っている。やつらはぼくのぐるりを犬のように走り回り、しきりに吠え立てたが、ぼくは相変わらずじっとしている。黙ったまま、敬礼をし、左手をズボンの折り目のところに当てている。こうしてかれこれ半時間もあばれ回っていたら、突然連隊長がぼくのところへ駆けよると、どなった。『お前はバカだ、それともバカじゃないと言うのかね？』——『申しあげます、連隊長殿、わたくしはバカであります』——『バカな行為により三週間の重営倉、二週間の絶食、一か月の外出禁止に処し、四十八時間手錠をはめる。即刻逮捕し、何も食わさない。ひっくくって、国家はこういうバカ者を必要としないということを示してやる。われわれはお前のような悪党の頭の中から新聞をたたき出してやるぞ』と、連隊長は長い間走り回ったあとで、とうとうこう決めた。</p>	<p>124 — 127</p>	

——ぼくが営倉に入れられているあいだに、連隊では奇蹟が起こったのですよ。うちの連隊長は兵士たちに、『プラハ公報』のようなものまで含めて新聞をいっさい読むことを禁じ、酒保でソーセージやチーズを包むのに新聞紙を使うことまで禁じたのですがね、おかげでうちの連隊はどの連隊よりも教養が高くなりましたよ。ぼくたちはあらゆる新聞を読み、どの中隊でも連隊長にあてつけた詩や歌を作ったのです。そして連隊で何か事件があると、兵士のうちからいつもだれか篤志家とくしかがあらわれて、新聞に『兵士の虐待』という題名で投書しました。それでも満足せず、さらにウィーンにいる国会議員たちに手紙を書き送って、自分たちを擁護するよう頼んだのです。すると国会議員たちは、国会でつぎつぎと質問演説をおこなって、うちの連隊長をケダモノのような男だと攻撃しました。それでどの大臣だったか、うちの連隊に調査団を派遣してよこしたのですが、その結果フルボカー出身のフランク・ヘルツェルという兵士が二年の刑をくらいました。練兵場で連隊長からピンタをくわされたのを根にもって、ウィーンの国会議員たちに訴える手紙を書いたのはこの男だった、というわけです。

それから調査団が帰ったあとでうちの連隊長は連隊の全員を整列させ、兵士は兵士だから、少しぐらい気に入らぬことがあっても、黙って軍務に励まねばならぬ。でないとな軍規違反に問われる、というのです。『ならず者ぞろいのお前たちは、あの調査団がお前の肩を持ってくれる、と思ったのだろうか？』と、連隊長は話をつづけていうのでした。『ところが、どっこい、お前たちには糞の役にも立ちやしなかったじゃないか。いいか、これから小隊ごとにお前のそばを分列行進し、わしが今言ったことを復唱するのだ』——

それでぼくたちは小隊また小隊と行進し、連隊長の立っているところまでくると、頭かしら右をし、手を銃の帯皮のところに当て、彼の方に向かってどなった。『ならず者ぞろいのわたくしたちは、あの調査団がわたくしたちの肩を持ってくれる、と思いました。ところが、どっこい、わたくしたちには糞の役にも立ちやしなかったのであります』——連隊長は笑い、第十一小隊が分列行進してくるまで腹をかかえていました。第十一小隊は足音も勇ましく行進して来ました。しかし連隊長のところまでやってくると、黙ったまま、小さな声一つ立てません。連隊長はオンドリのようにまっ赤になると、第十一小隊に向かって、もう一度初めからやりなおすよう、元の位置にもどしました。第十一小隊は分列行進をしますが、相変わらず黙ったまま、どの列も連隊長の目を臆面もなくじっと見つめます。——『休め！』と、連隊長は号令をかけると、営庭を歩き、鞭で長靴の脛すねのあたりをたたき、唾をあちこちで吐いていたが、突然立ちどまって『解散！』とどなったかと思うと、愛馬にまたがって、営門からさっさと出て行きました。ぼくたちは、第十一小隊がどうなることか、と固唾かたずをのんで待っていましたが、なんの音沙汰もありません。一日待ち、二日待ち、一週間待ちましたが、依然としてなんの音沙汰もないのです。連隊長はぜんぜん兵営に姿を見せず、おかげで兵士、下士官、そして将校たちまでも大喜びでした。その後新しい連隊長がやって来ま

	したが、元の連隊長については、第十一小隊が反乱をおこしたとって皇帝陛下にじきじき手紙を書き送ったため、どこかのサナトリウムにはいつている、との噂でした」		
31.	„ <i>Poslyšte,</i> ” řekl k Švejkovi, který se lhostejně díval před sebe, „ <i>jestli se ještě jednou s vámi setkám, tak na to budete pamatovat. — Odvedte ho!</i> “	89	Bernis
	「いいか」と、彼は無関心に前を見ているシュヴェイクに言った。「今度会ったときは、思い知るようなことのないようにするのだぞ。 <u>連れて行きたまえ</u> 」	176	
32.	„ <i>Ten můj pes se u vás zkažil. Nechce nic žrát. Vida, v kalamáři je moucha. To je zvláštní, že i v zimě padají mouchy do kalamáře. To je nepořádek.</i> ”	194	Kraus
	「わたしのあの犬はきみのところで台なしにされたぞ。何一つ食べようとしていないのじゃ。見たまえ、インキ壘の中にハエが入っている。こいつはふしぎだ——冬でもハエがインキ壘の中へ落ちるとはね。これは秩序に反しとる」	400 — 401	
33.	„ <i>Ruht!</i> “	122	plukovník
	「休め!」	247	k
34.	„ <i>Držte hubu!</i> ” rozkřikl se policejní rada na Švejka, „ <i>a mluvte, až když se vás budu na něco ptát! Rozumíte?</i> ”	21	policejní rada
	「だまれ!」と、警視はシュヴェイクに向かってどなった。「何かきかれたときだけ口をきくんだ。わかったか」	45	
35.	„ <i>Švejku, dobytku, himllaudon, držte hubu! Bud' jste takový rafinovaný ničema, nebo jste takový velbloud a blboun nejapný. Jste samý příklad, ale povídám vám, se mnou si nehrajte. Odkud jste přived toho psa? Jak jste k němu přišel? Víte, že patří našemu panu plukovníkovi, který si ho odvedl, když jsme se náhodou potkali? Víte, že je to ohromná ostuda? Tak řekněte pravdu, ukrad jste ho nebo neukrad?</i> “	191	Lukáš
	「シュヴェイク、お前は畜生だ、人でなしだ、 <u>黙れ!</u> お前は煮ても焼いても食えない悪党か、箸にも棒にもかからぬバカか、どちらかだ。それにすぐどこそこの話がどうしたなどという話をしてはぐらかす。しかし念のために言っておくが、このわたしはお前の手には乗らぬぞ。いったいどこからお前はあの犬を連れて来たんだ? どうして手に入れたんだ? あれは大尉殿の犬で、偶然に出会ったところ、連れて行ってしまわれたのだぞ! こんなひどいスキャンダルは世界でも少ないだぞ! お前はあの犬を盗んだのか、盗まなかったのか、ほんとうのことを言うんだ!」	394 — 395	
36.	„ <i>Lezou ven a nežvanějí.</i> “	22	strážník
	「さっさと出てくるんだ、ツベコベいうんじゃない」	47	
37.	„ <i>Netvařte se tak blbě.</i> “	20	vyšetřovatel
	「そんな間抜け面はやめたがいいね」	43	
38.	„ <i>Račte si sednout, pane Valeš, právě je zde jedna prázdná židle.</i> “	24	zdvořilý policista
	「ヴァレシさん、おかけなさい。ちょうどここに椅子が一つあいています」	51	
39.	„ <i>Tak vidíš, lumpe, jak to u nás chodí, když se někdo vzpouzí,</i> ” končil svůj pedagogický výklad štábní profous Slavík, „ <i>nebo když chce utéct. To je vlastně sebevražda, která se u nás taky tak trestá. Nebo nedej pánbůh, aby tě, hajzlíku, napadlo, až přijde inspekce, si na něco stěžovat. Když inspekce přijde a optá se: ‚Máte nějakou stížnost?‘, tak musíš smrade, stát hapták, zasalutovat a odpovědět: ‚Poslušně hlásím, že nemám, že jsem úplně spokojen.‘ — Jak to řekneš, hnuse, opakuj to!</i> ”	76	Slavík
	「どうだ、わかったろう? われわれのところじゃ反抗するやつがあれば、こういう取扱いをすることになっているのじゃ」と、本部付き刑務所長は教育的な説明の結びとして言った。「 <u>逃げ出そうと思うやつも同じじゃ。そんな</u>	152 — 153	

	ことをすれば自殺するのも同然で、ここでは同じ罪を受けることになっている。それからまた神もそんなことはお許しなさらんが、下司野郎のお前のことだから念のために言うておく——もし万が一、査閲官が来たときに、何か訴えてもしようというけしからぬ考えを起こした場合も同じじゃ。査閲官がやって来て『何か訴えたいことがないかね?』ときいたら、 <u>お前は気を付けの姿勢で敬礼し、</u> 『申し上げます、ありません。わたくしは完全に満足しているのであります』と、 <u>答えるのだ。</u> このボケナス、どういふか、復唱してみろ!」		
40.	„U kterého pluku jste sloužil, pane hostinský?“ 「マスターのいたのは何連隊だったかね?」	10 21	Bretschneider
41.	„ <u>Máš rád Turky?</u> “ obrátil se Švejk na hostinského Palivce, „ <u>máš rád ty pohanský psy?</u> Vid' že nemáš.“ 「 <u>あんたはトルコ人が好きかね?</u> 」と、マスターのパリヴェツの方を向かってシュヴェイクがきいた。「 <u>あの異教徒の犬どもが好きかね?</u> まさか好きじゃあるまい?」	11 24	Švejk
42.	„ <u>Macuna?! (...)</u> Klystýr a aspirin!“ 「マツナ? (...) 灌腸とアスピリン!」	64 128	Grünstein
43.	„ <u>Zde máme Švejka.</u> “ řekl, zachovávaje umělý klid, veda baronku von Botzenheim ku Švejkově posteli, „ <u>chová se velice trpělivě.</u> “ 「シュヴェイクはここです」と、彼はフォン・ボツェンハイム男爵夫人をシュヴェイクの寝ているベッドのところへ案内しながら、つとめて平静を保って言った。「 <u>よく辛抱しています</u> 」	67– 68 135	Grünstein
44.	„ <u>Je půl jedenácté, nejvyšší čas jít k regimentraportu.</u> “ 「十時半だ。連隊の報告を受けに行かなくちゃならん」	194 401	Kraus
45.	„... patří mně, pane nadporučíku,“ přerušil ho drsně plukovník, „ <u>je to můj Fox.</u> “ 「……わたしに属するのである、中尉君」と、大佐はきびしく彼の言葉をさえぎった。「 <u>この犬はわたしのフォックスなのじゃ</u> 」	188 387	387
46.	„A proč by utíkal,“ ozval se malý tlouštík, „je tak jako tak na svobodě, venku z garnizónu. Tady to nesu v paketu.“ 「でも逃げるわけがないじゃないか」と、チビでデブの方が言いかえした。「ともかく守備隊刑務所から外へ出されて、シャバにいるのだからな。おれの待っているこの包みの中にそいつがはいっているてわけさ」	94 185– 186	strážník vedoucí Švejka ke Katzovi
47.	„ <u>Jak přijdu na front, tak se jim zdejchnu.</u> “ 「おいら前線へ行きさえすりゃ、すぐドロンよ」	190 391	voják
48.	My vojáci, my jsme páni, nás milujou holky samy, fasujeme peníze, máme se všude dobře ... 「おいらは兵隊、おいらは自由 女の子には好かれ、 給料をもらって、気楽な生活……」	193 399	písnička ⁵⁴
49.	„ <u>Ne, oni mne nepustí,</u> “ mluvil pro sebe, „ <u>nepustí a nepustí. Už jsem zde od rána od šesti hodin.</u> “	36	muž sedící se

⁵⁴ Písničky do analýzy zahrnuty nebyly. Tato je zmíněna pouze kvůli použitému výrazu osobní deixe v japonském překladu.

	「いや、わしを出してはくれぬ」と、彼は自分に言い聞かすように言った。 「出してはくれぬ。出してはくれぬだろう。わしはここにもう朝の六時からいるのだよ」	74	Švejkem ve stejné cele
50.	„ <i>To vám nemohu říct.</i> ” vzdychl, „ <i>poněvadž sám se nepamatuji, co jsem vyváděl, já jenom vím, že mne odněkud vyhodili a že jsem se tam chtěl vrátit, abych si zapálil doutník. Ale napřed to pěkně začlo. Přednosta našeho oddělení slavil jmeniny a pozval nás do jedné vinárny, pak se šlo do druhé, do třetí, do čtvrté, do páté, do šesté, do sedmé, do osmé, do deváté ...</i> ”	37	muž sedící se Švejkem ve stejné cele
	「そいつはなんとも言えん」と、紳士はため息をつくように言った。「 <u>というのは、自分でも何をやったか、さっぱり覚えておらんのだ。わたしの知っていることといえばただ、わたしはどこかからほうり出されたが、葉巻きに火をつけようとそこへ帰りたがったということだけだよ。しかし初めはずばらしかったな。わたしたちの課の課長が、あやかっ</u> て名をもらった聖人の日にお祝いのパーティをやろう、というのでわたしたちをあるバーに招待してくれたのだ。それからバーを二軒目、三軒目、四軒目、五軒目、六軒目、七軒目、八軒目、九軒目……」	76	
51.	„ <i>Zkrátka.</i> ” pokračoval nešťastný podřízený přednosta, který slavil tak velikolepě své jmeniny, „ <i>když jsme přešli asi tucet těch různých pajzličků, zpozorovali jsme, že se nám přednosta ztratil, ačkoliv jsme si ho uvázali za špagát a vodili s sebou jako pejska. Tak jsme ho šli opět všude hledat a nakonec jsme se ztratili jeden druhému, až nakonec jsem se ocitl v jedné z nočních kaváren na Vinohradech, velmi slušné místnosti, kde jsem pil nějaký likér přímo z láhve. Co jsem potom dělal, na to se nepamatuji, jenom vím, že již zde na komisařství, když mne sem přivedli, hlásili oba páni strážníci raportem, že jsem se opil, choval nemravně, zbil jednu dámu, rozřezal kapesním nožem cizí klobouk, který jsem sňal z věšáku, rozehnal dámskou kapelu, obvinil vrchního číšníka přede všemi z krádeže dvacetikoruny, přerazil mramorovou desku u stolu, kde jsem seděl, a plivl neznámému pánovi u vedlejšího stolu zúmyslně do černé kávy. Víc jsem neudělal, alespoň se nedovedu upamatovat, že bych byl ještě něco provedl. A věřte mně, že jsem takový pořádný, inteligentní člověk, který na nic jiného nemyslí než na svou rodinu. Co tomu všemu říkáte? Já přece nejsem žádný výtržník!</i> ”	37	muž sedící se Švejkem ve stejné cele
	「それでつづめていうと」と、名をあやかっている聖人の日をこのように盛大に祝った課長の不幸な下役は、つづけるのだった。「こうして約十二軒目ほどの飲み屋を渡り歩いたころ、わたしたちは課長がいなくなったことに気づいた。わたしたちは課長を紐でくくって、犬のように引きまわしていたのだがね。そこでわたしたちはまた課長をいたるところで探し回ったが、そうこうしているうちにおたがいはぐれてしまい、とどのつまりわたしはヴィノフラディ〔プラハの地区の名〕のとある深夜喫茶に来ていた。そこはとてもしらばなところでね、わたしは何かりキュールのようなものをラッパ呑みにした。 <u>それから何をしたか、さっぱり覚えていないが、この警察分署に連れてこられてから、わたしを連れて来たふたりのおまわりは、わたしが酔っぱらって、品行の悪いおこないをし、ある婦人をなぐり、帽子掛けから取ったよその人の帽子をポケットナイフでズタズタにし、女ばかりのオーケストラを追い散らし、ボーイ頭<small>がしら</small>に二十コルナごまかした</u> とって、みなの前で文句を言い、腰かけていたそばのテーブルの上のせてあった大理石の板をたたき割り、隣のテーブルに腰かけていた未知の紳士のブラックのコーヒーにわざと唾を吐いた、と報告したことだけは知っている。それ以上のことは何もしなかったのだよ。少なくともほかにまだ何かやらかしたか、どう	77- 78	

	しても思い出せない。いいかねきみ、わたしはごらんとおりきちんとした、知性のある人間で、自分の家族以外のことなど何も考えていないのだよ。ざっとこのような次第だが、きみの意見はどうだね？わたしは決して無茶なことをするような人間じゃないよ」		
52.	„Poblil mně to všechno,“	102	drožkář
	「わっしの車の中をヘドで台なしにしたのですよ」	205	
53.	„ <i>Já se do takových věcí nepletu, s tím ať mně každéj políbí prdel,</i> “ odpověděl slušně pan Palivec, zapaluje si dýmku, „ <i>dneska se do toho míchat, to by mohlo každému člověku zломit vaz. Já jsem živnostník, když někdo přijde a dá si pivo, tak mu ho natočím. Ale nějaký Sarajevo, politika nebo nebožtík arcivévoda, to pro nás nic není, z toho nic nekouká než Pankrác.</i> “	10	Palivec
	「わたしやそういうことにはいっさい首を突っこまぬことにしていますよ。そういう人にはだれでもまずわたしの尻でもなめてからにしてもらうことにしています」と、パリヴェツ氏はパイプに火をつけながら、すかさず答えた。「だれだってきょう日そんなことにかかわりを持ったが最後、かけがえない命を落とす、てなことになりかねませんからね。わたしは商人です。どなたさんでもやって来て、ビールを注文なさりゃ、ジョッキに注いでさしあげます。ところがサラエヴォとか政治とか、なくなった大公殿下なんでものは、わたしどもにはなんの関係もないことで、うっかり関係を持つものなら、パンクラーツ*行きが関のやまですよ」	20	
54.	„ <i>Host jako host,</i> “ řekl Palivec, „ <i>třebas Turek. Pro nás živnostníky neplatí žádná politika. Zaplat' si pivo a sed' v hospodě a žvaň si, co chceš. To je moje zásada. Jestli to tomu našemu Ferdinandovi udělal Srb nebo Turek, katolík nebo mohamedán, anarchista nebo mladočech, mně je to všechno jedno.</i> “	12	Palivec
	「お客さんはお客さんです。たといトルコ人でもね」と、パリヴェツ氏は答えた。「わたしたち商人には政治なんでものはないも同然ですよ。ビール代さえ払ってくれりゃ、店の中に坐っていてどんなタワゴトを言おうがお客さんの自由一というのがわたしの方針です。われわれのフェルジナントにあんなことをやったのがセルビア人であろうが、トルコ人であろうが、カトリック教徒であろうが、モハメト信者であろうが、アナキストであろうが、『若きチェコ*』 党员であろうが、そんなことはわたしには一切合財 ^{がっさい} どうでもいいことできあ」	24— 25	
55.	„ <i>Stojí to všechno za hovno,</i> “	10	Palivec
	「何もかも糞くらえですよ」	19	
56.	„ <i>Vy jste vůl. Řekl jsem vám přeci jasně, vyhotovit propouštěcí papíry.</i> “	89	Bernis
	「きみは牡牛〔チェコ語では牡牛はバカを意味する〕か。釈放状を作製すること、とはっきり言ったじゃないか！」	176	
57.	„ <i>Je to s ním horší, pane doktore,</i> “ odpověděla s opravdovým zármutkem, „ <i>v noci zpíval, s vodpuštěním, když ho revma chytlo, rakouskou hymnu.</i> “	54	Müllerov á
	「それが先生さま、前より悪くなりまして」と、彼女はほんとうに悲しみながら答えた。「夜中にリューマチが ^が 出ましてね、こんなことをいっちゃ悪いかもかもしれませんが、オーストリーの国歌を歌い出す始末ですよ」	110	
58.	„ <i>Vono to táhne a nebylo by to dobrý na milostpánův revmatismus.</i> “	49	Müllerov á
	「隙間風がはいっていました。旦那さまのリューマチにさわるといけませんわ」	101	

59.	„Panenko Maria,” vykřikla paní Müllerová, „ <u>co tam budou dělat?</u> ” 「ああマリアさま」と、ミュレロヴァー夫人は驚いて叫んだ。「出征するって、いったい何をなさるんです？」	52 106	Müllerov á
60.	„Odpustějí, milostpane, že jich víckrát neuvidím, poněvadž skočím z okna.“ 「だんなさま、おゆるしてください。もうだんなさまにはお目にかかりません。まどからとびおります」	49 100	Müllerov á
61.	„ <u>Vy jste se zbláznil.</u> ” zvolala mladá dáma, „ <u>já jsem přijela k panu nadporučíkovi na návštěvu.</u> ” 「お前は気が狂ったのだわ」と、若い婦人は大きな声でやりかえした。「わたし中尉さんのところお客に来たのよ」	162 – 163 333	Katy
62.	„Náš Fox si strašně vybírá, jeden čas nechtěl vůbec jíst maso, až teď opět.“ 「うちのフォックスはとても好き嫌いがあるのよ。一時肉を全然食べなかったのだけれど、このごろはまた食べるようになったわ」	179 369	služka
63.	„Tak znáte v Protivíně na náměstí řezníka Pejchara?“ 「じゃプロティヴァーンの広場で肉屋をやっているペイハルさんをご存じね？」	178 368	služka
64.	„Ještě rozvází pivo?“ 「今でもビールの運送をなさっているの？」	178 368	služka
65.	„On byl takovej opatrněj,” plakala Palivcová, „ <u>sám to také vždycky o sobě tvrdil.</u> ” 「あの人はあんなに用心深かったのに」と、パリヴェツ夫人は泣き泣き言うのだった。「自分でいつもそう言っていましたよ」	44 90	Palivcov á
66.	„ <u>Byl tady několikrát.</u> ” odpověděla paní hostinská, „ <u>vypil jedno nebo dvě piva, ptal se mne, kdo sem chodí, a poslouchal, jak si hosti vypravují o fotbalu. Oni si vždycky, když ho vidí, vypravují jen o fotbalu. A on sebou cukal, jako kdyby každou chvilku chtěl běsnit a svítet se. Za tu celou dobu dostal na lep jen jednoho čalouníka z Příčné ulice.</u> ” 「数回来ましたよ」と、女主人は答えた。「ビールをジョッキに一杯か二杯飲むと、わたしにだれがここへ出入りしているかきき、お客さんたちがフットボールの話をしているのに耳を傾けていました。お客さんたちはブレトシュナイデルさんの姿を見かけると、いつもフットボールの話ばかりしていたのです。ブレトシュナイデルさんは今にも怒り狂って、のたうちせんばかりに、貧乏ゆすりをしていました。こうしてここへ来ているあいだに、プシーチナー街の壁紙屋さんをひとりワナにかけることができただけですよ」	45 92	Palivcov á
67.	„ <u>Můj muž,</u> ” počala rozmazávat starou historii, „ <u>byl takovej vopatrněj, a je tam, sedí chudák zavřenej pro nic a za nic. A takovýhle lidi chodějí světem, utečou z vojny. Už vás tady zas minulej tejden hledali. — My jsme vopatrnější než vy,</u> ” končila svou rozmluvu, „ <u>a jsme v neštěstí. Každěj nemá to štěstí jako vy.</u> ” 「うちの主人は」と、彼女は古い話を蒸しかえすのだった。「うちの主人はあんなに用心していたのに、あんな所に入れられて、かわいそうになんの罪もないのに、あんな所で毎日不自由な思いをしてじっと坐っていなくちゃならない。そうかと思うと、こんな人たちは軍隊から逃げ出して、世界じゅうをほっつき歩いている……。先週もうちへあんたを捜しに来ましたよ」 「わたしたちはあんたより用心深くしていたのに」と彼女は話を結びながら、言うのだった。「わたしたちはひどい目に会ったのですよ。みながみなあんたのようにツイてはいませんかね」	113 230	Palivcov á
68.	„ <u>Češky fójak, toprá fójak, kripľfójak pýt tapferfójak, moc rát měl češky Rakušan.</u> ”	68	baronka

	「チェコの兵士、良い兵士、かたわの兵士、強い兵士です、チェコ人オーストリー人大好き」	135 - 136	
69.	„ <u>Ach, jak mu chutná, vojákovi.</u> ” s nadšením šeptala dr. Grünsteinovi stará baronka, „ <u>on je jistě už zdravý a může jít do pole. Jsem opravdu velice ráda, jak mu to přišlo vhod.</u> ”	69	baronka
	「まあこの兵隊さんのおいしそうに食べていること」と、老男爵夫人はうわずった声でドクトル・グリンシュタインにささやいた。「 <u>この人はもう元気で、戦地に行けますわ。</u> 」	139	
70.	„ <u>Ja číst všekno f nůfíny, já vám přinest pápat, kousat, kuřit, cúcat, cešky fójak, toprá fójak. Johann, kommen Sie her!</u> “	68	baronka
	「わたし新聞でみな読む。わたしあなたに食べる、噛む、吸う、しゃぶう、みな持って来た。チェコの兵士、よい兵士。 <u>ヨハン・コメン・ジ・ヘヤ〔ドイツ語で「ヨハン、ここへ来なさい」〕!</u> 」	136	
71.	„ <u>Mladej pane, dají nám vermut.</u> “	96	pouliční
	「兄さん、わたしたちにベルモットを飲ませてよ」	189	holka